

ArtBook

Ekspresyonistler

Sanatçılar, gruplar,
başyapıtlar

Ekspresyonistler

Kirchner ile Pechstein'in Köprü akımı, Kandinsky'nin Mavi Atlı grubu, Grosz ile Dix'in Yeni Nesneliği. Bunlara ek olarak, Nolde'nin öne çıkan soyutçuluğu, Franz Marc ile August Macke'nin renk tutkusu, Javlensky'nin incelikli üslubu, Feininger'in şiirsel renk kullanımı, Paul Klee'nin resim araştırması, Max Beckmann'ın keskin zarafeti. 20. yüzyılın başlangıcında, Birinci Dünya Savaşı'nın dehşeti yaşanırken karşı karşıya gelen Almanya ile Avrupa'da, resim ve heykel gibi betimleme sanatlarının yanı sıra sinemada, müzikte ve tiyatrodada da Alman Ekspresyonizminin vurgusu hissedilir. Özellikle toplumda genel kabul görmüş biçimlere ve geleneklere bir karşı duruş niteliği taşıyan bu akım, yaratıcı sanatçılarla, yeni bir düzenin ve yeni bir insanın yaratılmasında etkili olur.

ISBN 975-298-122-4

9 789752 981225

EINLADUNG ZUM BESUCHE
DER AUSSTELLUNG DER

DRESDEN-L
POSTPLATZ-
DEUBEN

GRÖßELSTR
POSTPLATZ-
WOLFENITZ

KUNSTLERGRUPPE
BRÜCKE

ArtBook

Ekspresyonizm

Kitabın Kullanımı

Bu sanat kitapları dizisinde ressamların hayatı ve yapıtları, yaşadıkları dönemin kültürel, sosyal ve siyasal çerçevesi içinde ele alınmıştır. Sayfaların kenarındaki renkli bantlar, kitaptaki bilgilere ulaşmanızı kolaylaştırmak için üç gruba ayrılmıştır. Sanlar ressamın hayatı ve yapıtlarına, maviler yaşadığı dönemin kültürel ve tarihi koşullarına, pembeler ise başyapıtlarının incelenmesine ayrılmıştır. Her sayfada, açıklayıcı resimlerle birlikte belli bir konu ele alınmış, yine resimlerle hazırlanan dizin bölümünde, kitapta adı geçen önemli kişiler ve ressamın yapıtlarının bulunduğu yerler hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

■ s. 2: Ernst-Ludwig Kirchner, *Dresden'de Ekim 1906'daki Brücke Sergisine Davetiye*, ağaçbaskı, özel koleksiyon

İçindekiler

1905 - 1914

Köprü

- 8 ■ 19. yüzyılın sonunda
Almanya
- 10 ■ Emil Nolde
- 12 ■ Nolde: Kırmızı Çiçekler
- 14 ■ Vincent van Gogh
ve Paul Gauguin
- 16 ■ Ernst Ludwig Kirchner
- 18 ■ Kirchner: Berlin'de Bir
Sokak Sahnesi
- 20 ■ Edvard Munch
ve James Ensor
- 22 ■ Otto Müller
- 24 ■ Müller: Bir
Manzara İçinde
İki Nü
- 26 ■ Jugendstil ve
Sezession
- 28 ■ Karl Schmidt-Rottluff
- 30 ■ Schmidt-Rottluff:
Küçük Ev
- 32 ■ Fovların
etkisi
- 34 ■ Hermann-Max
Pechstein
- 36 ■ Pechstein:
At Pazarı
- 38 ■ Nabilen
- 40 ■ Erich Heckel
- 42 ■ Heckel: Fırın

1911 - 1914

Mavi Atlı

- 46 ■ Büyük Savaş'ın
arifesinde Almanya
- 48 ■ Vasily Kandinsky
- 50 ■ Kandinsky:
Kompozisyon
- 52 ■ Gabriele Münter
- 54 ■ Paul Klee
- 56 ■ Klee: Çömlekçi
- 58 ■ Edebiyat
- 60 ■ Franz Marc
ve August Macke
- 62 ■ Marc: Rüya
- 64 ■ Müzik
- 66 ■ Lyonel Feininger
- 68 ■ Feininger: Beyaz
Adam
- 70 ■ Aleksey von Javlensky
- 72 ■ Javlensky: Kırmızı
Başörtüsü

1905 - 1914

1919 - 1939

Ekler

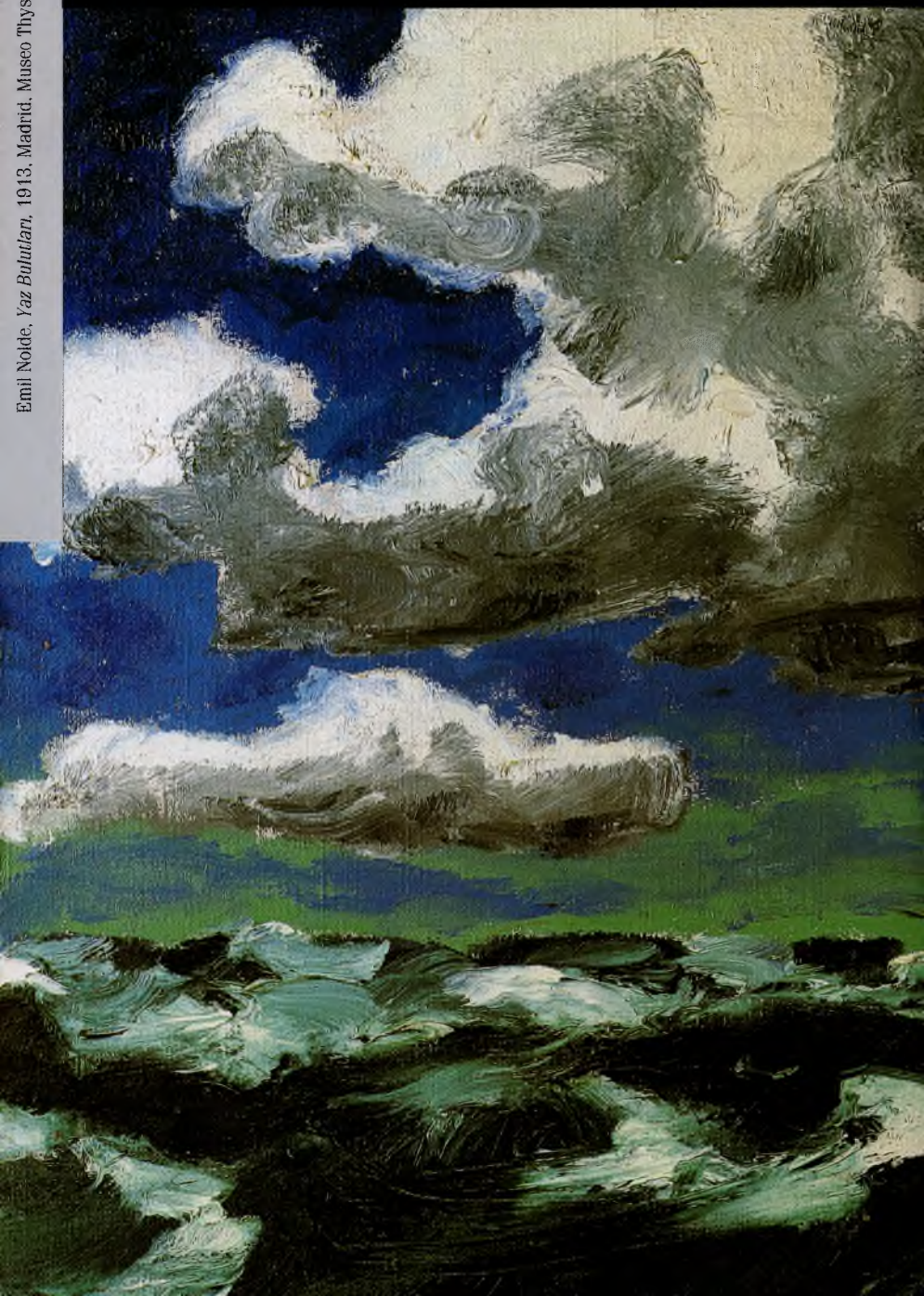
Avusturya'da ve İsviçre'de Ekspresyonizm

- 76 ■ Viyana Sezession grubu
- 78 ■ Gustav Klimt
- 80 ■ Klimt: Öpüş
- 82 ■ Egon Schiele
- 84 ■ Schiele: Açık Parmaklı Kendi Portresi
- 86 ■ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun son yılları
- 88 ■ Avusturya'da Ekspresyonizm
- 90 ■ Oskar Kokoschka
- 92 ■ Kokoschka: Rüzgârın Geline
- 94 ■ İsviçre'de Ekspresyonizm
- 96 ■ I. Dünya Savaşı
- 98 ■ Mimari

Yeni Nesnelcilik

- 102 ■ 1919-1922: Almanya'da savaş sonrası
- 104 ■ Georg Grosz
- 106 ■ Grosz: Aşk Hastası
- 108 ■ 1923-1932: Hitler'in yükselişi
- 110 ■ Otto Dix
- 112 ■ Dix: Hugo Erfurth ve Köpeği
- 114 ■ 1933-1939: Nazizm iktidarda
- 116 ■ Christian Schad
- 118 ■ Schad: Doktor Hausteин'in Portresi
- 120 ■ Tiyatro ve sinema
- 122 ■ Max Beckmann
- 124 ■ Beckmann: Pembeli Quappi
- 126 ■ Ernst Barlach
- 128 ■ Barlach: Flüt Çalan Adam
- 130 ■ Ekspresyonizmin mirası
- 134 Yer dizini
- 136 İsim dizini
- 138 Kısa biyografi

1905-1914

Köprü

19. yüzyılın sonunda Almanya

Genç Ekspresyonistlerin resim formasyonu I. Wilhelm'in krallığı sırasında gelişir. Wilhelm 1871 yılında, aralarında Prusya'nın açık bir üstünlüğe sahip olduğu yirmi devletten oluşan bir Federasyon olan Almanya'nın imparatoru ilan edilir ve 1888'deki ölümüne kadar iktidarda kalır. İç siyasette I. Wilhelm ve Bismarck ülkenin çeşitli bölgeleri arasındaki uyumu güçlendirmeye çalışırlar. Sanayinin gelişmesine olanak tanıyacak temelleri atmak için, Sedan'da yenilen Fransa'dan alınan para kullanılır. Çünkü sanayi, özellikle İngilizlerle karşılaştırıldığında, hâlâ çok geridir. İmparator Protestanlar ile Katolikler arasında arabuluculuk eder ve doğmakta olan Sosyalist hareketleri bastırmaya çalışır. Dış siyasette, Alsace ile Lorraine'in ilhakından sonra, Almanya'nın başlıca hedefi Fransa'yı soyutlamak ve ölç alma girişimlerini boşa çıkarmaktır. 1873'te Almanya, Avusturya ve Rusya arasında bir ittifak yapılır. Ekim 1879'da Almanya ile Avusturya arasında İkili İttifak imzalanır, üç yıl sonra İtalya'nın da katılımıyla Üçlü İttifak olur. Son olarak İngiltere ile iyi ilişkiler kurulur. Böylelikle Bismarck, sömürge siyasetini ve bazı Alman ticareteverlerinin Togo ve Kamerun ile Afrika'nın çeşitli bölgelerine girmesini destekler.

▲ I. Wilhelm 1861'de Prusya kralı olur; ertesi yıl Bismarck'ı şansölye atar ve onun sayesinde, 1864 yılında Schleswig ve Holstein bölgelerini ele geçirir; 1866 yılında Avusturya'yı, 1870 yılında ise Fransa'yı yener.

▼ Bu 19. yüzyıl baskısında, 15 Kasım 1884 tarihinde başlayan ve ertesi yılın Şubat ayında sona eren, Berlin Kongresi'nden bir toplantı görülmektedir. Kongre sırasında Avrupalı büyük güçlerin diplomatları Afrika'daki sömürgelerin askeri ve siyasi denetimini aralarında paylaşırlar.

1905 - 1914

◀ Christian Gottlob Hammer, *Dresden Manzarası*, y.1850, özel koleksiyon. 1485 yılından itibaren Saksonya prenslerinin ikamet ettikleri Dresden, yüzyıllardır, öteki uluslardan gelen etkilere açık, canlı bir kültür merkezidir. Özel ve devlet sanat galerileri, genç Alman sanatçıların tarzlarını büyük ölçüde etkileyen Empresyonistlerin ve Post-Empresyonistlerin önemli manzara resimlerine ev sahipliği yapar.

► Johann Philipp Eduard Gartner, *Berlin Manzarası*, 1836, özel koleksiyon. 1809'da Berlin'in nüfusu 200.000'den azdır; 1877 yılında 1 milyonu geçer ve 20. yüzyılın başında, 3,8 milyona ulaşır.

▼ Burada Franz von Lenbach tarafından betimlenmiş olan prens Otto von Bismarck, yaklaşık otuz yıl, önce Prusya'nın, sonra da bütün Almanya'nın tartışmasız lideri olur.

Belle Epoque

Belle Epoque kentsoylu sınıfın ve onun mutlu ve düşüncesiz bir varoluş arzusunun kazandığı zafere simgesidir. Kentsoylu zenginler, ekonomik rahatlığı ve birçok durumda, ulusun siyasi denetimini ele geçirdikten sonra, kendi yurttaşlarının gerçek sorunlarına gözlerini kapatarak, eğlenmek isterler. Bu konudaki simge-kent,

öteki büyük Avrupa kentlerinde de hemen taklit edilen, kamu lokalleri, tiyatro oyunları ve çeşitli gösterileriyle Paris'tir. Belle Epoque sanat alanında bir süsleme ve dekorasyon üslubuna yaşam verir. Bu biraz boş ve önemsiz, ama çekicilikten yoksun olmayan tutum, sınırlarını ve ikiye bölmeğini gözler önüne seren Ekspresyonistler tarafından sert biçimde protesto edilir.

Emil Nolde

Ekspresyonizmin en zengin kişiliklerinden biri, 7 Ağustos 1867 tarihinde Schleswig Nölde'de doğan ve asıl adı Emil Hansen olan Emil Nolde'dir. Köylü bir aileden gelen Nolde, Flensburg'ta bir mobilya fabrikasında çırak olarak çalışır; daha sonra Karlsruhe'de akşam resim kurslarına devam eder ve formasyonunu Amsterdam'da ve Paris'te tamamlar. 1906'da tanıdığı Schmidt-Rottluff, onu Köprü grubuna sokar; bu, onun başvuru noktalarından biri olur. 1911'de Belçika'ya ve Hollanda'ya gider; burada van Gogh'un yapıtlarına hayran kalır, Ensor'u tanır ve ondan, kendi yapıtlarının dramatik ve düşsel ögesini artıracak denli etkilenir. Bu arada, Berlin Sezession grubu, Yeni Sezession grubu ve Münih Mavi Atlı grubunun sergilerine katılır. Ertesi yıl Pasifik adalarına bir yolculuk yapar ve orada yerel kültürle ilişki kurar; yapıtları egzotik öğelerle ve daha parlak renklerle zenginleşir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da çalışmaya devam eder, ancak 1920 yılından itibaren Nasıonal Sosyalist partiye katılmış olmasına karşın, Nazilerce izlenir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Danimarka sınırına yakın olan Seebüll'e yerleşir ve burada, 13 Nisan 1956 tarihindeki ölümüne kadar resim yapmayı sürdürür.

▲ Emil Nolde, *Genç Yahudi Kadın*, 1918, özel koleksiyon. Sanatçı görünüşbılıme ve yolculuklarında karşılaştığı halkların farklı dış özelliklerine ilgi duyar. Bu yolculuklarda, sayısız çizim defteri doldurma ve daha sonra, bu defterlerden bunun gibi resimler yapma alışkanlığındadır.

◀ Nolde *Dansözler* adlı bu sırlı seramik döşeme taşını 1913 yılında Flensburg'ta yapar (özel koleksiyon). Aynı konuda bir taşbaskı, ertesi yıl ise bir yağlıboya tablo yapar. Figürler, hızlı ve sinirli bir çizimle ve az sayıda renk dokunuşuyla özetlenir. Saçların ve tütülerin hareketi de, vücutların dinamizmini ve kıvraklığını belirginleştirecek kadar vurgulanır.

1905 - 1914

◀ Emil Nolde, *Yaşlı Adam Portresi*, 1910, özel koleksiyon. Resim, Friesland sakinlerine adanmış bir portreler dizisine aittir. 1911 yılında, Jena Kunstverein'de öteki dört tablo ile birlikte sergilenir: Katalog fiyatı 800 marktır.

▼ Emil Nolde, *Toprak Ağası*, 1920, özel koleksiyon. 20'li yıllarda sanatçı tam üslup olgunluğuna ulaşır ve kişilerin psikolojisi üzerindeki araştırmalarını geliştirdiği bir dizi portre yapar.

▲ Emil Nolde, *Evli Çift (Fanteziler)*, 1931-35, özel koleksiyon. Sanatçı, bu suluboyada, renkleri daha saydam, görüntüleri daha uçucu kılmak için "Islak üzerine ıslak" tekniğini kullanır.

► Emil Nolde, *Masa Başında Kadın*, 1906, özel koleksiyon. Nolde'nin bütünüyle Ekspresyonist ilk resimlerinde van Gogh'un etkisi apağıktır. Parlak renkler enerjik fırça vuruşlarıyla verilmiştir.

Nolde: Kırmızı Çiçekler

Nolde'nin resimlerinde tercih ettiği konulardan biri çiçekli natürmortlardır. Halen Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan bu resim, 1906 yılında, Nolde'nin karısıyla birlikte Baltık Denizi'ndeki Alsen Adası'nda kaldığı sırada yapılmıştır. Nolde burada Schmidt-Rottluff ile tanışır ve onunla kendi resim yapma biçimini karşılaştırır.

1905 - 1914

► Bu ayrıntı bize çok canlı renkleri ve tuval üzerine kararlı ve hızlı fırça vuruşlarıyla sürülen yoğun bir boyamayı gösterir. Her ne kadar Nolde o yıllarda, karısı Ada'nın hastalığı ve yoksulluk nedeniyle sıkıntılı olsa da, tablolarında sevinçli bir canlılık görülür.

▼ Emil Nolde, *Parlak Ayçiçekleri*, 1936, Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza. 30'lu yıllarda Naziler onun tablolarını hedef almaya başlar ve "yoz sanat" yapmakla suçlanır; dinsel konulu ya da figürlü yapıtları müzelerden kaldırılır. Yalnızca çok sevdiği bir konu olan çiçekli natürmortlar esirgenir. 1941 yılında her türlü resim çalışması yasaklanır ve sanatçı, gizlice, "Ungemalte Bilder", yani izinsiz tablolar adını verdiği resimlerini yapar.

◀ Emil Nolde, *Sarı Seramik Vazoda Çiçekler*, 1930, özel koleksiyon. Bu suluboya, "ıslak üzerine ıslak" tekniğiyle, boyanın, daha önce sürülmüş ve iyice kurumamış başka boyanın üzerine ya da yanına sürülmesiyle yapılmıştır. Sanatçının kendi yaptığı olan sarı seramik vazo (Seebüll, Nolde Vakfı) başka resimlerinde de kullanılmıştır.

Vincent van Gogh ve Paul Gauguin

Ekspresyonistlerin resim formasyonu 20. yüzyılın ilk yıllarında tamamlandığında, van Gogh'un ve Gauguin'in onlar üzerinde önemli bir etkisi olur. İlki 1890 yılının Temmuz ayında canına kıymıştı, ama resimleri, 1890 Brüksel, 1893 Amsterdam, 1901 ve 1904 Berlin, 1906 Viyana, 1908 ve 1914 Berlin sergileri ile tam 125 resimle açılan 1912 Köln sergisinin de gösterdiği gibi, Fransa dışında incelenmiş ve sergilenmiştir. Gauguin Paris'te kurbanı olduğu anlayışsızlıktan kaçmış ve yaşamının son yıllarını Pasifik'te bir adada geçirmişti. Ama yine de hem eleştirmenlerin hem de halkın dikkatini çeken resimleriyle, ülkesine akınlar düzenlemeye devam etmiştir. Ölümünden az sonra, 1903 yılında, Ambroise Vollard kendi galerisinde bir retrospektif sergi açar. Büyük yankı uyandıran sergi 1906 yılında Grand Palais'de yinelenir. Van Gogh'un ve Gauguin'in sanatı, yoğun renkleri, cesur mekân seçimleri, çizgilerin yaratıcı kullanımı ve, 19. yüzyıl sonu akademi resminin kısır yinelemeciliğinin nasıl aşılabacağını gösteren bir buluş olan, oylumların tuval üzerinde yeni biçimde dağılımı sayesinde çok etkili olmuştur.

► Vincent van Gogh, *Auvers Kilisesi*, 1890, Paris, Musée d'Orsay. Canlı renkler ve kilisenin neredeyse bozulmuş çizgileri bize koyu bir huzursuzluk duygusu, bütün sahneye gerçekdışı bir hava verir.

◀ Paul Gauguin, *Eiaha Ohipa (Hiçbir Şey Yapma)*, 1896, Moskova, Puşkin Müzesi. Sanatçı Tahiti'de yerel halkla yakınlaştı; onların kültürünü tuvale aktarabilmek için geleneklerini ve düşüncelerini anlamaya çalışır.

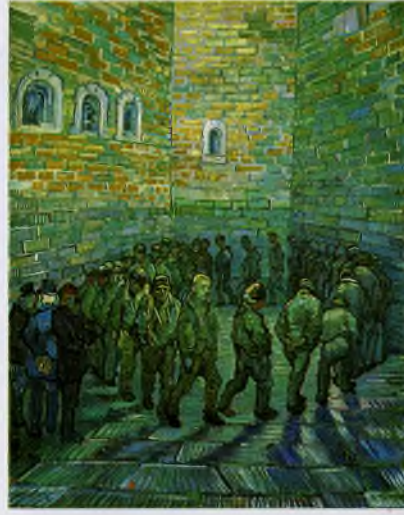

1905-1914

◀ Vincent van Gogh, *Kargalı Buğday Tarlası*, 1890, Amsterdam, Rijksmuseum Vincent Van Gogh. Boya yüklü fırça vuruşlarıyla renk karşıtlıkları, Ekspresyonistler tarafından yapıtlarına güç katmak için kullanılacaktır.

▼ Vincent van Gogh, *Volta Atan Mahkûmlar*, 1890, Moskova, Puşkin Müzesi. Arles hastanesindeki sanatçı, Doré'nin baskısından alınma bu tabloda, kendini mahkûmlarla özdeşleştirir ve özgürlük isteğini dile getirir.

◀ Paul Gauguin, *Pont-Aven'de David Değirmeni*, 1894, Paris, Musée d'Orsay. Sanatçı, Bretonya'da kaldığı dönemlerde yeni renk çözümleri dener.

▲ Paul Gauguin, *Biniciler*, 1901, Moskova, Puşkin Müzesi. Yaşamdan ölüme geçişin eğretilemesi olan sembolik bir yapıttır.

Ernst Ludwig Kirchner

Ernst Ludwig Kirchner'in yaşı ve sanatı yenilmez bir özgürlük tutkusuydu. Dresden'de mimarlık diplomasını aldıktan sonra, kendini resme vermek için bu rahat meslektan vazgeçti. Jugendstil'e yakın olan Hermann Obrist'in öğrencisi oldu; sonra Bleyl, Heckel ve Schmidt-Rottluff ile birlikte Köprü grubunu kurdu. 1911'de Berlin'e gitti ve Mavi Atı grubuyla yakınlaştı. I. Dünya Savaşı'nın patlamasıyla asker oldu, ancak askeri disipline alışamaz. Sağlığı yerinde olmadığı için Königstein sanatoryumuna yatırıldı, sonra, 1917'de, İsviçre'de Davos'a sığınmayı başardı. Burada, İsviçreli genç sanatçıların formasyonunda büyük etkisi olan yeni bir grubu, Kırmızı-Mavi'yi kurdu. 1931'de Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nin üyeliğine atandı ve, iki yıl sonra, Essen'deki Folkwang Museum'un dekorasyonuna katılmaya çağırıldığı zaman, kendi yurdunda resim yapmaya dönebileceğini düşledi. Ancak iktidardaki Naziler onu "yoz sanat" yapmakla suçlar ve her türlü görevine son verirler. Bu olaydan çok kırılan ve ruhsal bir çöküntüye sürüklenen Kirchner, 15 Haziran 1938'de canına kıyar.

◀ Ernst Kirchner, *Yıkılanlar*, 1912, özel koleksiyon. Sanatçının üstün nitelikli grafiğinin bir örneği olan bu ağaçbaskı, Kirchner'in, Schleswig-Holstein kıyısı açıklarındaki Fehmarn Adası'nda bulunduğu sırada yapılmıştır.

▲ Ernst Kirchner, *Bir Modelle Birlikte Kendi Portresi*, 1905, özel koleksiyon. Sanatçı 25 yaşındadır ve kendisini, onu diri tutan yaratıcı canlılığı ortaya koymak için nü modelin yanında betimler.

◀ Ernst Kirchner, *Uzunmuş Kadın*, 1911-12, özel koleksiyon. Kirchner'in, gençlik yıllarının ürünü olan ağaç heykellerin çoğu kayıp olmuştur. Bu heykelde ilkel Afrika sanatının etkisi açıktır.

► Ernst Kirchner, *Yazın Sestig Vadisi*, 1923, özel koleksiyon. Sanatçı 1917 ile 1931 arasında İsviçre Davos'tadır: Burada, olgunlaşan üslubunu yansıtan en iyi tablolarından bazılarının ana konusu olan doğayla iç içe, sakin yıllar geçirir.

Köprü (Die Brücke)

Köprü grubu, 7 Haziran 1905 tarihinde Dresden'de, Kirchner, Heckel, Schmidt-Rottluff ile Fritz Bleyl'in çalışmasıyla kurulur. Kirchner'e göre onların adı, "geleceğe atılan bir köprü"yi ifade etmektedir, ancak hayran oldukları ve *Böyle Buyurdu Zerdüş* adlı kitabında sık sık "Brücke zum Über-

menschen" (Üstün insana doğru köprü) deyimini kullanan Nietzsche'ye gönderme yapıldığı da açıktır. Onların, 1906 güzünde ilk ortaya çıkışları, sanayici Karl Max Seifert tarafından desteklenir. Eleştirmenler ve kamuoyu soğuk davranır, ama bu, genç sanatçıların cesaretini kırmaz; sonraki yıllarda grup ve kişisel olarak sergi açmayı sürdürürler.

► Ernst Kirchner, *Fehmarn Koyunda Pembe Güneş*, 1913, özel koleksiyon. Sanatçı, 1910'ların başında, yaz tatillerini, canlı bitki örtüsünden ve vahşi ortamından etkilendiği Fehmarn Adası'nda geçirir. Bu resmin yapıldığı 1913 yılı, Köprü grubunun bunalıma girdiği ve dağıldığı yıldır.

▼ Ernst Kirchner, *Wildboden*, 1927-28, özel koleksiyon. Kirchner, 1923 yılında sinirsel rahatsızlıklarını tedavi eden doktor Lucius Sprengler'in ölümünden sonra, ev değiştirir ve Wildboden'e taşınır; burada ölümüne kadar kullanacağı bir atölye kurar. Bu resmin de aralarında bulunduğu, sinirli, dolaşık çizgiler, soğuk ve canlı renklerle ırılan manzara resimlerinin büyük bölümünü burada yapar.

Kirchner: Berlin'de Bir Sokak Sahnesi

1914 tarihli bu resim Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'dadır. Günlüğündeki bir nota göre, sanatçı 1925 yılında Davos'ta resmi yeniden ele alır; sınırlı fırça vuruşlarını ve parlak renkleri yumuşatmak için neredeyse bütünüyle yeniden yapar.

1905 - 1914

◀ 1911 sonbaharında Kirchner, Schmidt-Rottluff ve Heckel Dresden'den ayrılır ve Köprü'nün öteki iki üyesi, Pechstein ile Müller'in bulunduğu Berlin'e giderler. Kirchner, alıştığından çok farklı olan Berlin yaşam tarzından büyük ölçüde etkilenir.

► Sanatçı, I. Dünya Savaşı arifesinde Berlin yaşamına adanmış bu tuval dizisinde, büyük metropolün hareketli yaşamı karşısındaki şaşkınlığını ve hayranlığını ifade eder. Ama aynı zamanda, onun kusurlarını ve eksikliklerini, sahteliklerini ve ikiye bölünmüşlüklerini de ortaya koyar. Göz alıcı lüks giysiler içindeki hanımefendiler, aslında fahişelerdir; yüzlerindeki ağır makyaj yaşamlarının ahlaki sefaletini gizlemektedir.

◀ Kirchner'in üslubu son derece sentetiktir: O, ayrıntılarla zaman yitirmez, hareket yaratan ve en önemli kısımları vurgulayan, bazen canlı bazen mat renklerle, hızla geniş resim alanları yaratır.

► Kirchner, 1913 ile 1914 yılları arasında fırçaıyla ya da karakalemle, Berlin sokaklarını konu aldığı eskizler yapar. Sonra Durlacher Strasse No.14'teki atölyesinde bunların yağlı boyalarını yapar. Bugün özel bir koleksiyonda bulunan bu tablo da onlardan biridir.

Edvard Munch ve James Ensor

Ekspresyonizmin doğuşuna ve oluşumuna temel bir katkı da Edvard Munch'ın ve James Ensor'un yapıtlarıyla sağlanır. Birincisi, Oslo'da resim eğitimi aldıktan sonra, İtalya, Fransa ile Almanya'ya uzun yolculuklar yapar; buralarda birçok sanatçıyla ilişki kurar ve kişisel ve özgün bir üsluba ulaşır. Norveçli ressam, Kierkegaard'ın felsefesi ve İskandinav edebiyatından yaşam ve ölüm hakkında trajik bir görüş edinir ve bunu, son derece saldırgan bir çizgi ve renk kullanımıyla tuvale aktarır. En ünlü yapıtı *Çığlık* (1893), 20. yüzyıl resminin çıkış noktalarından biri olarak kabul edilir ve Ekspresyonist ressamların ilk esin kaynakları arasında sayılır. Ensor'un dünyası da bir o kadar çeşitli ve çok-yönlüdür: Belçikalı ressam Brüksel Akademisi'nde okur ve Empresyonistlerin resminden etkilenir. 1883 yılında, Sembolizm'in ve Dekadantizm'in kuramlarına yaklaşılarak, sözde Post-Empresyonist konuları derinleştiren Les XX grubunun başlıca kurucuları arasında yer alır. 19. yüzyılın son on yılında kişisel bir dilin ve bazı yönleriyle Ekspresyonist yapıtlarının habercisi olan, canlı ve iğneleyici bir üslupla betimlenmiş, gülünç maske ve kişilerle dolu bir hayal dünyası edinir.

▼ James Ensor, *Pierrot ve Sarı İskelet*, 1922, Galerie Patrick Derom. Ensor'un şiirsel dünyası, sanatçının, insanın kusurlarını ve tutkularını simgesel olarak göstermek için yararlandığı gülünç ve karikatürümsü, alaycı ve anasının gözü figürlerle doludur. Bunun da aralarında bulunduğu birçok yapıtı, iyi niyetlilerin doğruculuğuna karşı açık bir meydan okumadır. Onun özgür ve bağımsız ruhu Ekspresyonistler tarafından hayranlıkla taklit edilir.

▲ James Ensor, *Pierrot ve İskeletler*, 1907, özel koleksiyon. Hem gülünç hem de trajik olabilen yaşamın alegorisidir.

▲ Edvard Munch, *Meyve Bahçesinde Kazlar*, 1911, özel koleksiyon. Sanatçı 1908'den sonra sinirsel rahatsızlıklara bağlı ruhsal çöküntü dönemlerinden, son derece şiirsel resimler yaptığı barış ve dinginlik anlarına geçer.

► Edvard Munch, *Öğrenciler Korusunda Yaz Gecesi*, 1902, özel koleksiyon. Sanatçı, bu tuvale, tutkuyla öpüşen dört sevgili koymuştur. Resimde güçlü ve canlı renklerin kullanımı dikkat çekicidir.

◀ Edvard Munch, *Çığlık*, 1893, Oslo, Munch Museet. Yüzyıl sonu resminin tartışmasız başyapıtlarından biridir. Sanatçı şöyle yazmış: "Bir çığlık duydum ve o zaman bulutları sanki kanmış gibi boyadım ve renklere de çığlık attırdım."

▼ James Ensor, *Maskeler ve Kendi Portrem*, 1936, özel koleksiyon. Sanatçı bu resmi 76 yaşındayken yapar. Fırçayı sanki bir asa ya da sihirli bir değnekmiş gibi tutuşu artık hayaletlerine egemen olabildiğini gösterir.

Otto Müller

Otto Müller, Dresden'deki Arnold galerisinde ilk kişisel sergisiyle eleştirilenlerin ve halkın karşısına çıkar ve 1910 yılında, Köprü grubuna katılan son sanatçılardan biri olur. 16 Ekim 1874 tarihinde Liebau'da doğan sanatçı, önce taşbaskı tekniği çalışır, sonra Dresden Güzel Sanatlar Akademisi'ne ve Münih'te, Franz von Stuck atölyesine devam eder. 1911 yılında yazı, Köprü grubunun dağıldığı 1913 yılından sonra da bağlı kaldığı Kirchner ile birlikte, Prag yakınındaki Uniczek'te geçirir. 1912 yılında Mavi Atlı'nın Münih, Köln ve Sonderbund'daki sergilerine çağrılır. Savaş sırasında gönüllü asker olur, ama 1916 yılında ciğerinden yaralanır. Savaş bitince Sanatçılar İşçi Konseyi ile Kasım Grubu'nun üyesi olur. 1919 yılında Breslau Akademisi'ne öğretmen olarak atanır ve bu görevi 24 Eylül 1930 tarihindeki ölümüne kadar yürütür. Müller uzun sanat yaşamı boyunca sınırlı sayıda konuyla uğraşır ve özde, Avrupa'da yaptığı yolculuklardan fazla etkilenmeden, kendi üslubuna bağlı kalır. Resimlerinin kişileri hemen her zaman, Gauguin'in sanatına duyduğu saygının açık ifadesi olarak, manzara içinde çıplak kadınlar, âşık çiftler ya da, sanatçının kendi köklerini ve çingene olan annesiyle daha derin bir bağı aradığı, çingene aileleridir.

► Otto Müller, *Ormanda İki Kadın*, 1925, özel koleksiyon. Bu suluboya, sanatçının üslubunun bazı yönlerini anlamamıza yardımcı olur. Temiz ve akıcı çizimi, öteki Ekspresyonistlerin hırçınlığından ve gerginliğinden yoksundur. Kişileri dünyanın dışında, bir tür yeryüzü Cennetinde, doğayla iç içe yaşar gibidir.

► Otto Müller, *Manzara*, 1920-25, özel koleksiyon. Müller, 20'li yıllarda da pek az değişikliklerle, Köprü grubuna bağlı kalır. Manzara resimlerinde, düşsel bir atmosfer yaratan, yumuşak ve tatlı eğrilerden oluşan düz alanları tercih eder.

◀ Otto Müller, *Nürlere Manzara*, 1914-16, özel koleksiyon. Doğa içinde nü konusu yapıtlarında sık görülür. Zayıf ve ince uzun kadın figürleri, çoğu kez, Müller'in atölyesinde bir Venüs röprodüksiyonunu bulundurduğu Cranach'inkilere benzetilmiştir. Ancak burada Cranach'ın anlaşılmasız cinselliğinden herhangi bir iz görülmez. Tersine, Müller'in görüşü sakin ve umursamazdır.

1905 - 1914

▼ Otto Müller, *Çocuklu Çingene*, 1926-27, özel koleksiyon. Bu taşbaskı onun zengin grafik üretiminin en güzellerinden biridir ve sanatçının mekânların çiziminde ve dağıtımındaki olağanüstü hakimiyetini ortaya koyar.

Grafik sanatı

Köprü grubuna bağlı bütün sanatçılar, kendilerini büyük bir tutkuyla, grafik sanatına verir ve, kendi üslup ve duyarlılıklarına daha yakın olan çok sayıda gravür, taşbaskı ve ağaçbaskı yaparlar. Onlar için resim ile kâğıt üstündeki yapıt arasındaki bağ çok sıkıdır, öyle ki bunlar, karşılıklı bir alışveriş içinde, birbirine koşut olarak düşünülür, doğar ve gelişir: Bazen bir dizi ağaçbaskı bir yağlıboya tablo için eskiz görevi yapar, bazen de tersi olur. Dahası, dergileri ya da kitapları resimlemek için doğmuş olan –ve bugün koleksiyoncularca aranan ve takdir edilen– çizimler, afişler ve çalışmalar, hemen her zaman bu noktada bir ideal ve dil birliği oluşturmayı başaran, tek tek sanatçıların teknik ve üslup benzerliklerini ortaya koyar.

► Otto Müller, *Çocuklu Çingene*, 1927, özel koleksiyon. 1924'te Dubrovnik'e ve Split'e bir yolculuk yapan sanatçı, orada yaşayan ve kendisine en şanslı resim dizilerinden birini esinleyen çingenelerin çokluğu karşısında şaşırıp kalır. Müller bu kişilerde, doğanın güçleriyle sıkı ilişki içinde, bağı ya da bağlantısı olmadan tam özgürlük içinde yaşayan yalın ve ilkel bir yaşamla ilgili ideallerini gerçekleştirmiş görür.

Müller: Bir Manzara İçinde İki Nü

1920'lerin ilk yarısına tarihlenen ve Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan bu resim, özellikle Tahiti'de ve Papeete'de 1895 ile 1900 yılları arasında nüler yapan Gauguin'in etkisini ortaya koyar.

▼ Öteki Ekspresyonist sanatçılardan farklı olarak, Müller'in kişileri, gülünç ve karikatürüstü maskeler değildir, ahlaki yargılar dile getirmez ve cinsel ya da kışkırtıcı bir tutum sergilemezler. Sanatçı, onları olduğu gibi, yalınlıkları ve doğallıkları içinde betimler. Onun nüleri, insanlığın bir zamanlar doğayla daha yalın ve gerçek bir ilişki yaşadığı yitik bir cennetin özlemini dile getirir gibidir.

► Bu, Müller'in, 1921 ile 1922 yılları arasında, çizimden çıkardığı iki taşbaskıdan biridir. Yalnızca otuz adet üretilmiş ve Berlinli yayımcı J.B. Neumann tarafından *Zehn Litographien* adlı derlemede yayımlanmıştır. Bu taşbaskı sanatçının en güzel yapıtlarındandır. Rengin yokluğunda

kompozisyonun ritmi, özellikle arka plandaki manzara içinde, daha da temel ve şematik bir çizimle vurgulanmıştır. Daha belirgin biçimde yerleştirilmiş olan iki genç kızın vücudu daha dingin ve gösterişli, neredeyse dinsel bir uyum veren daha büyük bir görkem kazanmıştır.

► Manzara içinde nüser konusu Müller için çok değerlidir ve sanatçı bunu, kariyeri boyunca çok az üslup değişikliğiyle birçok kez yineler. Fondaki doğal ortam kesin bir coğrafi özellik

göstermez ve zamanla ilgili herhangi bir ipucu vermez, ancak daha çok sanatçının hayal gücünün güzellik idealini yerleştirdiği ideal bir mekânı betimler.

▲ Bu ayrıntıda görüldüğü gibi, Müller'in tasarımında, iyi belirlenmiş mekânı neredeyse geometrik biçimde bölen, net ve kesin çevre çizgileri vardır. Bu üslup seçimi bütün kompozisyona, eğri ve dik çizgiler arasındaki almasıma üzerine oynanmış, özel bir ritim kazandırır.

Jugendstil ve Sezession

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Almanya'da kültürel ortam hayli canlıdır: Birçok genç sanatçı, daha özgür biçimler yaratmak için, akademinin kurallarından kurtulmak istemektedir. Bu özel ortamın ürünü, Uhde, Trübner ve Franz von Stuck önderliğindeki 78 sanatçı, bir sanatçılar derneği kurmak için Alternatif Birlik oluşturduğu zaman, 1892 yılında Münih'te ortaya çıkan Sezession grubu olur. Grup, fikirlerini "Simplicissimus" ve 1896 yılında kurulan ve yeni bir üsluba Jugendstil adını verecek kadar ünlü olan "Jugend" dergisinde ifade eder. Dergilerde yazan mimarlar ve grafikçiler, William Morris'in yapıtlarında ve Fransız Art Nouveau'sunda esin arar ve buradan, zarif eğriler ve seçme renk yaklaşımlarıyla, aydın ve seçkin bir dil çıkarırlar. Yüzyılın son on yılında Sezession grubu bütün Almanya'da, özellikle Berlin'de yayılır; burada, Alman sanatçıların büyük bölümünü kendine çekecek kadar, gittikçe artan bir önem kazanır. En yaratıcı olduğu dönem, bir dizi üst düzey sergiyle, 1902 yılından 1908 yılına kadar gider. Sonra grubun içinde sürtüşmeler başgösterir ve Freie Sezession ya da Der Sturm Galerisi Resamları Derneği gibi yeni dernekler ortaya çıkar.

▲ Sezession üslubunun önemli bir yönü el sanatlarının yeniden değerlendirilmesi ve dekoratif sanatlara yönelik dikkattir. 1902-03 tarihli sandalye Richard Riemerschmidt'in tasarımıdır (özel koleksiyon).

► Max Liebermann, *Kız Çocuklu Manzara*, 1882, özel koleksiyon. Liebermann 1873 ve 1878 yılları arasında Paris'te yaşar ve Empresyonistlerle ilişki kurar. 1898 yılında Berlin Sezession grubunun en büyük destekçileri arasında yer alır ve birkaç yıl grubun başkanlığını yapar. Onun Alman resmindeki rolü, Manet'in Fransa'daki rolüne benzetilebilir.

▼ Pechstein 1910 yılında Sezession grubunun öteki üyeleriyle anlaşmazlığa düşer ve Yeni Sezession grubunu kurar. Burada, 15 Mayıs'tan 15 Temmuz 1910 tarihine kadar Berlin'de açılan sergi için tasarlamış olduğu afiş görülmektedir. Yay tutan kadın konusu yeni grubun başka resimlerinde de kullanılır ve onların simgesi olarak düşündürülür.

1905 - 1914

▼ Fritz Rehm, Münih'teki bir sergi için y.1908 tarihli bir afiş, özel koleksiyon. Sezession grubunun ilk sergileri istenen başarıyı getirmez, ama onların 20. yüzyılın başlarında, Alman kültürü üzerindeki rolleri hayli anlamlıdır. Nitekim grup, birçok sanatçının eleştirmenlerce tanınmasına ve öncü grupların temsilcileriyle karşılaşmasına olanak sağlayacaktır.

▼ 1895'te Berlin'de Julius Meier-Graefe, Sezession grubunun Almanya'da ve Avrupa'da doğmasında ve yayılmasında temel bir rol oynayan, ilk edebiyat, resim ve modern sanat dergisi olan "Pan"ı kurar. 1905-06 yılı için çizilen bu kapak Josef Sattler'in yapıtıdır (özel koleksiyon).

◀ Peter Behrens, Öpüş, 1898, özel koleksiyon. Bu renkli ağaçbaskıda, Sezession üslubunun özel nitelikleri ve Arts and Crafts akımıyla olan bağları açıkça görülür. Çizgilerin dekoratif kullanımı, özellikle dergilerde kullanılan yeni baskı sanatını etkiler ve mobilyadan seramiğe, giysiden mücevhere kadar, dekoratif sanatlarda sayısız uygulama yapılır.

Karl Schmidt-Rottluff

Köprü'nün kurucuları arasında Karl

Schmidt-Rottluff'un önemli bir yeri vardır. 1884'te Saksonya Rottluff'ta doğan sanatçı, 1905 yılından sonra, soyadına doğduğu kentin adını da ekler. Tam ve gerçek bir lider olan sanatçı, Köprü'nün adını da koyar; 1909 yılındaki *Köprü Albümü* bütünüyle onun yapıtlarına ayrılır. Sanatçı, 1911 yazını Norveç'te geçirdikten sonra, Berlin'e gider; burada Otto Müller ve Lyonel Feininger ile çalışır. Kübizm'in kuramlarını tanıdığı Feininger'den çok etkilenir. Ayrıca Munch'un yapıtlarıyla ilgili çalışmasını derinleştirir, Afrika sanatının etkilerine de duyarlı kalmaz. I. Dünya Savaşı'nda Doğu cephesinde savaşır; 1919'da terhis olduktan sonra İtalya'ya ve Fransa'ya yolculuklar yapar. 1931 yılında Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'ne üye seçilir, ama iki yıl sonra, Nazilerin emriyle üyelikten çıkarılır; 1937'de "yoz sanatçılar" listesine alınır ve 1941 yılında resim yapmayı bırakmak zorunda kalır. 1944 yılında yüzlerce tablosunun ve çiziminin bulunduğu

▲ 1909'un Köprü Albümü Schmidt-Rottluff'a ayrılır. Sanatçının portresinin bulunduğu kapak, iki ressam arasındaki sıkı işbirliğinin kanıtı olarak, Kirchner tarafından yapılmıştır.

► Karl Schmidt-Rottluff, *Köylü Kadınlar*, 1926, özel koleksiyon. Sanatçı Berlin Akademisi'nde öğretmenlik yaptığı 20'li yıllarda köylüler ve tarla işleriyle ilgili birçok çizim ve resim yapar. Bunlar, aydınlık ve dingin, geniş soluklu kompozisyonlardır.

▼ Karl Schmidt-Rottluff, *İki Nü*, 1913, özel koleksiyon. Sanatçı, önceki yazları Dangast'ta geçirdikten sonra Pechstein'in öğüdüne uyarak, Nidden'e gider. Burada, aralarında, Afrika sanatından esinlenen ilk yapıtlarından biri olan, aşağıdaki resmin de bulunduğu bir dizi suluboya yapar.

▼ Karl Schmidt-Rottluff, *Natürmort*, 1965, özel koleksiyon. I. Dünya Savaşı'ndan sonra sanatçı, çizgileri yalınlaştırıp renklere kesinlik vererek üslubunu belirler. Böylece yapıtları, mekânı daha iyi dolduran daha sağlam biçimlerin de katkısıyla, daha bir süreklilik kazanır.

▲ Karl Schmidt-Rottluff, *Manzara*, 1922, özel koleksiyon. Sanatçı suluboyaları büyük bir ustalıkla yapabildiğini gösterir. Renklerin dozunu dikkatle ayarlar, ışığı ve gölgeyi çok iyi dağıtır.

► Karl Schmidt-Rottluff, *Ormanda Evler*, 1922, özel koleksiyon. Feininger'le dostluğu sayesinde Kübizm'i tanır ve, ön plandaki evlerde görüldüğü gibi, biçimleri yalınlaştırmayı öğrenir.

Schmidt-Rottluff: Küçük Ev

Karl Schmidt-Rottluff, Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan bu resmi 1906'da yapar ve bununla, birkaç ay önce kurulmuş olan, Köprü'nün ilk sonuçlarını gösterir. Bu resimde van Gogh'un yapıtlarının etkisi de dikkate değer.

◀ Van Gogh'un son resimlerinde de görülebileceği gibi, burada arka plan neredeyse bütünüyle düzleştirilmiştir ve derinlikten yoksun gibidir. Eğer akademilerde öğretilen teknik, seyirciye üçüncü boyut izlenimi veriyor ve onun bakışı arka

plana doğru kayboluyorsa, burada tam tersi olmaktadır. Sanatçının niyetine göre, bakan kimsenin kendini, tuvalden çıkıp üzerine gelir gibi görünen yoğun ve kalın fırça vuruşlarının oluşturduğu kitlenin saldırısına uğramış gibi duyumsaması gerekir.

▲ Bu tuvalde göze çarpan ilk özellik, bütün sahneye hareket ve canlılık veren, güçlü renk karşıtlıklarıdır. Cephenin ve bacanın beyazlığı, pencereler ve evin ince ayrıntılı yoğun fırça vuruşlarıyla

oluşturulan çatısına göre daha belirgindir. Aynı hızlı ve sinirli fırça darbeleri, her türlü kurgusal kuraldan ve zorlamadan kurtulmuş, yeni bir ritmi iletmektedir.

► Baltık Denizi'nde, daha çok Danimarkalıların oturdukları, ama 1864'ten beri Almanya'ya katılmış olan Alsen Adası'nda Nolde ve karısının kiraladığı balıkçı kulübesi. 1906 yazında sanatçı onların konduğu olur ve birlikte birçok resim yaparlar.

Fovların etkisi

▼ Henri Matisse, *Amélie Matisse*, 1913, Petersburg, Ermitaj. Burada en yoğun ve gizemli portrelerinden birini gördüğümüz Matisse, portrelerinde insan figürünü temel öğelerine indirger. Sanatçı, betimlenen kişiyle olan dış benzerliğe bütünüyle ilgisiz görünür, çünkü onun iç dünyasını yakalamaya odaklanmıştır.

◀ Henri Matisse, *Collioure'de Pencereden Görünüm*, 1905, New York, Mrs. John Hay Whitney koleksiyonu. Matisse, güçlü renk karşıtlıkları ve aydınlık renklerle ırılanan yapıtlarının büyük bölümünü, 1905 yazında, Güney Fransa sahilindeki Collioure'de yapar. Sanatçı, "Fovizm, hiçbirini esirgmeden bütün renkleri birlikte yüceltmek gerektiğini düşündüğümüz kısa bir an oldu," diye yazar.

Fovlar ile Ekspresyonistler arasındaki benzerlikler çoktur; öyle ki eleştirmenler karşılıklı etkileşimleri geniş biçimde incelemişlerdir. Aynı Ekspresyonizm teriminin, Fransa'da ilk kez, Fovların resmini, özellikle de eleştirmenlere göre, doğayı kendi öznelliğinin süzgecinden geçiren Matisse'in yapıtlarını betimlemek için kullanılmış olması boşuna değildir. Ancak ikinci bir dönemde, hem onların Ekspresyonistlerden farklı olduklarını vurgulamak hem de Fovlarla olan ortak köklerinin altını çizmek amacıyla, Alman ressamı için kullanılmıştır. Aynı biçimde, 1926 yılına ait Almanca sözlükte, Ekspresyonizm dış kaynaklı izlenimleri az ya da çok edilgin biçimde kaydetmek yerine, iç dünyadan kaynaklanan deneyimleri dışavurmak gibi ortak amaçları nedeniyle, Fovizm ile kardeş sayılmıştır. Fransız ve Alman sanatçıların, insani ve resimsel deneyim alışverişi içinde, sayısız ilişkileri olmuştur. Her ikisi de, çizime karşı rengi öne çıkarma eğilimindedir ve hemen her zaman, parlak ve canlı renkler seçer; böylece duygusal ve simgesel yönleri abartır. Aynı zamanda akademik geleneğin kurallarına karşı gelmede aynı görüşü paylaşır, Afrika ve Okyanusya ilkel sanatına yakınlık duyar.

1905 - 1914

◀ Henri Matisse, *Collioure'un Çatıları*, 1905, Petersburg, Ermitaj. Ekspresyonistler bu tür resimlerden mekânın geometrik bozulmasını çıkarırlar.

▼ Othon Friesz, *Ciotat'da Manzara*, 1907, Troyes, Musée d'Art Moderne. Bu tuvalde, çizgilerin ve renklerin başdöndürücü yığılmasıyla sağlanan manzaranın doğal karşıtı yerleşimi açıktır.

▲ Georges Rouault, *Güreşçi*, 1906, özel koleksiyon. Rouault'nun kişilerinin acı alaylı tutumu ve gülünç biçim bozuklukları, birçok Ekspresyonist sanatçı tarafından taklit edilmiştir.

► Georges Braque, *Miou Limanı*, 1907, Milano, Civico Museo d'Arte Contemporanea. Fovların bir başka öğretisi de, ışıkla aydınlanmış saf renk "lekeleri"nin kullanımıyla ilgilidir.

Hermann-Max Pechstein

Köprü'nün beş kurucusu içinde, Max

Pechstein tam bir akademik formasyon almış olan tek kişidir. Pechstein 1900 yılında Dresden'de, mimar Otto Gussmann'ın yönetiminde, Dekoratif Sanatlar Okulu'na devam etmeye başlar. Sonra, 1902 yılından 1906 yılına kadar, Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim ve gravür kurslarına devam eder ve burada Saksonya Devleti Ödülü'nü alır. 1907 yılında uzun bir İtalya yolculuğa çıkar ve orada Etrüsk sanatına ve Ravenna mozaiklerine tutulur. Almanya'ya geri dönerken, yolunu Paris'e çevirir ve burada, resimdeki öncü akımların, özellikle de Fovların en büyük temsilcileriyle ilişki kurarak, dokuz ay kalır. 1908 yılının sonunda Berlin'e gider; ertesi yıl Berlin Sezession grubuna ve onların sergilerine katılır, ancak 1910 yılında gruptan ayrılır; bir süre, Georg Tappert ve Emil Nolde ile birlikte kurduğu Yeni Sezession'ın başkanlığını yapar. 1914 yılında, Gauguin gibi Pasifik, Palau Adaları ve Yeni Gine'de çıktığı yolculuk sanatında bir dönüm noktası oluşturur. 1917 yılında yeni bir resim derneğinin, Kasım Grubu'nun kurucuları arasında yer alır. Nazilerce "yoz sanat" yapmakla suçlanır ve resim yapması yasaklanır; bunun üzerine Pomeranya'da Leba'ya çekilir. Ancak savaştan sonra, Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğretmenlik görevine geri döner ve 1955 yılındaki ölümüne kadar orada kalır.

► Max Pechstein, *Fırtınalı Manzara*, 1911, özel koleksiyon. 1911 yazında sanatçı, karısı Lotte Koprolat ile birlikte Nidden'e gider. Karısının varlığı, yapıtlarına bir yumuşaklık katar ve daha yoğun bir duygu gücü kazandırır.

◄ Max Pechstein, *Koy*, 1909, özel koleksiyon. Sanatçı 1909 yazında, Baltık kıyısında bir balıkçı köyü olan Nidden'i ilk kez ziyaret eder ve sonraki yıllarda oraya birçok kez döner.

▼ Max Pechstein, *Sabah*, 1909, özel koleksiyon. Sanatçı, tıpkı Bretanya'nın Gauguin'i etkilemesi gibi, kendi sanatına esin kaynağı olan Nidden'in ıssız ve vahşi doğasına hayrandır.

► Max Pechstein, *Kızıl Kütse*, 1911, özel koleksiyon. Bu resim de Nidden'de bulunduğu

sırada yapılı ve sanatçının Kirchner ve Heckel ile olan sıkı bağlarını gösterir.

► Max Pechstein, *Palau'ya Varış*, 1917, özel koleksiyon. Sanatçı 1914'te Pasifik'te, Avrupa'da savaşın başlamasıyla yarıda kalan uzun bir yolculuğa çıkar; 1917'de bununla ilgili bir dizi resim yapar.

▼ Max Pechstein, *Palaulu Aile*, 1917, özel koleksiyon. Palau'daki yaşamı idealize eden sanatçı, Rousseau'nun "iyi vahşi" hakkındaki düşüncelerini çağırıştırır.

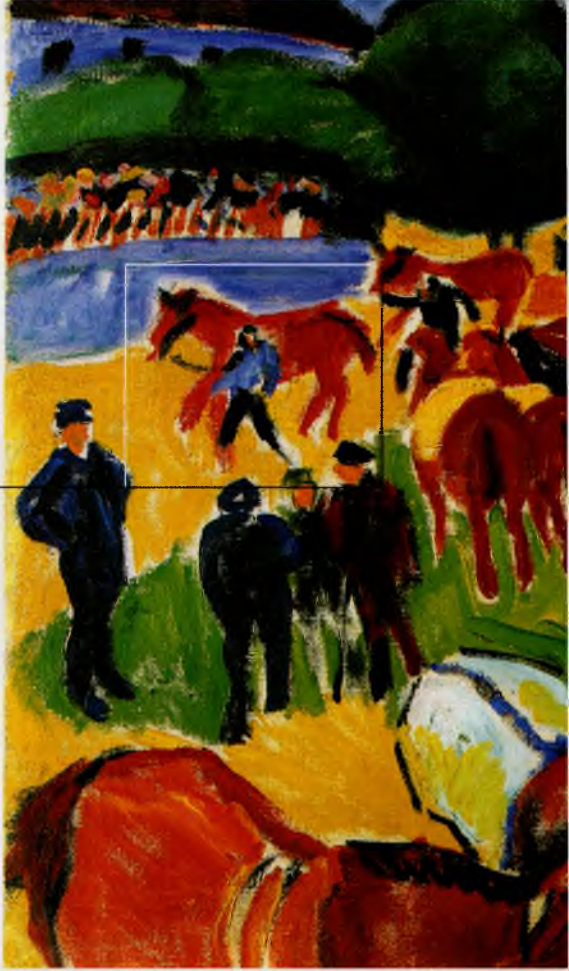
Egzotizm ve Primitivizm

Ekspresyonistlerin işledikleri temel konulardan biri de, insanlığın teknoloji ve denetimsiz sanayileşmenin yol açtığı bozulmadan kurtulması için gerekli olan, yeryüzü Cennetinin ilk başlangıçtaki saflığına geri dönmesidir. Sanatçılar bu nedenle Avrupa dışındaki, özellikle de Afrika'daki ve Okyanusya'daki ilkel toplumların çekiciliği-

ne kapılırlar. Bunun üzerine birçoğu, o uzak diyarlara doğru uzun yolculuklara çıkar, orada yaşayan halkların yaşamlarını ve kültürlerini derinlemesine anlamak için titiz çalışmalar yapar. Ekspresyonistler bu halklara adadıkları bir dizi resimde, onların duyguyu yüklü içsel katılımının ve insanla doğa arasında daha gerçek ve daha derin bir ilişki kurma arzusunun altını çizerek.

Pechstein: At Pazarı

Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan, 1910 tarihli bu resimde, Pechstein'in 1907 yılının sonunda Paris'te kaldığı sırada tanıdığı Fovları yeniden yorumladığı kişisel anlatımı dikkat çeker.

▲ Önce sayısız taslağı ve hazırlık çizimi yapılan bu tuval üzerine yağlıboya, 1910 yazından kalmadır. Sanatçı, Köprü'nün sanatsal evrimi için temel olan o aylarda, Kirchner ve Heckel ile birlikte, Moritzburg'a yakın göllerin kıyısında bulunur. Sahne, Dresden yakınlarındaki Moritzburg'da kurulan ve sanatçının doğrudan gözlemlediği geleneksel at pazarından alınmadır.

▲ Arka planda görülen manzara, ana çizgileriyle betimlenmiştir: Göl ve bitki örtüsü, birkaç hızlı fırça vuruşuyla, derinlikten yoksun olarak verilmiş, aynı biçimde evler grubu da stilize edilip

yalınlaştırılmıştır. Seyircinin bakışı yüksek bir yerden resmedilen ön plandaki sahneye öylesine takılır ki, sanki komşu evlerden birinin penceresinde bulunuyormuş izlenimini verir.

► Pechstein ayrıntılara değil de, çizimden çok, renklerle ıraladığı bütüne önem verir. Biyografisinde bu resimden söz eder ve

atların çevresindeki kalabalığın başdöndürücü hareketi ile "hayvanların parlak vücutları" nı tuvale aktarma çabasını anlatır.

Nabiler

Nabiler Post-Empresyonizmin

en büyük yorumcularındandır; onların ortaya çıkışı, Paul Sérusier'in Julian Akademisi'nden arkadaşları olan bazı dostlarına, Gauguin'in yönlendirmelerine uyarak Pont-Aven'de bir puro kutusunun kapağına yaptığı *Tılsım*'ı gösterdiği 1888'e kadar gider. Bu manzaranın yeniliği, renklerdeki karşıtlıkların, Empresyonist öğretiyi uçlara götüren ve akımın neredeyse bütün temsilcileri tarafından benimsenecek olan şiddetinden gelir. Eleştirmen Auguste Cazalis onlara, peygamberler anlamına gelen İbranice *nabiim*'den etkilenecek "Nabiler" adını verir; bunlar Ranson'un atölyesinde ya da "Revue Blanche"ın yönetiminde bir araya gelirler. Aralarında gizli bir argo kullanmaktan hoşlanırlar, bazen de sahte ayinler düzenlerler. Başlangıçta Sérusier, Bonnard, Denis ve Ranson'dan oluşan gruba, Vuillard ve Russel 1890 yılında, Hollandalı Verkade 1891 yılında, Lacombe ve İsviçreli Vallotton 1892 yılında, Macar Rippl-Ronai ile Maillol'dan 1894 yılında katılırlar. 1891'den itibaren yapıtlarını hep birlikte, öncüleri sayıldıkları Salon des Indépendants'da ya da Salon de l'Art Nouveau'da ve grup dağılıp her biri bağımsız çalışmaya başladığı zaman, 1897-98'de Ambroise Vollard, 1899'da Durand-Ruel ya da 1900'de Bernheim-Jeune gibi, sayısız galeride sergilerler.

▲ Edouard Vuillard, *Sekizgen Kendi Portresi*, y.1890, özel koleksiyon. Bu yapıtta, açık karşıtlıklar yaratan saf renklerin kullanımı ve hafifçe seyirciye döndürülmüş olan yüzün alışılmadık açısı dikkat çekicidir.

◀ Paul Ranson, *Mavi Oda*, 1891, özel koleksiyon. Sanatçı kendi belirgin süsleme anlayışını ortaya koyar; başta mavi olmak üzere az renk kullanır, zarif arabeskler örmek için kullandığı çizime daha çok yer verir.

► Maurice Denis, *Kumsala Çıkış Periler Gördüler*, 1893, özel koleksiyon. Başlık *Gide'in Urien'in Yolculuğu*'nu çağırıştırır; simgesel ve düşsel görünümünden yana zengin olan sahnenin hayali verilisini vurgulamak ister. Üslup açısından, hemen hemen bütün Nabilerin çok sevdiği Japon bakılarını anımsatır.

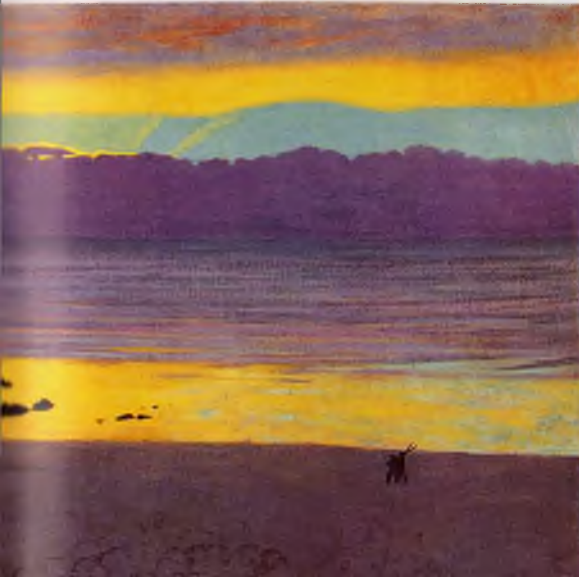
► Paul Sérusier, *Nabi Kostümü İçinde Ranson*, 1890, özel koleksiyon. Sérusier ve Ranson'un gizli bilimler, satanizm, ezoterizm ve sayılar simyasına karşı ortak tutkuları vardır.

▼ Pierre Bonnard, *Longchamp'da At Yarışları*, 1897-99, özel koleksiyon. Resim bir üçlünün sol kanadıdır; bir ustalık ve aynı zamanda Degas'ın tablolarına bir saygı gösterisidir.

▼ Félix Vallotton, *Sarı ve Yeşil Günbatımı*, 1911, özel koleksiyon. Vallotton'un Gauguin'e yakın yapıtlarında içsel bir uyum vardır.

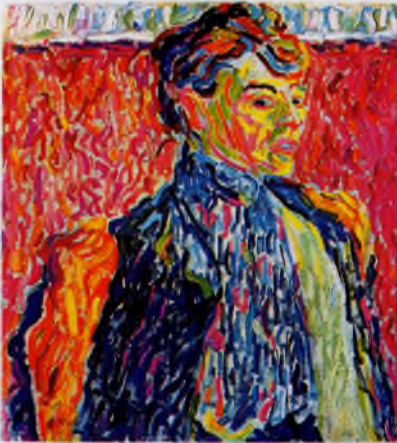
Erich Heckel

Ekspresyonistler arasında, Alman Romantizmi ile olan estetik ve felsefi bağları en açık biçimde gösteren Erich Heckel'dir. Bunu, yaşam görüşünü, özellikle maddi ve insani sefaletleriyle gördüğü ezilmiş ve mutsuz insanlarla dayanışma içinde olduğunu dile getirdiği zaman ortaya koyar. 1901 yılında, onu, şiiri bırakıp kendini resme vermeye ikna edecek olan Schmidt-Rottluff ile tanışır. Mimarlık okuduğu Dresden'de, Köprü'nün en etkin temsilcilerinden biri olur: Ortak sergilerin düzenlenmesini ve teknik sorumluluğunu üstlenir ve grubun çalışmalarının öteki sergilere kabul ettirilmesine çalışır. 1910 yılında Otto Müller ile dost olur ve Berlin Sezession'ının sergilerine düzenli olarak katılmaya başlar. 1909 ile 1936 yılları arasında Avrupa'da, antik sanatı incelemesine ve öncü akımların öteki ressamlarını, özellikle Fovları ve Kübistleri izlemesine fırsat veren, uzun yolculuklar yapar. 1918 yılından itibaren Berlin'de yaşamaya başlar ve, Sanat İşçileri Merkezi'nin üyesi olarak, ülkenin sosyal ve siyasi yaşamına etkin bir biçimde katılır. 20'li yıllarda, üslubu Köprü'den uzaklaşır -bunda Mavi Atlı'nın yapıtlarıyla karşılaşmasının da etkisi vardır- kişisel ve özgün yönler kazanır. 30'lu yıllarda Nazilerce sürgüne yollanır, ancak savaştan sonra öğretmenliğe ve özgürce resim yapmaya geri dönebilir.

▲ Erich Heckel, *Ayakta Duran Kız Çocuğu*, 1911, özel koleksiyon. Heckel, kendini, büyük bir tutkuyla ağaçbaskıya verir ve çok başarılı olur. Bu, onun en güzel yapıtlarından biridir ve hayli yalın, çok dokunaklı ve duygulu yüklü üslubunu başarıyla yansıtır.

◀ Erich Heckel, *Kadın Portresi*, 1906, özel koleksiyon. Fırça vuruşları van Gogh'un son dönemini çağırıştır ve sanatçının, Empresyonistlerin doğalcılığını nasıl aştığını gösterir.

◀ Erich Heckel, *Kopenhag*, 1928, özel koleksiyon. Sanatçı 20'li yıllarda yaptığı manzaralarda biçimleri yumuşatır ve renkleri açar. Renk karşıtlıklarını azaltır ve sahneye daha dingin bir görünüm kazandırır.

▼ Erich Heckel, *Kemancı*, 1912, özel koleksiyon. Sanatçı geleneksel perspektifi altüst etmiştir: Oturan figür ayaktakinden daha uzun boyludur; halının sol köşesi fazla uzundur ve bütün oda doğal olmayan biçimde bozulmuş gibidir.

◀ Erich Heckel, *Kendi Portresi*, 1912, özel koleksiyon. Gergin ve kaba çizgiler, kendi düşünceli ve melankolik ruh durumunu aktaran sanatçının ruhsal gerginliğini ortaya koyar.

Empresyonizmin reddedilmesi

Ekspresyonistler, yapıtlarına hayranlık duymalarına, sanatlarının tarihi değerini kabul etmelerine karşın, açıkça Empresyonistlerin karşısında yer alırlar. Özellikle onların iyimserliğini paylaşmaz ve onları yüzeysel, yani ruhsal derinlikten yoksun olmakla suçlarlar. Ayrıca Ekspresyonistler, ya-

pıtlarında yaşamı görüldüğü gibi nesnel olarak betimlemekle sınırlanmak istemezler. Tersine, eğer bu, onlara, kendi iç duyarlıklarını daha iyi yansıtmaya olanağı veriyorsa, renkleri, çizgileri ve perspektifi çarpıtmaktan çekinmezler. Böylece resimdeki mekân, yorumlanmış da olsa, gerçek dünyayı temsil etmez ve bütünüyle ressamın ruhuna ayna tutar.

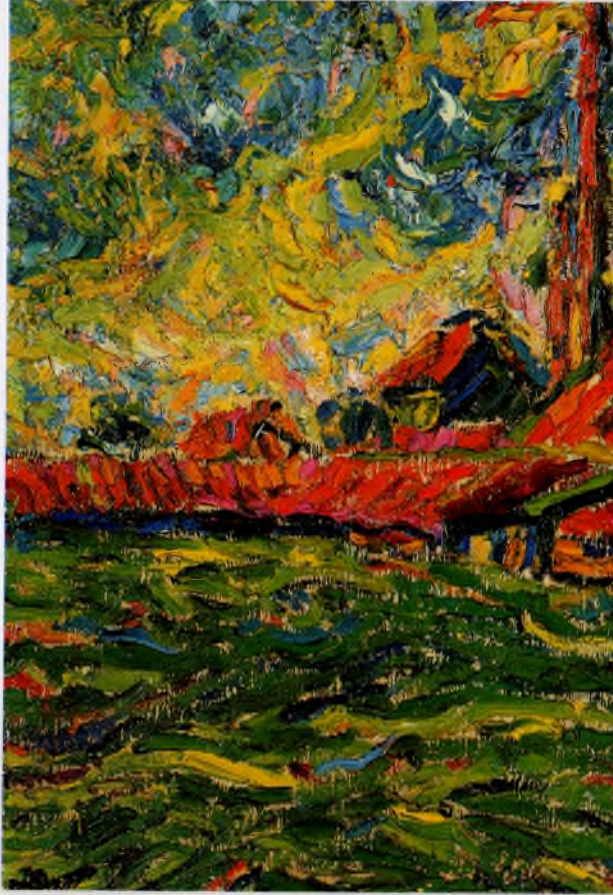
◀ Erich Heckel, *Eğlence*, 1910, özel koleksiyon. Mekânların düzenlenmesi ve renklerin kullanımı büyük ölçüde Fovlara, özellikle Matisse'e yaklaşıyor. Ama aynı zamanda Heckel, dekorasyon öğesini gözardı eder ve ilgisini duygusal içeriklere ve simgesel anlamlara yöneltir. Burada da sanatçı, üç kadının vücutlarını doğalcılığa aykırı biçimde yalınlaştırmıştır.

Heckel: Fırın

Heckel bu resmi, 1907 yılında, Schmidt-Rottluff ile birlikte, Kuzey Denizi kıyısında yer alan Dangast'ta bulunduğu sırada yapar. Yapıt Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunmaktadır.

▼ Erich Heckel, *Günbatımı*, 1906, özel koleksiyon. Sanatçı, ilk resimlerinde en büyük özgürlüğü renklere vermekten yanadır. Renkler alttaki çizimi silip görünüşte düzensiz sıralanmış çok yoğun ve özlü fırça vuruşları sayesinde mekânı doldurur. Gerçek yalınlaştırılmıştır ve sanatçının, Empresyonistlerin doğalcılığından kurtulma niyeti açıkça görülür. Kullandığı parlak ve canlı renkler Fovların etkisini taşır.

▲ Erich Heckel, *Beyaz Ev*, 1908, Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza. Resim sanatçının Dangast'taki ikinci ikameti sırasında yapılır. Heckel Kuzey Denizi kıyısındaki bu küçük köyü çok sever; 1907'den 1910'a kadar yazları orada geçirir. 1911 yılında ise, Baltık kıyısındaki Prerow'a gider ve sonraki yıl yazı Kirchner ile birlikte Fehmarn Adası'nda geçirir.

▼ Erich Heckel, *Roma Yakınlarında Evler*, 1909, özel koleksiyon. 1909'da sanatçı İtalya'da uzun bir araştırma yolculuğu yapar. Burada Etrüsk sanatını tanır, yoğun ve aydınlık manzaralara hayran kalır. Bu deneyim ona yeni enerjiler ve kişisel üslubunu olgunlaştırma olanağı verir. Fırça vuruşları daha güvenli ve mekânların düzenlenmesi daha dengelidir.

1911-1914

Mavi Ath

Büyük Savaş'ın arifesinde Almanya

▲ Almanya İmparatoru II. Wilhelm ile General Paul von Hindenburg, Büyük Savaş'ın arifesinde bir arada.

▼ Berlin'in en ünlü buluşma yerleri arasında, alışılmış müdavimlerinden bazılarının garipliği ve adi gösterişçiliği nedeniyle "Megalomani kafesi" olarak anılan Café des Westens de vardır.

1888 yılında, I. Wilhelm ve oğlu III. Frederick'in ölümünden sonra, II. Wilhelm Almanya'nın yeni imparatoru olur. Ülkeyi yönetme ve hükümeti denetleme arzusu onu şansölye Bismarck ile çatışmaya götürür ve Bismarck istifa etmek zorunda kalır. II. Wilhelm sonraki yirmi yılda Meclisin yetkilerini aşamalı olarak azaltır ve, İngilizlerin iktisadi ve siyasi gücüne karşı koyabilmek için, orduya ve büyük sanayicilere yaslanır. Nitekim imparator, birkaç yıl içinde askeri harcamaları üç katma çıkarır ve, zaten savaşta alışkın olan Alman ordusunu daha da güçlendiren, büyük miktarda savaş malzemesi üretimine yol verir. Bu silahlanma yarışı hemen öteki Avrupalı uluslar, özellikle Fransa, İngiltere ve Rusya –ki bunlar 1907 yılında Üçlü Anlaşmayı hayata geçirirler– tarafından taklit edilir; bu durum I. Dünya Savaşı'nın çıkma nedenlerinden biri olacaktır. II. Wilhelm, dış siyasette Avusturya ve İtalya ile Üçlü İttifak'ı yenilemeye ve güçlendirmeye çalışır. Bundan amaç Avrupa'nın, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bunalımın tehlikeli bağımsızlık isteklerini yeniden alevlendirdiği, güneydoğu bölgelerini denetim altında tutmak ve Fransa'yı, 1870 yenilgisinin intikamını ve Alsace-Lorraine'i geri alma arzusunu sınırlayacak biçimde soyutlamaktır. Sonunda Alman İmparatoru 1885 Berlin Konferansı'nda varılan anlaşmaları uygular ve önceden ele geçirilmiş olan sömürgelerin savunulduğu Yeni Gine, Okyanusya ve daha çok da Afrika'daki sömürge egemenliklerini güçlendirir.

▼ Bu taşlamacı karikatürde Bismarck'ı kaptan köprüsünü terk etmek zorunda bırakan II. Wilhelm görüldüğü; demir şansölye özel yaşamına çekilir ve 31 Temmuz 1898 tarihinde ölür.

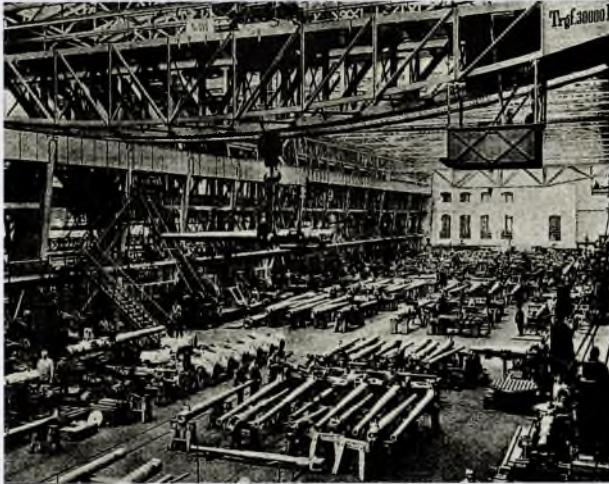
▼ Berlin, Potsdamer Platz. 20. yüzyılın ilk on yılında Alman başkenti bütün ulusun kültür ve sanat merkezi olur ve, Paris'le yarışarak, bütün Avrupa'dan sanatçıları kendine çeker.

1911 - 1914

◀ 1913 tarihli bu baskıda Afrika'da sahip oldukları sömürgelerin sınırlarını belirleyen bir Alman ve bir Fransız görevli görüldüğü. Bu paylaşımlar işgal edilen ülkelerin kültürel ve sosyal gerçeği hiç hesaba katılmadan yapıldığı için sert iç çatışmalara yol açacaktır.

▼ 20. yüzyılın başında Krupp çelik fabrikaları dünyanın en önemli sanayilerinden biri olur. Çağın bir fotoğrafında top dökülen bölüm görüldüğü.

Basın

Yeni Almanya'daki kentsoylu sınıfın ekonomik ve siyasi yükselişine, basında görülen önemli gelişme eşlik eder. Gazeteler yalnızca günlük olayları vermekle kalmaz, siyaset, kültür, sanat ve gelenek göreneğe de müdahale eder. Hükümetin sıkı denetimine karşın, etkisi gittikçe artar ve sonunda

bunları belli biçimde yönlendirebilecek duruma gelir. Sanat alanında, Herwart Walden tarafından kurulan ve Ekspresyonistler ile Avrupa resim öncülerinin başvuru noktası olan "Der Sturm" (Fırtına) dergisi öne çıkar. Franz Pfemfert tarafından yönetilen ve güçlü bir siyasi ve toplumsal görev üstlenmiş olan "Die Aktion" (Eylem) dergisi de aynı ölçüde önemlidir.

1911-1914

Vasily Kandinsky

Kandinsky'nin resmindeki üslup gelişimi 20. yüzyıl sanatındaki en karmaşık ve büyüleyici gelişimlerden biridir. Kandinsky önce hukuk okur, ama 30 yaşında, gelecek vaat eden avukatlık mesleğini bırakıp kendini resme verir. 1892 yılında kuzeni Anja ile evlenir, 1911'de boşanır. 1896'da, 30 yaşındayken Rusya'yı terk eder, Münih'e gider, burada Franz von Stuck'un derslerini izler. 1901'de akademik gelenekle polemğe girerek Phalanx grubunu kurar; ilk resimlerinde, Rus halk masallarının yanı sıra, Fovlardan ve Köprü temsilcilerinden etkilenir. 1908 yılında yeni kız arkadaşı Gabriele Münter ile Murnau'ya gider ve aşama aşama soyutçuluğa yaklaşır. 1911 yılında Mavi Atlı'nın baştemsilcileri arasında yer alır ve harekete, hem yaptlarıyla hem de çok sayıda kuramsal yayımla katkıda bulunur. Bunların en ünlüsü 1912 yılındaki *Sanatta Tinsellik* adlı denemesidir. Ona göre soyutçuluk, sanatçının resim sanatını, gerçekte olan maddi bağlardan kurtarmasını ve seyircinin orada tinsel değerler aramasını gerektiren araçtır. Kandinsky Rus Devrimi'nin başlaması üzerine yurduna döner, Nina Andreevsky ile evlenir ve Konstrüktivist sanatçılarla ilişki kurar, ancak geometrik soyutlamanın konularını araştırdığı Weimar'da ve Dessau Bauhaus'ta çalışmak için yurdundan ayrılır. Nazizmin gelişikle, Paris yakınlarındaki Neuilly-sur-Seine'e sığınır ve burada hayvan biçimli öğelerle soyutçuluğunu zenginleştirir.

▲ Kandinsky, 1909 tarihli bu linol baskıda Rus halk masallarından esinlenmiştir: Sadko, - müziği sayesinde güzel prenses Volkhova'yı etkilemeyi ve onun aşkını kazanmayı başarır.

◀ Vasily Kandinsky, *Elma Ağaçlı Manzara*, 1906, özel koleksiyon. Bu resimde, sanatçının Paris'te kaldığı dönemde tanıdığı Fovların etkisi görülür.

▼ Vasily Kandinsky, *Manzara*, 1911, özel koleksiyon. Bu resimde, soyutçuluğa giden yol açıkça görülür: Manzaranın geleneksel öğeleri, neredeyse bütünüyle bir çizgi ve renk bütünlüğünde çözülmüştür.

► Vasily Kandinsky, *Murnau Yakınında Tarlalar*, 1908, özel koleksiyon. Münter'le Murnau'da kaldığı dönem Kandinsky'nin üslubunu ve konularını geliştirmesinde önemli bir aşamadır.

▲ Vasily Kandinsky, *Donuk Menekşe*, 1924, özel koleksiyon. Kompozisyonun ritmi, düzensiz çizgi ve biçimler ile birlikte kullanılan geometrik öğelerle verilmiştir.

► Vasily Kandinsky, *Portakal*, 1923, özel koleksiyon. Bu taşbaskı, saf geometrik biçimlerle oluşturulmuştur.

Mavi Atlı

Münih, Mayıs 1912. Yayımcı Reinhard Piper, Kandinsky, Alard, Burljök, von Busse, von Hartmann, Kubin, Marc, Macke, Sabaneev ve Schönberg'in çağdaş resim ve müzikle ilgili birçok renkli resimden ve eleştiri denemelerinin

den oluşan büyük boy bir kitabı, "Mavi Atlı'nın Almancağı"nı yayımlar. Eleştirmenlerin ilgisiz kaldığı grup, kısa sürede, genç Alman sanatçılar için bir başvuru noktası, I. Dünya Savaşı'nın arifesinde sanatsal yenilenmenin simgesi haline gelir.

1911-1914

Kandinsky: Kompozisyon

On "Kompozisyon"luk dizinin parçası olan 1916 tarihli bu suluboya, Kandinsky'nin bütünüyle soyut ilk yapıtlarından biridir. Önce Jucker Koleksiyonu'nda bulunuyordu, bugün Milano Civico Museo d'Arte Contemporanea'dadır.

► Vasily Kandinsky, *İzlenim, No.5: Park*, 1911, Paris, Musée National d'Art Moderne, Centre Georges Pompidou. "İzlenimler" dizisi "Kompozisyonlar"dan öncedir. Gerçekle hâlâ bir bağ vardır; parkın bitkileri ve ön plandaki atlılar hâlâ ayırt edilebilir durumdadır.

► Vasily Kandinsky, *Grilikte*, 1919, Paris, Musée National d'Art Moderne, Centre Georges Pompidou. Kandinsky'ye göre gerçekte olan bağlantıların eksikliği sanatçıyı bilinçaltının sezgilerine doğru iter. Böylece kendi gerçek kişiliğini yansıtabilir.

▲ Vasily Kandinsky, *Beyaz Zemin Üzerine*, 1916, Paris, Musée National d'Art Moderne, Centre Georges Pompidou. Sanatçı

yaratılarıyla "tanımlanamayan ama belirgin olan ruhsal olguya, yani tek tek sanatsal araçların amacına" ulaşmaya çalışır.

Gabriele Münter

Gabriele Münter, Düsseldorf'ta ve Münih'te Kadın Sanatçılar Birliği'nde eğitim gördükten sonra, Phalanx grubunun sanat okuluna yazılır. Burada tanıştığı Kandinsky'nin önce öğrencisi sonra sevgilisi olur. Onunla Hollanda, Tunus, Dresden, Rapallo ile Sèvres'e sayısız yolculuk yapar ve bu sırada resim üslubunu olgunlaştırır. 1908 yılında Kandinsky ve Javlensky ile Yukarı Bavyera'da Murnau'da bulunur; burada yoğun çalışmalarla dolu aylar geçirir. Büyük bir renk hâkimiyetinin ve duyguları tuvale aktarma kapasitesinin ortaya çıktığı sayısız manzara resmi yapar. Münter, Mavi Atlı'nın kurucu ve destekçileri arasında yer alır. Bavyera halk sanatıyla ilgilenir, ondan hiç de azımsanmayacak esin motifleri alır; kompozisyonları yalın biçimler, kitlelerin dikkatli bir dağılımı ve aydınlık renklerle ıralanır. I. Dünya Savaşı'nın arifesinde Kandinsky'den ayrılır ve 1914 ile 1920 arasındaki yılları İskandinav ülkelerinde geçirir. Yolculuk etmeyi ve resim yapmayı sürdürür; resmi yeni eğilimlerle, özellikle Kübist sanatı öğrendikten sonra, zenginleşir. 1931 yılından sonra kesin olarak Murnau'ya yerleşir ve burada, gençliğinin Ekspresyonist konularını yeniden ele alır ve derinleştirir.

◀ Gabriele Münter, *Signe Hallberg'in Portresi*, 1916, özel koleksiyon. Bu portre ressamın, I. Dünya Savaşı patlak verince, Rus uyruklu olduğu için Almanya'dan ayrılan Kandinsky ile yeniden birleşebilmek umuduyla gittiği İsveç'te yapılmıştır.

▼ Gabriele Münter, *İki Ev ve Parmaklık*, 1911, özel koleksiyon. Ressam, çoğu kez açık havada hazırladığı manzara resimleriyle uğraşmayı sever. Doğa onun için ruh dinginliğine ulaştığı bir sığınaktır.

▼ Gabriele Münter, *Johansson Ailesi*, 1917, özel koleksiyon. Lunnevik Koyu'nda (İsveç) yapılan resimde Nils, Hulda, Sylvia ve Gudrun Johansson betimlenir.

1911-1914

◀ Gabriele Münter, *Porselen Lambalı Natürmort*, 1918, özel koleksiyon. Ressam 1917 yılının sonunda Stockholm'den Kopenhag'a geçer ve orada 2,5 yıl kalır; 1918'de ise önemli bir kişisel sergi açar. O yıllarda manzara resmi yapmaya devam eder ve kendini olgun üslubunu sergilediği natürmortlara verir.

▲ Gabriele Münter, *Murnau'da Bir Sokak*, 1908, özel koleksiyon. Titrek renkli bu yağlıboya, ressam ile Kandinsky'nin 1908 yazında, Yukarı Bavyera'da Murnau'ya gittmelerinden sonra yapılmıştır.

◀ Gabriele Münter, *Kilisenin Önünde*, 1931, özel koleksiyon. Ressam 1931'de Murnau'ya döner ve yurtdışındaki deneyimlerinin güçlendirdiği Ekspresyonist konuları ve üslubu yeniden kazanır.

Paul Klee

▲ Paul Klee, *Dalgin, Kendi Portresi*, 1919, özel koleksiyon. Klee de kendini gravürlere verir ve, kendi kendiyile dalga geçtiği bu baskı gibi, birçok taşbaskı yapar.

Kandinsky, Kubin, Marc ve Macke'nin yanı sıra, Mavi Atlı ve Yeni Sezession grubunun öteki sanatçılarıyla dostluk kurmuş ve birçok kez onların sergilerine katılmış olmasına karşın, Paul Klee'nin sanatı tam olarak Ekspresyonizmin içinde sayılamaz, çünkü birçok yönden bütünüyle özerk ve bağımsız yollar izlemiştir. Klee'nin kültürel oluşumu müzik ve şiirle başlar, ancak 1898 yılında, olgunluk sınavını verdikten sonra, Münih'te resme yaklaşır. Olgunlaşmasında iki yolculuğun belirleyici rolü olmuştur: 1901 yılında İtalya'ya gider, burada Klasik Antikite'yi öğrenir; 1914 yılında, Moilliet ve Macke ile birlikte Tunus'u ziyaret eder ve burada, kompozisyonlarının duygusal gücünün renge dayanması gerektiğine dair inancı güçlenir. Sanatsal gelişmesinde temel önemde olan bir başka deneyim de, estetik sezgilerine mantıklı bir açıklama getirdiği ve Bauhaus'ta ressamlar, mimarlar, müzisyenler ve öteki sanatçılarla sıkı ilişki içinde geçen öğretimlik yıllarıdır. Özellikle Dessau'da iki ailelik evi paylaştığı Kandinsky ile olan dostluğu, onu, mekânın geometrik dağılımına ve yaratılarının zihinsel ve duygusal öğeleri arasındaki ilişkileri köklü biçimde yeniden gözden geçirmeye götürür. Ancak resim alanını düzenlemede ve çizgilerin dağılımında gösterdiği katılık, onun, çoğu kez hafif ve nazik bir lirizmle ıralanan kompozisyonlarının şiirsel değerini ortadan kaldırmaz.

◀ Paul Klee, *Eski Bir Bahçede Bitkiler*, 1919, özel koleksiyon. Doğal öğelerle soyut unsurlar, şiirsel bir denge içinde iç içe geçer.

▼ Paul Klee, *Mezarlık*, 1920, özel koleksiyon. Sanatçı, bu resimde, rengin baskın bir rol oynadığı yeni bir mekân yaratmıştır.

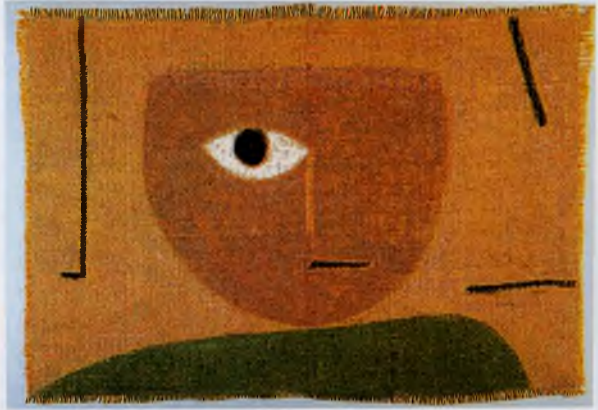
▼ Paul Klee, *Gülünç Kadın Büstü*, 1907, özel koleksiyon. Üslubu bazen saldırgan ve birmalayıcıdır.

► Paul Klee, *Mavi Bir Elbiseden Çıkan Nü*, 1905, özel koleksiyon. Bu resim, Fovları anımsatır.

► Paul Klee, *Göz*, 1938, özel koleksiyon. Klee Kandinsky'den farklı olarak figüratif resme sadık kalır, ama zaman zaman soyut sanatı da dener. Ancak yapıtları doğanın bir taklidi değil, yorumudur.

“Kültür” ve “Uygarlık”

Ekspresyonist sanatçıların tartıştıkları birçok kavram arasında en önemlilerinden biri “Kültür” ile “Uygarlık” arasındaki karşılıktır: birincisiyle sözde ilkel uygarlıkları, özellikle Afrika’nın ya da Pasifik Adaları’nın sanatını yeniden değerlendirerek insanın kökenle-

rini yakalamak isterler. Buna karşılık ikincisinde, teknoloji ile sayının, kentsoylu bireycilik ile onun yararı düşünce biçiminin zaferini görürler. Bu nedenle yaratılarıyla resmi kültüre aykırı, herkesin kolayca anlayabileceği, yalın ve dolaysız bir ifade dili bulmaya çalışırlar.

Klee: Çömlekçi

Klee'nin, I. Dünya Savaşı'ndan sonra yakınlaştığı şiirsel ve düşsel dünyanın tipik bir örneği olan 1921 tarihli bu resim, Cenevre'de, Berggruen Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

◀ Paul Klee, *Oturan Kız Çocuğu*, 1909, Bern, Paul Klee Vakfı. 1909 sanatçının resim formasyonu için çok önemli bir yıldır; çünkü o yıl, daha önce bağlandığı van Gogh üslubunu aşmasını sağlayan Cézanne'in resmiyle tanışır. Ayrıca iki yapıtı Berlin Sezession grubunun sergisinde yer alır; Voltaire'in *Candide* adlı yapıtı için

hazırladığı resimleri 1911'de tamamlar. Sanatsal üretimi bu gelişmeden etkilenir ve tıpkı kıvrak ve hızlı bir çizim ile çok etkili bir renklilikle ırılanan bu kompozisyonda olduğu gibi, kişisel ve özgün nitelikler kazanır. Birinci plandaki figürü daha da öne çıkarmak için arka plan nötr ve hiç değiştirilmemiş gibi görünür.

► Paul Klee, *Bir Savaşçının Hayaleti*, 1930, Olivetti koleksiyonu, Ivrea. Sanatçı, insan figürü yaparken çocukların çizimlerinden esinlenmiş gibi görünen özel

bir yöntem kullanır. Sonuç olarak her ikisinde de önemli olan, görülen şey değil, bu kişilerin temsil etmeleri gereken işlev, kavram, duygular ya da coşkulardır.

► Paul Klee, *Evin İçİ*, 1919, özel koleksiyon. I. Dünya Savaşı'nın sonunda sanatçı askerden terhis olur ve yeniden yağlıboya resim yapmaya başlar. Aynı aylarda galerici Hans Goltz ile bir anlaşma imzalar, eleştirmenlerden ve koleksiyonculardan ilk takdirleri almaya başlar. Sonraki on yıl

boyunca, yani Klee Bauhaus'ta öğretmen olduğu zaman, derinleştirilecek olan tipik mekân bozulmaları bu yapıtta ortaya çıkmaya başlar. Gerçek, neredeyse geometrik temel öğeleri içinde yalınlaştırılır ve ressamın coşkularını seyirciye aktarabilen simgesel değerler kazanır.

Edebiyat

Ekspresyonizm en büyük kullanım alanını resimde bulmuş olsa da, Ekspresyonistlerin niyetinin, edebiyat, tiyatro, müzik ile sinemayı da bu akıma dahil etmek olduğu unutulmamalıdır. Ekspresyonizme yaklaşan birçok yazar arasında, ateşli hayalci görüşleri olan Alfred Mombert (1872-1942), modern metropollerdeki bireyin yalnızlığını dile getiren Georg Heym (1887-1912) ve daha da çok koyu bir varoluşçu karamsarlıkla örtülü bir Sembolizmle dolu şair Georg Trakl (1887-1914) sayılabilir. Romancılar arasında Hermann Broch (1886-1951), Jakob Wassermann (1873-1934) ve 1929 yılında yazdığı *Berlin Alexanderplatz* ile ünlenen Alfred Döblin anılabilir. Daha da önemli olanları, *Niteliksiz Adam*'da (1880-1950) I. Dünya Savaşı arifesindeki Avusturya toplumunun çözümlemesini yapan Robert Musil; iki savaş arasındaki varoluşçu sıkıntılara can veren Franz Kafka (1883-1924), Hermann Hesse (1877-1962) ve II. Wilhelm'in küçük kentsoylu Almanya'sına karşı çıkışın simgesi olan Thomas Mann'ın kardeşi Heinrich Mann'dır (1871-1950). Son olarak tiyatro alanında Gerhart Hauptmann'ın ve Bertolt Brecht'in, toplumsal sorunlara bağlı ve görünüşte umarsız bir içsel bunalımın ifadesi olan yapıtları öne çıkar.

◀ Ernst-Ludwig Kirchner, *Döblin'in Portresi*, 1912, özel koleksiyon. Romancı Döblin (1878-1957) "Der Sturm" dergisinin kurucuları arasındadır.

▶ Hannah Höch, *Hauptmann'ın Portresi*, 1919, özel koleksiyon. Gerhart Hauptmann 1912 yılında Nobel edebiyat ödülünü kazanır.

► Conrad Felixmüller, *Şair Walter Rheiner'in Ölümü*, 1925, özel koleksiyon. Resim 1925 yılında, otuz yaşında, pencereden atlayarak yaşamına son veren Walter Rheiner'in trajik ölüm anını betimler. Rheiner, Dresden Sezession grubunun temsilcilerinden biridir ve çeşitli şiir kitapları yayınlar, bunlardan bazıları da Felixmüller tarafından resimlenir.

▼ Bu, Alfred Kubin'in 1909 yılında Münih'te basılan *Die andere Seite (Öteki Taraf)* adlı fantastik romanı için tasarladığı 52 resimden biridir. Ressam kariyeri boyunca sayısız öyküler, sanat eleştirileri ve bir özyaşamöyküsü yayınlamıştır.

1911-1914

▼ 1889'da Karl Kraus (1874-1936) "Die Fackel" dergisini yayımlar. Avusturyalı yazar önce öteki edebiyatçıların işbirliğini ister, ama 1912'den itibaren 25 yıl süreyle, derginin tek redaktörü olur ve özlü sözler, düşünceler ve denemeler yayımlar.

Felsefe

Ekspresyonist sanatçıların kültürel oluşumunda, felsefenin, özellikle Nietzsche'nin ve Bergson'un düşüncesinin büyük etkisi olmuştur. Nietzsche'nin, geçmişin katı kurallarıyla olan bağı koparan ve, güzellik ruhu ile haz içgüdüsü arasında daha üstün bir sentez arayışı içinde, yeni ifade biçimleri ortaya koyan yaratıcı davranışın yüceltilmesi, Bergson'nun ise, akla değil de, derinlerdeki bene, insanı yönlendiren yaşamsal ve içgüdüsel itkilere bağlı olan yaşamsal atılım olarak sanat kavramı dikkat çeker. Kierkegaard, Schopenhauer ve Freud'un yapıtları da dikkatle okunur ve sanatçıların yapıtlarına esin motifi olur.

Franz Marc ve August Macke

Yirminci yüzyılın ilk onbeş yılında Almanya'da kültürel yaşam birçok sanat grubunun doğuşuyla ıranlanır. Yalnızca tutucu çevrelere karşı ateşli tartışmalarla değil, aynı zamanda yeni derneklerin oluşumuna yol açan iç bölünmelerle de ıralanan bu gruplar pek uzun ömürlü olmaz. 1898'deki Berlin Sezession grubunu, 1910'da Pechstein'in Yeni Sezession'ı ve Özgür Sezession izler. 1909'da Münih'te Yeni Sanatçılar Derneği doğar; yeni bir bölünme 1911 yılında Franz Marc'ın ve August Macke'nin başrol oynadığı Mavi Atlı'ya can verir. 1910 yılında Bavyera'da Sindelsdorf'ta tanışan ve dost olan iki sanatçı, çoğu kez birlikte, birbirlerinden etkilenecek resim yapar. Avrupa dışındaki ilkel sanatın değerini savunur ve dekoratif sanatları yeniden değerlendirerek sanatlar arasındaki bölünmeleri ortadan kaldırmak isterler. Ayrıca, ikisi de duygusal değerlerini vurgulayarak, resim ve müzik arasında ilişki kurmaya çalışır ve, Robert Delaunay aracılığıyla Kübizmi tanıdıktan sonra, soyutçuluğa yaklaşır. Ne ki, Mavi Atlı'nın ömrü kısa olur; 1911'de Münih'te açılan ilk sergiden 1914'teki son sergiye kadar sürer. Aynı yıl I. Dünya Savaşı patlak verir: Macke daha 27 yaşında cephede ölür, Marc da ondan iki yıl sonra, 36 yaşında ölür.

◀ August Macke, *Kitap Okuyan Yeşil Elbiseli Kadın*, 1910, özel koleksiyon. Model, sanatçının önceki yıl evlendiği karısı Elisabeth'tir. Genç çift Tegernsee'de, ortak dostları Wilhelm Schmidtbonn tarafından salık verilen bir evde oturur.

▼ August Macke, *Ormanda Sepetli Kadın*, 1912, özel koleksiyon. Bu suluboya sanatçının mutlu yaratıcılık damarını gösterir; resim ayrıca Mavi Atlı üslubunun tipik bir örneğidir. Resim çabucak ve özgürce yapılmıştır; renkler, izleyiciyi duygulandıracak kadar canlıdır.

1911-1914

◀ August Macke, *Kadınlı Manzara*, 1914, özel koleksiyon. Sanatçının son yapıtlarından biridir; üslubunun, Der Sturm galerisinde açılan bir sergide tanıdığı Fütürizm ve Kübizm ile olan karşılaşmasının da yardımıyla, nasıl gelişmiş olduğunu gösterir.

▼ Bir özel koleksiyonda bulunan bu suluboya (1911) Marc'a yayımcı Reinhard Piper tarafından, J. M. Graefe'nin *Nach Norden* (Kuzeye Doğru) adlı romanının kapak resmi için sipariş edilmiştir. Sanatçı bundan başka bir taslak daha hazırlar, ancak ikisi de elenir.

▲ Franz Marc, *İki Öküzlü Manzara*, 1913, özel koleksiyon. Burada, sanatçının hayvanlı konulara sevgisi ile Delaunay'ın Kübizminin etkisi de görülür.

► Franz Marc, *İki At*, 1911-12, özel koleksiyon. Bu guvaş, "Mavi Atlı Almanagi"nin ilk sayısında yayımlanan illüstrasyonun orijinalidir.

Marc: Rüya

Marc'ın birçok yapıtında insanla doğa arasında ideal bir ortaklık kurulması arzusu dile getirilir. 1912 tarihli bu resim, Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunmaktadır.

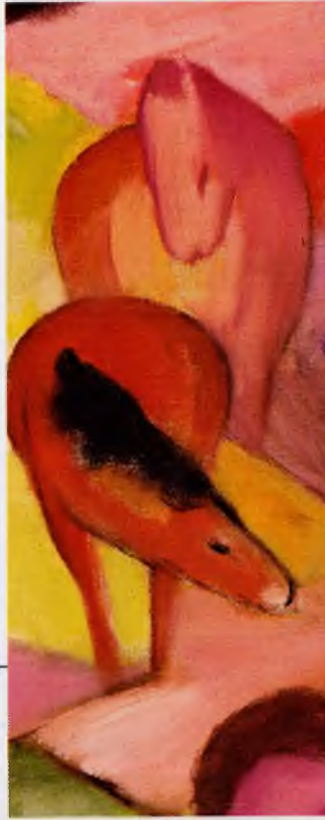
◀ Franz Marc hayvanları betimlemeyi sever ve bunu zarafetle ve şiirsellikle yapar. Sanatçı onlarda, doğayla iç içe, sakin ve sade bir yaşam idealinin tam olarak gerçekleştiğini görür. Parlak ve aydınlık renklerin

kullanımı, sanatçının sık sık kaldığı Paris'te tanıdığı Fovların etkisini yansıtır. Marc bu tabloyu Kandinsky'ye armağan eder ve karşılığında onun "Doğaçalamalar"ından No.12'yi ve *Atlı'yı* (1912) alır.

1911 - 1914

◀ Mavi Atlı adı hem ortaçağ şövalyelerinin fantastik görüntüsüne tutkun olan Kandinsky, hem de atları betimlemeyi seven Marc tarafından önerilir. Ayrıca her ikisinin de son derece romantik bir renk olan maviye özel bir sevgisi vardır. Burada görülen iki at sahneye derinlik ve hareket veren cesur bir perspektifle betimlenmiştir.

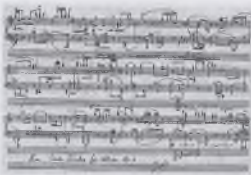
▼ Macke'nin 1913 tarihli *Sirk* (Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza) resmi ile yapılan karşılaştırma, iki sanatçı arasındaki sıkı üslup ve şiirsellik bağlarını görmemize olanak tanır. Buradaki sahnenin dramatik bir konusu vardır; çünkü bir numaranın provaları sırasında düşerek yaralanan kadın biniciye yardım eden üç cambaz betimlenmiştir.

Müzik

Ekspresyonist ressamların çoğu müziğe tutkundur ve enstrüman çalar. Birçok kez, kendi yaratılarıyla müzik besteleri arasındaki benzerlikleri vurgular ve renkleri, bestecilerin notaları kullandığı biçimde kullanmak istediklerini belirtirler. En üstün örnekleri de, 1910 ile 1911 arasında *Armoni Kitabı*'nda Schönberg'in kuramlaştırdığı ve öğrencileri Berg ile Webern'in geliştirdikleri özel beste yöntemi olan oniki ses skalasıdır. Schönberg'in "kendi aralarında bağlantılı olan oniki nota ile beste yapma sistemi" diye tanımladığı oniki ses skalası, müzikte devrim yaratır ve müzik geleneğini kökten değiştirir. Avusturyalı bestecinin, atonal dönemin başyapıtı olan, en ünlü eseri Belçikalı şair Albert Giraud'nun metinlerinin Hartleben'in Almanca çevirisi üzerine okuyucu, piyano, flüt, klarnet, keman ve viyolonsel için yapılmış yirmibir parçadan oluşan bir derleme olan *Pierrot Lunaire*'dir (1912). Alban Berg'in (1885-1935) araştırmaları daha çok tiyatro alanında olur ve Ekspresyonizmin şiirsel değerlerine can veren iki yapıtın ortaya çıkmasına olanak tanır. Bunlar, kötülüğün ezdiği yaşam hakkındaki trajik görüşün egemen olduğu *Wozzeck* (1925) ile Wedekind'in iki dramından alınan ve ilk iki perdeden sonra yarım kalan *Lulu*'dur. Son olarak Anton Webern (1883-1945) atonal araştırmaları, Mavi Atlı'nın resmiyle karşılaştırılabilecek titreşimle ve ince duygularla dolu bir müzikle, aşırı sonuçlara götürür.

▼ 1900 yılından kalma bu fotoğrafta Paul Klee sağdadır ve Münih'te Heinrich Knirr'in atölyesinde bir beşli içinde keman çalar. Sanatçının müzik öğretmeni olan babası ile şarkıcı olan annesi ona, 9 yaşından itibaren keman çalmayı öğretmişlerdir.

▲ Erich Schmid, *Klavve İçin Altı Parça, op. 6*, 1932. İsviçreli besteci oniki ses skalasının savlarını özümser ve Ekspresyonist resmin estetik isteklerini müziğe aktarır.

▼ Anton Bruckner'in yapıtı, 19. yüzyılın son on yıllarının müzik gelişiminde büyük bir öneme sahiptir. Kutsal besteleri ve senfonik üretimi genç bestecileri müziği yenilemeye isteklendirir.

1911-1914

◀ Christian Schad, *Josef Matthias Hauer'in Portresi*, 1927, özel koleksiyon. Hauer, bugün, oniki sesli müziğin babalarından biri sayılan Avusturyalı bestecedir. Yapıtları uzun süre gölgede kalır, ancak ölümünden sonra eleştirmenlerce keşfedilir.

▲ Richard Gerstl, *Schönberg Ailesi*, 1907, Viyana, Museum Moderner Kunst. Viyanalı müzisyen resim yapmayı sever; 1908-11 arasında birkaç resim yapar, bunları sergiler ve Kandinsky'den övgüler alır.

◀ Paul Klee, *Zorda Kalan Piyanist: Modern Müziğin Karikatürü*, 1905, özel koleksiyon. Bir yergi gazetesi için yapılan bu resimde sanatçı, modern bestecilerin getirdiği ve bazen uygulayıcıların becerisini zor sınamalara tabi tutan cesur ve karmaşık yeniliklerle dalga geçer.

Lyonel Feininger

Charles Lyonel Feininger 1871'de New York'ta doğar. Alman kökenli olan ana babası konser sanatçısıdır ve ona müzik aşkını aşırlarlar: Keman çalmayı öğrenir; daha 12 yaşında konserler verir. 16 yaşında Amerika'dan ayrılıp Almanya'ya gider ve burada, Hamburg, Liege, Paris ile Berlin'de yürüttüğü çalışmalarla, kendini resme verir. İşe, yergi dergileri için resimler ve karikatürler çizerek başlar; bütün yaşamı boyunca alaycı bir havayı korur. Alman sanatının gelişmesini dikkatle izler ve, Javlensky, Kandinsky ve Klee ile, Köprü, Mavi Atlı, Kasım Grubu ve Dört Mavi'nin etkinliklerine katılır. Onun Ekspresyonizmi Delaunay ve Kübizm ile karşılaşmasından sonra özgünleşir, çünkü çizgilerin ve kitlelerin parçalanmasının özgün kullanımını benimser ve bunu büyük bir zarafetle yorumlar. 1918 yılında Gropius'la tanışır, ertesi yıl Weimar ve Dessau Bauhaus'ta öğretmenlik yapmayı kabul eder. Nazilerce "yoz sanat" yapmakla suçlanır ve ilk kez 1936'da döndüğü ABD'ye 1937'de kesin dönüş yapar. Burada, Oakland ve California ile 1956 yılındaki ölümüne kadar resim yapmayı sürdürdüğü Kuzey Carolina'daki Black Mountain College'da çeşitli öğretim görevleri üstlenir.

◀ Lyonel Feininger, *Kent Sokağı*, 1915, özel koleksiyon. Sanatçı burada, Kübist ressamlarca uygulanan mekânın parçalara ayrılmasını benimser ve ışığın dağıtılmasında önemli bir başarı sergiler.

▼ Lyonel Feininger, *Dört Direkli Gemi*, 1937, özel koleksiyon. Sanatçı her zaman yelkenlilerin albenisine kapılmış ve resimlerinde birçok kez onları betimlemiştir. Burada hafif ve yaygın tonlu geniş bir renk dizisinden yararlanmıştır.

1911-1914

◀ Lyonel Feininger, *Geceleyin Manhattan*, 1940, özel koleksiyon. Nazi baskısıyla 1937'de Almanya'dan ayrılır ve karısı Julia ile birlikte ABD'ye geri döner. Burada, tabloları için, New York gökdelenleri-ne adadığı bu resimde olduğu gibi yeni esin motifleri bulur.

▼ Lyonel Feininger, *Balayı Yolculuğu*, 1908, özel koleksiyon. Ressam burada o yıl evlendiği karısı Julia Berg ile kendisini betimler. Arka plandaki iki çocuk, sanatçının Clara Fürst ile yaptığı ilk evliliğinden olan çocukları Lore ve Marianne olabilir.

▲ Lyonel Feininger, *Yeşil Çoraplı Kadın*, 1915, özel koleksiyon. Sanatçının Paris'te tanıdığı Gino Severini'nin Fütürist yapıtlarıyla bazı benzerlikler dikkati çekicidir.

► Lyonel Feininger, *Savaş Filosu*, 1915, özel koleksiyon. Düşsel bir hava taşıyan bu resim Feininger'in dergi ressamı ve karikatürist olarak gösterdiği gençlik etkinliğinden izler taşır.

1911-1914

Feininger: Beyaz Adam

Şimdi Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan bu resim 1907 yılında, sanatçının Robert Delaunay ile dost olduğu Paris'te kaldığı sırada yapılmıştır. Sanatçının yaşamöyküsünü yazan Hans Hess'in bir varsayımına göre, ön plandaki figür Feininger'in portresidir.

► Bir mektupta (1906) Feininger hedefinin anıtsallık olduğunu yazar: "Bu da eşyaları daha büyük çizerek değil –bu çocukça bir şey olurdu– ancak büyük ile küçüğü aynı

kompozisyon içinde çatıştırarak elde edilir." Bu resimde, sanatçı, beyaz adamın arkasına çok daha küçük ve bütünüyle siyaha boyanmış bir başka figür yerleştirmiştir.

◀ Arka plandaki evler, Kübistlerden aldığı dersi özümseydikten sonraki yapıtlarında olduğu gibi açık seçik olmasa da, yalınlaştırılmıştır. Renkler Fovları anımsatır, ancak inceltilmiş ve pek az ton çelişkisiyle eşit biçimde sürülmüştür.

Aleksey von Javlensky

Aleksey von Javlensky 1864 yılında Moskova yakınlarında aristokrat bir toprak ağasının oğlu olarak dünyaya gelir. Askeri okulda okur, Moskova imparatorluk koruma birliğinin subayı olur, ancak tutkuyla resme bağlanır ve Petersburg Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim görür. 1896'da Münih'e gider, orada tanıştığı Kandinsky'den çok etkilenir. Yaptıklarını ilk kez 1902'de Berlin Sezession grubunda, 1903'te Münih Sezession grubunda ve 1905'te yeniden Berlin'de sergiler. Paris'e birçok yolculuk yapar; orada Gauguin'in ve Matisse'in yapıtlarını tanır, öncü grupların öteki temsilcileriyle ilişki kurar. 1907 ile 1909 arasında yaz aylarını Murnau'da geçirir, orada Kandinsky ve Münter ile birlikte resim yapar. Ekspresyonistlerin etkinliklerini dikkatle izler ve 1912'de Mavi Atlı'ya katılır. Savaş

çıkınca, Rus uyruklu olduğu için İsviçre'ye sığınmak zorunda kalır. Ancak savaştan sonra Almanya'ya dönebilir ve 1924'te Dört Mavi'ye ve onların Almanya'da ve ABD'de düzenledikleri sergilere katılır. Resim çalışmaları, ağır bir artrit nedeniyle, 1927'den itibaren büyük ölçüde engellenir ve 1938'de artritlin felce dönüşmesiyle kesin olarak sona erer.

▼ Aleksey von Javlensky, *Kırmızı Çatılar*, 1907, özel koleksiyon. Münih dışındaki kırsal alanı konu alan bu resmin canlı renkleri, Javlensky'nin, Paris'te kaldığı sırada tanıdığı Fovların etkisini taşır. Yıllarca onun başvuru noktası olacak olan Matisse ile iyi dost olur.

▲ Aleksey von Javlensky, *Asconalı Kadın*, 1918, özel koleksiyon. Javlensky İsviçre'de bulunduğu sırada, hafifçe uzatılmış burunlu ve kocaman asimetrik gözlü oval yüzleriyle Kübizme yakın portreler yapar.

1911-1914

◀ Aleksey von Javlensky, *Soyut Baş*, 1931, özel koleksiyon. Bu yağlıboyada sanatçının resminin Kandinsky ile dostluğundan esinlenen soyut yalınlaştırmalar yönündeki gelişimi görülür. Yüzün çizgileri, saf geometrik biçimlere dönüşecek kadar yalınlaştırılmıştır.

▼ Aleksey von Javlensky, *Kırmızı Şallı İspanyol Kadın*, 1912, özel koleksiyon. Bu portre sanatçının, çoğu kez, Fovların canlı tonculuğunun kalıntısı olan canlı ve parlak renkli geleneksel giysiler içinde betimlenen İspanyol kadınlarına adanmış dizinin bir parçasıdır.

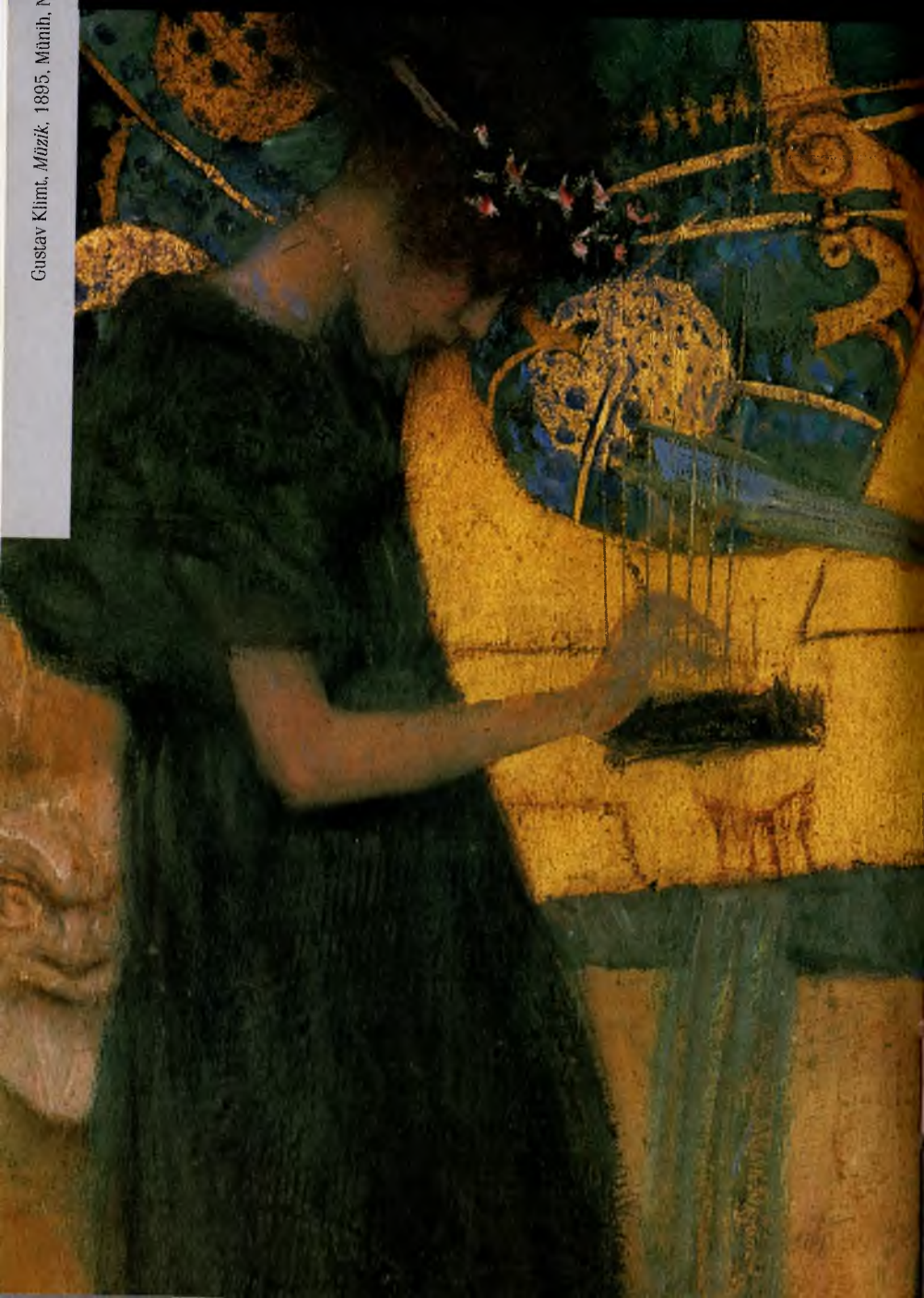

▲ Aleksey von Javlensky, *Kızıl Saçlı Kadın*, 1910, özel koleksiyon. Yaptı 1910 yılında, Neue Künstlervereinigung'un ikinci sergisinde Münih'te Moderne Galerie'ye sunulmuştur.

▶ Aleksey von Javlensky, *Leylak Demetli Genç Kız*, 1902, özel koleksiyon. Resim sanatçının Jugendstil ve Art Nouveau etkisi altında olduğu, Pre-Ekspresyonist döneme aittir.

1905-1914

Avusturya'da ve İsviçre'de Ekspresyonizm

Viyana Sezession grubu

Avusturya Betimleme Sanatçıları Derneği, daha iyi bilinen adıyla Sezession grubu, 13 Nisan 1897 tarihinde Viyana'da resmen kurulur. Ocak 1898'de ise grup üyelerinin resim, grafik, mimarlık ve dekoratif sanatlar alanındaki kendi estetik görüşlerini yaydıkları dergi olan "Ver Sacrum" yani "Kutsal İlkbahar" çıkar. 26 Mart'ta, Viyana Parking'inde, Bahçe Mimarisinin merkezi olan pavyonda, Sezession sanatçıları ilk sergilerini açarlar. Serginin amacı, Alfred Roller'in katalogun girişinde belirttiği gibi, "halkın, ulusal sanat ürünleri hakkında yeni ve daha yüksek bir değerlendirme ölçütü kazanması için, yurtdışında yapılan sanattan bir görüntü sunmak"tır. Bu arada dernek üyeleri, Otto Wagner'in öğrencisi olan Joseph Maria Olbrich'i Sezession Sarayını tasarlamakla görevlendirirler. 12 Kasım 1898 tarihinde temeli atılan saray, ertesi baharda bitirilir. O yılların girişimleri arasında, insanlık için acı çeken sanat dehasının ve yeni bir geleceğe duyulan umudun simgesi olan Beethoven'e adanan 1902 yılındaki XIV. sergi; Sezession sanatçılarının Empresyonizmle karşılaştıkları XVI. sergi ve heykele ayrılan XXII. sergi anımsanmalıdır. 1903 yılında "Ver Sacrum" dergisi, grupta gittikçe artan uyumsuzluğun ilk belirtisi olarak, yayın hayatına son verir. Gruptaki uyum birkaç yıl içinde bütünüyle yok olacaktır.

► Gustav Klimt, *Sezession'in I. Sergisinin Afişi*, 1898, Viyana, Historisches Museum der Stadt. Theseus'un çıplaklığı aşırı bulunur ve sanatçı onu siyah ağaç dallarıyla sansürlemek zorunda kalır.

▼ R. Bacher, *Franz-Joseph I. Sezession Sergisinde*, 1898, Viyana, Historisches Museum der Stadt. İmparatorun sergiye katılması derneğin onaylanmasını kolaylaştırır.

▲ "Ver Sacrum"un Ocak 1898 tarihinde çıkan ilk sayısının kapağı, Alfred Roller'in tasarımıdır.

1905 - 1914

◀ Moritz Nähr'in bu fotoğrafında Avusturya Sezession grubunun bazı üyeleri, Beethoven'e adanan serginin açılışının öncesinde bir arada görülüyor (1902). Soldan, ikinci sırada: Anton Stark, Gustav Klimt (büyük tahta oturmuş olan), Adolf Böhm, Wilhelm List, Maximilian Kurzweil, Leopold Stolba, Rudolf Bacher. Birinci sıra: Kolo Moser, Maximilian Lenz, Ernst Stöhr, Emil Orlik, Carl Moll.

▲ Burada, Klimt'in 48 resminin sergilendiği, Sezession grubunun, 1903-04 XVIII. sergisinin salonu için Kolo Moser'in düzenlemesi görülmektedir.

◀ 1902 yılında Beethoven'e adanan sergiye ait bu görüntüde, solda Gustav Klimt'in *Beethoven Frizi*'nin bulunduğu yan salon, sağda ise Max Klinger'in büyük müzisyene adanmış yapıt yer alıyor.

Gustav Klimt

Klimt'in ilk resim çalışmaları, 19. yüzyılın ilk yarısının akademik geleneğine bağlıdır. Viyana Dekoratif Sanatlar Okulu'nda okurken, kardeşi Ernst ve okul arkadaşı Franz Matsch'la bir grup kurar ve onlarla birlikte çok sayıda kamu binası, tiyatro ve özel sarayın dekorasyonunu yapar. Ernst'in 1892 yılındaki ölümünden sonra, Franz Matsch'in akademik üslubundan gittikçe uzaklaşır; 1897'de Viyana Sezession grubuna katılır ve 1903'e kadar başkanı olur. Sanatçının "Ver Sacrum" dergisiyle uğraştığı, grubun sergilerinin düzenlemesini yaptığı, dernek üyeleri arasındaki sürekli kavgaları yatıştırmaya çalıştığı ve resimlerini müstehcen ve iğrenç olarak değerlendiren basın ve eleştirmenlerin suçlamalarına karşı kendini savunduğu yıllar yoğun ve sıkıntılı yıllardır. Klimt 1905 yılının sonunda Sezession'ı bırakır ve kendisine sadık kalan bazı sanatçılarla yeni bir hareket olan Kunstschau ya da daha yalın bir deyişle Klimt Grubu'nu kurar. Sonraki yıllarda derneğin sergilerinin düzenlemelerini yapar ve, 1909'daki X. Uluslararası Münih Sergisi, 1910'daki Venedik Bienali, 1911'deki Uluslararası Roma Sanat Sergisi ya da 1912'deki Dresden Büyük Sanat Sergisi gibi, en büyük uluslararası sergilere katılır. Ömrünün son yıllarında, çok güzel ve yoğun yapıtlarla, portre konusunu derinleştirir, yenilenen bir ilgiyle kendini manzara resimlerine verir ve bazı alegorik kompozisyonlarla Sembolizm dünyasını keşfeder.

► Klimt 1916-17 tarihli *Kız Arkadaşlar* resminde o zamanlar değinilmesi zor olan lezbiyen aşk temasını işlemiştir. Resim, Erich Lederer koleksiyonunda bulunuyordu, ama 1945 yılındaki Immendorf Şatosu yangınında yok olmuştur.

◀ *Adele Bloch-Bauer'in Portresi*, (1907, Viyana, Österreichische Galerie). Sanatçının "altın dönemi"ne aittir. Kadının son derece süslü elbisesi koltukla kaynaşır, onu bir pelerin gibi sarar ve zeminin yoğun aydınlığında yansır.

▼ Gustav Klimt, *Marie Henneberg'in Portresi*, 1901-02, Halle, Staatliche Galerie Moritzburg Halle. Bu resim, ilk yıllarının Akademik Klasizmini terk etmiş ve Sezession'ın yeni kurallarına uyum sağlamış olan sanatçının üslup gelişiminin anlamlı bir anını temsil eder.

▼ Klimt 1902 yılında bu portreyi sevgilisi Emilie Flöge'ye adan (Viyana, Österreichisches Museum).

▲ Gustav Klimt, *Yelpazeli Hanımefendi*, 1917-18, özel koleksiyon. Burada da kadın, Doğu esintili motiflere göre, zengin biçimde süslenmiş zeminin bütünüleyici parçası gibi görünmektedir.

► Gustav Klimt, *Adem ile Havva*, 1917-18, Viyana, Österreichische Galerie. Sanatçının ölümüyle yarım kalmış olan resim, zengin bir Sembolizm ve ince alegorik bağlantılarla ıralanır.

1905-1914

Klimt: Öpüş

Sanatçının başyapıtı, onun "altın dönemi"nin bir sentezidir ve Mavi Atlı temsilcileri tarafından, kendi şiirsel araştırmalarının bir öncüsü olarak dikkatle incelenir (1907-08, Viyana, Österreichische Galerie).

► Klimt kendilerini duygulara ve saf aşka bırakan melekse kadınların karşısına çoğu kez şeytani ve sapkın bir görüntü koyar. Beethoven frizinin bu ayrıntısında sanatçı kadınları insan yaşamını ezip geçen kötülüklerin ve kusurların canlı simgesi olarak betimler.

◀ Klimt için kucaklaşma saf aşkın ve kendini karşısındakine bırakmanın simgesidir. Konu daha 1902'de Beethoven frizinin *Şiirde Dinginlik Bulan Mutluluk Tutkusu*'nü betimleyen panelde ortaya çıkar. Aynı konu Klimt tarafından Brüksel'deki Adolf Stocklet Evi'nin yemek salonu için 1905 ile 1909 arasında yapılan mozaiklerden birinde de yinelenir.

◀ Gustav Klimt, *Yaşam ve Ölüm*, 1908-11, özel koleksiyon. *Öpüş*'ü yaptıktan kısa bir süre sonra sanatçı, Sembolizm dolu bir başka kompozisyonda, kucaklaşma konusunu yeniden ele alır. İnsan grubunun sıcak renklerine karşılık ölüm soğuk renklerle resmedilir. Onlar yaşam sevincidir, ölümü yenen aşka bir şarkıdır.

Egon Schiele

Egon Schiele'nin resmi Klimt'in Avusturya'da Ekspresyonist bir üslubun doğması ve oluşmasındaki etkisinin en belirgin örneği ve aynı zamanda Sezession grubunun kesin üstünlüğünün göstergesidir. Gerçekten de Schiele, Klimt'in birçok yapıtında görülen zengin süsleme zevkinden vazgeçer; onun çizimi daha sert ve acılı olur, çizgiler kişileri daha katı biçimde belirler; renkler daha soğuk tonlar kazanır, bazen de oniki ses skalasının uyumsuz seçimleriyle karşılaştırılabilecek türden tedirgin edici uyumsuzluklarla karşı karşıya gelir. Her ikisi de skandala yol açar, öyle ki Schiele ahlaksızlık ve küçükleri yoldan çıkarma suçlamasıyla yargılanır ve yaklaşık bir ay hapse kalır. Bununla birlikte, Klimt'te kötülüğü aşkın gücüyle yenebilme umudu hâlâ var olsa da, Schiele'de, sanki ressam daha 28 yaşındayken karısı ve henüz doğmamış çocuğuyla birlikte "İspanyol gribi" salgınının sona erdirdiği sanat ve doğal yaşamının kısıla olacağının bilincindeymiş gibi, daha gerçekçi ve acı bir görüş egemendir.

► Egon Schiele, *Guido Arnot'nun Portresi*, 1918, özel koleksiyon. Arnot, Schiele'nin sanatına inanan ilk sanat tacirlerinden biridir. Sanatçıyı 1912'de tanıır; 1914'te onun yapıtları için önemli bir sergi açar ve ölümüne kadar düzenli olarak resimlerini satın alır.

▼ Egon Schiele, *Ressam Anton Peschka'nın Portresi*, 1909, özel koleksiyon. Schiele'den beş yaş daha genç olan Peschka, onunla birlikte Viyana Akademisi'ne devam eder ve 1914'te sanatçının kız kardeşi Gertrude ile evlenir. Resim, 5 Şubat 2001'de, Londra'da bir müzayedede 7,7 milyon Sterline satılmıştır.

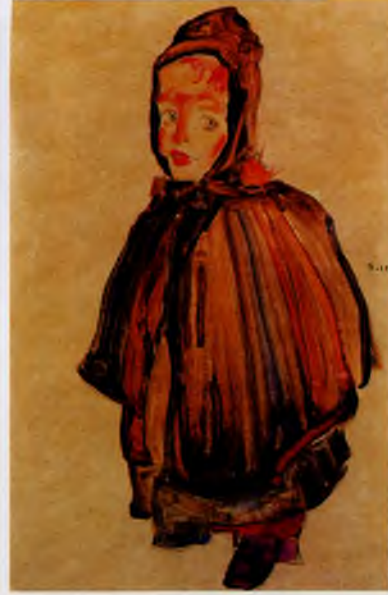

◀ Egon Schiele, *Kendi Portresi*, 1910, Viyana, Graphische Sammlung Albertina. Kısa kariyeri boyunca sanatçı, sıkıntılı bir özçözümlemenin belirtisi olan, çok sayıda

kendi portresini yapar. Hareketleri abartılı ve aynı zamanda hırçındır; çizgiler gergin, acı ve güçsüz öfke ifade eden bir yüz buruşturmada kasılmıştır.

▼ Egon Schiele, *Başlıklı Kız*, 1910, özel koleksiyon. Yaprıt, üç beş kuruş ya da bir avuç şeker karşılığında Schiele'ye poz vermeyi kabul eden sokak çocuklarını betimleyen bir dizi suluboyadan biridir. Bunlar, sanatçının içe dönük keskin duyarlılığını ortaya koyan olağanüstü ve duygulandırıcı bir doğallıkla yapılmış portrelerdir.

◀ Egon Schiele, *Oturan Hamile Kadın*, y.1910, özel koleksiyon. Schiele 1910 yılında jinekolog Erwin von Graff'ın portresini yapar. Doktor da onun kliniğine gelip gitmesine ve hamile kadınları betimleyen çeşitli suluboyalar ve çizimler yapmasına izin verir.

Schiele: Açık Parmaklı Kendi Portresi

1911 tarihli, ahşap üzerine bu küçük yağlıboya, sanatçının yaptığı kırk kadar kendi portresinden biridir ve Viyana Historisches Museum der Stadt'ta bulunmaktadır. Bazıları gerçek başyapıtlar olan bu resimlerde ve çizimlerde, Schiele insan konusu, özellikle de kendi psikolojik içgözlemi üzerinde yoğunlaşır. Kısa ve yüzeyel bir incelemede bile sanatçının gerçeğe uygun bir görüntü elde etmekle ilgilenmediği, ancak onu Antik tragediyaların bir kahramanı ya da, daha doğrusu, bir karşı kahramanı olarak gösteren destansı bir boyut aracılığıyla içindekini dışa vurmak istediği apaçık görülür.

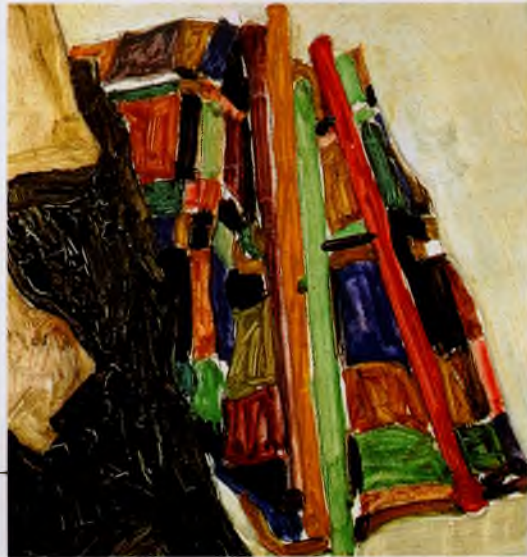
▲ Yüz, resmin merkezine değil, hafifçe kaydırılmış ve zemine karşı yerleştirilmiştir. Mekânsal yerleşim de en küçük sınırlara indirgenmiştir. Sanatçı, kısa ve sinirli hareketlerle sürülmüş sıcak ve aydınlık tonlu fırça vuruşlarından yararlanır. Ressamın dile getirmek istediği görkem ve yoğunluk son olarak doğrudan seyirciye bakan ve güçlü ışık-gölge karşıtlıklarıyla onun dikkatini çeken gözlerin yoğun ve düşünceli ifadesiyle güçlendirilmiştir.

▲ Doğal olmayan biçimde ayrılmış parmaklarıyla elin özel durumu, o yılların öteki kendi portrelerinde de yinelenir. İlginç biçimde bunu, sanki kimliğini belirleyen bir hareketmiş gibi, başta 1914'te Anton Josef Trčka'nın çektiği özel pozlar olmak üzere, sanatçının birçok fotoğrafında da görebiliriz.

▼ Canlı renkleriyle zeminin ayrıntısı, Klimt'in "altın dönemi"ni çağırıştır. Schiele, 1908'den sonra Klimt'in başında bulunduğu sanatçılar grubu Kunstschau'nun düzenlediği sergileri titizlikle gezer, Klimt'in kompozisyonlarını inceler ve yaşamı boyunca onu manevi babası sayar.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun son yılları

İmparator Franz Joseph 1867 yılında Prusya karşısında alınan askeri yenilgiden sonra, devletin yapısında Ausgleich, yani uzlaşma adı verilen köklü bir reform yürürlüğe koyar. Buna göre Macaristan Avusturya karşısında eşit onur ve özerklik kazanır. Sonraki on yıllarda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu büyük bir ekonomik yatırımlar dönemi yaşar. Böylece, dengesizliklerle de olsa, tarım, sanayi ve ticaret alanında önemli bir gelişme sağlanır ve bundan en büyük yararı orta ve yüksek kentsoylu sınıf elde eder. Dış siyasette ise imparator Almanya ve İtalya ile ittifak ilişkileri kurar ve 1882 yılında Üçlü İttifak'ı imzalar. Franz Joseph, bu uluslararası anlaşmalar sayesinde yayılmacı siyasetini Balkanlar'a yöneltir ve bu durum özellikle 1905 yılında ilhak edilecek olan Bosna-Hersek'in zararına olur. Yirminci yüzyılın ilk on yılı bütün devlete zenginlik ve refah getirir ve hiçbir şey imparatorluğun istikrarını

bozar gibi görünmez: böylece Ringstrasse'nin sarayları ve Strauss'un valsleri arasında, kısmen sahte, güven verici bir mutlu Avusturya görüntüsü ortaya çıkar.

▲ I. Ferdinand'ın Olmütz'de tahttan çekilmesi üzerine Franz Joseph 2 Aralık 1848 tarihinde, daha onsekiz yaşındayken Avusturya İmparatoru olur. Yönetimi tam 68 yıl sürer.

▲ Franz Joseph, uzun yönetimi boyunca yüksek bir adalet ve hoşgörü duygusuna sahip iyi, titiz ve somut bir yönetici olarak görünür. Kasım 1916 tarihindeki ölümünden sonra tahta 29 yaşındaki torunu I. Karl çıkar.

► Milano Cívica Raccolta Achille Bertarelli'de bulunan 1898 tarihli yağlıboya-nın bu kopyasında, "Majesteleri İmparator

Franz Joseph'in yönetimdeki ellinci yıl kutlamaları" betimlenmiş ve uzun yönetimi-nin bazı önemli aşamaları gösterilmiştir.

▲ Bu haritada, I. Dünya Savaşı'nın arifesinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları görülmektedir. Bosna ve Hersek'in 1905'te ilhak edilmesi çeşitli Slav ve Balkan azınlıkları arasındaki istikrarsızlığı keskinleştirir ve savaşın çıkma nedenlerinden biri olur.

◀ Rudolf von Alt, *Viyana Manzarası*, 1871, özel koleksiyon. Avusturya başkenti, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın ilk on yılı arasında onu Avrupa'nın en güzel kentlelerinden biri kılan, yoğun bir şehircilik, nüfus, ekonomi ve kültür gelişmesine sahne olur.

▲ Wilhelm Gause'nin, *Viyana, Historisches Museum'da bulunan*, bu resminde, son derece süslü beyaz ceketli İmparator Franz Joseph, yeni yüzyılın başlangıcı için düzenlenen şatafatlı saray balosuna katılırken betimlenmiştir.

Avusturya'da Ekspresyonizm

Avusturya Ekspresyonizmi Empresyonistlerin doğalcılığına karşı yalnızca estetik ve düşünsel bir başkaldırı göstermez, aynı zamanda onun sakin küçük-kentsoylu iyimserliğini de tartışmaya açar ve köklü bir ahlaki ve toplumsal eleştiri yapar. 19. yüzyıl akademik geleneğine bağlı kalan resmi saray ressamlarının karşısına bazı genç sanatçılar dikilir. Klimt'i ustaları olarak gören bu sanatçılar, bazen sert ve kaba bir üslupla olsa da insan ruhunun derinliklerini araştırmak için onun süsleme zevkinin ötesine geçmek isterler. Viyana Sezession grubunun sergileri daha geniş bir kültürel tartışmanın yolunu açar, ancak birçok genç sanatçının formasyonunda anlamlı bir dönemeç oluşturan ve onlara yeni esin motifleri veren 1908 yılında Viyana'da düzenlenen Kunstschau, yani Klimt Grubu'nun sergisi olur. Bu sanatçılar yapıtlarında hemen her zaman varoluş konularını ele alır ve çoğu kez sıkıntılı ve umutsuz bir hayat görüşüyle, yaşamın ve ölümün gizemi, sevgi ve acı üzerinde kafa yorarlardı. Bu kişiler arasında Alfred Kubin, Richard Gerstl, Herbert Boeckl, takma adı Albert Paris von Gütersloh olan Kiehlreiber Albert Konrad (1887-1973), kısaca Mopp denilen Max Oppenheimer (1885-1954), Anton Faistauer (1887-1930), Franz Wiegler (1887-1944) ve Anton Kölig (1886-1950) sayılabilir.

▲ Kubin, 1 Nisan 1877'de Bohemya'da Leitmeritz'de doğar. Münih'te okur ve ilk kez 1902'de Berlin'de sergi açar. 1912'de Mavi Atlı'ya katılır, ama hemen her zaman Zwickledt'teki kır evinde yalnız başına resim yapmayı yeğler ve 20 Ağustos 1959'da orada ölür.

◀ Alfred Kubin, *Marslı Yaratık*, 1906, özel koleksiyon. Bu, sanatçının hayal dünyasını dolduran tipik korkunç ve gülünç yaratıklardan biridir. Bunların ortaya çıkmasıyla eleştirmenler şaşırır kalır, halk ise öfkelenir ve düşkünlüğüne uğrar.

▼ Herbert Boeckl, *Natürmort*, 1927, özel koleksiyon. 1894'te Klagenfurt'ta doğan sanatçı Viyana Üniversitesi'nde mimarlık okur. 1914'te resme yönelir; Almanya'ya, Fransa'ya ve İtalya'ya gider, Brüksel'de sergi açar. 1935'ten itibaren Viyana Akademisi'nde öğretmenlik yapar ve 1966'da orada ölür.

► Herbert Boeckl, *Profesör Julius Tandler'in Portresi*, 1930, özel koleksiyon. Betimlenen kişi 1919-34 arasında Viyana'nın sağlık bakanı olan Viyana Üniversitesi, Anatomi Enstitüsü müdürüdür. Aralarında Gustav Klimt, Franz Mahler ve Sigmund Freud'un da bulunduğu sanatçı ve aydınların dostudur.

◀ Alfred Kubin, *Yalnızlık*, y.1915, özel koleksiyon. Sanatçının yapıtlarında güçlü bir simgesel ve düşsel yoğunluk vardır. Kandinsky, *Sanatta Tinsellik* kitabında onu batış döneminin savacıları arasına dahil eder.

▲ Richard Gerstl, *Kendi Portresi*, 1908, Viyana, Österreichische Galerie. 1908'de Schönberg'in karısı Mathilde ile bir ilişkiye girdikten sonra, 25 yaşındayken canına kıyar. Yapıtları 1931'de Viyana'daki bir sergide tanınır.

Oskar Kokoschka

Austurya Ekspresyonizminin temsilcileri arasında, Oskar Kokoschka en seçici ve çok yönlü kişidir. Formasyonu Viyana Dekoratif Sanatlar Okulu'nda başlar, Sezession grubunun temsilcileri, özellikle Klimt ve Schiele ile, sıkı ilişkiler içinde sürer ve sanatçının bütün yaşamı boyunca Avrupa, Kuzey Afrika ve İsrail ile ABD'ye yaptığı sayısız yolculukla yenilenir. Sanatsal üretimi geniş ve çeşitlidir: Resimler, gravürler ve taşbaskılar, kitap resimleri, afişler, heykeller ve dekoratif panolar; "Der Sturm" dergisi için bazı eleştiri yazıları, *Sfenks ve Harsır Adam ile Katil*, *Kadınların Umudu* gibi şiirsel dramlar ve senaryolar. 1918 yılından 1924 yılına kadar, Dresden Akademisi'ndeki öğretmenlik yıllarında, önemli sosyal ve siyasal görevler üstlenir; bu yüzden Nazilerin kovuşturmasına uğrar ve sürgüne gitmek zorunda kalır. Onun kişisel ve özgün biçimde yorumladığı Ekspresyonizm, portrelerindeki kişilerin güçlü psikolojik ırlan-

masında ve kompozisyonlarının, bazen alegorik, bazen alaylı, bazen de acı ve trajik tonunda kendini belli eder. Son olarak güçlü ton çelişkileri taşıyan manzara resimlerinin parlak renklerinde Fovlardan etkilendiğini belli eder.

▼ Oskar Kokoschka, *Dresden, Neustadt I*, 1919, özel koleksiyon. Sanatçı Dresden'e Aralık 1916 yılında, bir yıl önce cephede aldığı yarının tedavisini sürdürmek için gelir. 1918 sonbaharında bir atölye kiraladığı Elbe nehri kıyısındaki Brühlsche Terrasse'de, bunun da aralarında bulunduğu bir dizi kent manzarası yapar.

▲ Oskar Kokoschka, *Kendi Portresi*, 1923, özel koleksiyon. Bu taşbaskıda sanatçının belirleyici özelliği olan çizim becerisi görülür.

▼ Oskar Kokoschka, *Bahçede II*, 1934, özel koleksiyon. 1934 tarihli bu tablo, sanatçının Prag'a taşınmasının hemen öncesine rastlar. Tam bir ışık hâkimiyeti ve kesin bir kitle ve mekân düzenlemesi gösterir.

► Oskar Kokoschka, *Rudolf Blümner'in Portresi*, 1910, özel koleksiyon. Mayıs 1910'da sanatçı Berlin'e gider. Burada, birlikte çalıştıkları "Der Sturm" dergisinin redaksiyonunda Blümner'le tanışır ve onunla içten bir dostluk kurar.

◀ Oskar Kokoschka, *Sepetli ve Köpekli Kadın*, 1930, özel koleksiyon. Temmuz 1930: İtalya'ya yaptığı bir seyahatte o zamanlar sanatçıların gözdesi olan, Sabine tepelerindeki Anticoli'ye bir gezi yapar. Burada, hızlı fırça vuruşları ve şematik bir çizimle, Apeninler'in kırsal atmosferini betimlediği bu yağlıboya yapı yapar.

▲ Oskar Kokoschka, *Lom di Tolmino*, 1916, özel koleksiyon. I. Dünya Savaşı deneyimi sanatçının birçok resim ve çizim yapmasına yol açar. Bu pastel, İtalya cephesini konu alan bir dişiye aittir. Bunlar Kokoschka'nın umutsuz üzüntüsünü etkili biçimde ifade ettiği yoğun kompozisyonlardır.

1905-1914

Kokoschka: Rüzgârın Gelini

1914'te yapılan ve Basel Kunstmuseum'da bulunan bu resim, olağanüstü bir şiirsel ve duygusal yükü birlikte simgesel ve alegorik anlamların bolluğu nedeniyle Kokoschka'nın başyapıtı olarak değerlendirilir.

► Sevecenlikle birbirine sarılmış iki âşık, belli belirsiz çizilmiş bir sandalın içindedir. Gözleri yarı kapalı kadının yüzü, erkeğin omzunda tam bir kendini bırak-

ma hareketi içinde, dinlenmiş görünür. Sanatçı onların çevresinde gri ve mavi tonlu, soğuk ve koyu renkli bir fırça vuruşları kasırgası yaratmıştır.

▲ Marc Chagall, *Kentin Üzerinde*, 1914-18, Moskova, Tretyakov Devlet Galerisi. Bu resimde de sıkı sıkıya sarılmış iki aşık görülür. Bu büyük resimde Rus sanatçı kendini sevgilisi Bella Rosenfeld ile birlikte, doğduğu kent olan Vitebsk semalarının mutluluk içinde süzülürken betimlemiştir. I. Dünya Savaşı sırasında yapılmış olmasına karşın atmosfer sakin ve şiirseldir. Oysa Kokoschka'nın tablosundaki kişiler, sanki Avrupa üzerinde kopan çok daha büyük bir fırtınanın yansıması gibi, dalgalı bir denizde bulunurlar.

▲ Oskar Kokoschka, *Pietà: Viyana Kunstschau'sundaki Yaz Tiyatrosu İçin Afiş*, 1908, Viyana, Österreichisches Museum für Angewandte Kunst. Kokoschka, Kunstschau'nun ilk sergisine birçok çizim, dekoratif panel ve çeşitli

taşbaskılar verir. Ayrıca şiirsel dramlarını, sanat sergisinin hemen yanında hazırlanan açık hava tiyatrosunda oynatır. Bu renkli taşbaskı tiyatro afişlerinden biridir: ortaya çıktığında hırçın dramatik yoğunluğu nedeniyle skandala yol açar.

İsviçre'de Ekspresyonizm

▲ Hermann Scherer, *Çocuğunu Emziren Kadın*, 1924, ağaç heykel, Efringen-Kirchen, Karlheinz Scherer koleksiyonu.

Ekspresyonizm İsviçre'de Almanya'ya göre birkaç yıl gecikmeyle yayılır: 1912'de Paul Klee, Hans Arp, Walter Helbig ve Oscar Lüthy tarafından Weggis'de (Luzern) 1910 yılında kurulan Der Moderne Bund grubunun bazı sanatçılarıyla sergi açar. Yabancı konuk olarak Mavi Atlı temsilcileri ve Matisse davet edilir. I. Dünya Savaşı sırasında birçok Alman sanatçı İsviçre'ye sığınır ve oradaki genç ressamlarla ilişki kurar. 1918 yılında Kirchner Davos'a yerleşir ve 1923 yılında Basel Kunsthalle'de sergi açar. Onun sanatından etkilenen Hermann Scherer, Albert Müller, Paul Camenisch ve Werner Neuhaus, Ocak 1925'te, Kırmızı-Mavi (Röt-Blau) derneğini yaşama geçirirler. Onların, aynı yılın Nisan-Mayıs aylarında, Kunsthalle'deki ilk sergileri, o zamana kadar akademizme ve manzara resmine yönelmiş olan İsviçre sanat dünyasında ses getirir. İsviçre'de etkin olan öteki Ekspresyonist gruplar arasında, 1931'de Bern'de kurulan Der Schritt weiter (Yanlış Adım), 1933 yılında Basel'de doğan Gruppe 33 ve Fritz Pauli, Ignaz Epper ve Johann Robert Schürch'den oluşan Dreigestirn (Üçlü) anılabilir.

◀ Fritz Eduard Pauli, *Kendi Portresi*, 1924, özel koleksiyon. Sanatçı işe dekoratör olarak başlar, Münih Akademisi'nde okur ve Kirchner'le dostluk kurar.

▶ Ignaz Epper, *Demiryolu Tüneli*, y.1919, Ascona, Ignaz ve Misha Epper Vakfı. Resimleri onu intihara sürükleyen olumsuz bir dünya görüşünü dile getirir.

◀ Ferdinand Hodler, *Dağda Sel*, y.1903-04, özel koleksiyon. 1853 yılında Bern'de doğan ve 1918'de Cenevre'de ölen Hodler modern İsviçre sanatının yenilikçisi ve kurucusu olarak kabul edilir.

▼ Arnold Böcklin, *Keman Çalan Azraili Kendi Portresi*, 1872, Berlin, National Galerie. Son derece düşsel ve karmaşık Sembolizm içeren sanatı Sürrealist sanatçıların yapıtlarını etkileyecektir.

Fransa'da ve İtalya'da Ekspresyonizm

Ekspresyonizm her ne kadar büyük ölçüde Germen diline ve kültürüne sahip ülkelerde gelişmiş olsa da, öteki Avrupa uluslarında da anlamlı örnekler görülür: Örneğin hareketin Gustave de Smet, Constant Permeke ve Frits Van den Berghe'nin çabalarıyla Belçika'da yayılması gözardı edilmemelidir. Fransa'da Georges Rouault, Chaim Soutine ile sonradan yurtaşlık alarak Parisli olan Rus kökenli Marc Chagall'ın resimleri dikkat çekicidir. Son olarak İtalya'da, başkalarının yanı sıra, Adolfo Wildt, Aroldo Bonzagni, Gino Rossi, Tullio Garbari, Lorenzo Viani ve Pompeo Borra'nın kişilikleri öne çıkar.

I. Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı bir çağın sonunu belirler: Aydınlar ve sanatçılar dünya görüşlerini gözden geçirir, yapıtlarının üsluplarını ve içeriklerini kökten değiştirirler. Savaş, 28 Haziran 1914'te Saraybosna'da bir Sırp öğrencinin suikasti sonucu Avusturya veliaht prensi Franz Ferdinand'ın ölmesiyle patlak verir. Avusturya'nın Sırbistan'a karşı giriştiği askeri hareket Rusya'nın ve, uluslararası ittifakların karmaşık oyunları yüzünden, öteki büyük güçlerin müdahalesine yol açar. Hareketin ilk aşamasından sonra savaş, karşıt cepheleri yiyip bitiren bir çatışmaya dönüşür: İki yıldan fazla bir süre, milyonlarca asker, birkaç kilometrelik toprak için, büyük ölçüde malzeme ve insan kaybına uğrayarak çarpışır durur. 1917'de belirleyici üç olay meydana gelir: 6 Nisan'da ABD Anlaşma Devletleri'nin yanında yer alır; Ekim ayında Rusya'da çarlık yönetimine son veren komünist devrim yapılır. Son olarak da Avusturyalılar ve Almanlar, Caporetto'da saldırıya geçip İtalyan birliklerini geriletirler. Ancak İtalyanlar Grappa-Piave hattında direnir ve 1918'in sonunda Vittorio Veneto'da giriştikleri karşı saldırıyla savaşın kaderini değiştirirler. 4 Kasım'da Habsburg hükümeti ateşkes ister; onu 11 Kasım'da Almanlar izler. Barış görüşmeleri Almanya'ya ve Osmanlı'ya zarar verir, ama Balkanların kaybedilmesiyle birlikte, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanmasını, Macaristan ile Çekoslovakya'nın bağımsızlığını ve Avusturya'nın bir cumhuriyete dönüşmesini de karara bağlar.

◀ Bu fotoğrafta Avusturya veliaht arşidük Franz-Ferdinand, karısı Sofia ile, Saraybosna'ya yaptığı resmi ziyarette, onların yaşamına mal olacak ve I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına yol açacak suikastten az önce arabaya binerken görülmektedir.

▼ 20 Ekim 1917'de Avusturyalılar ve Almanlar, Plezzo'dan Tolmino'ya kadar, 50 km.lik bir cephede, 350 bin asker ve 2.518 topla 260 bin italyan askerine ve 1.342 topla karşı saldırıya geçerler. İtalyanlar 27 Ekim'de geri çekilirler; 2-9 Kasım arasında Grappa-Piave hattında mevzilenir ve burada düşmanın ilerleyişini durdururlar.

1905 - 1914

◀ İtalyan süvarileri eşliğinde Avusturyalı tutsaklar. 15 Haziran 1918'de Avusturyalılar İtalyanlara karşı bir gündürümü saldırısını bulunur, ancak çok büyük kayıp verirler.

▼ Alman Sosyal Demokratların bu propaganda afişi 1918 yılında Ruhr havzasına yapılan İngiliz bombardımanlarını animatıyor: İngiliz uçakları ilk kez Alman topraklarını vurur.

▲ Montague Duncan'ın İngiliz "Sphere" gazetesinde yayınlanan bu çiziminde, bir Alman denizaltısı İngiliz ticaret gemisini izlerken görülür. Untersee Boot'un kısaltması olan U-Bootlar etkili bir silah olarak ortaya çıkar. Lusitania da 7 Mayıs 1915 tarihinde U-20 tarafından vurularak batmıştır.

► 13 Ocak 1918 tarihli "Corriere della Sera"da yayınlanan Achille Beltrame'nin gravüründe İtalyan ve Avusturya avcı uçaklarının Treviso üstündeki hava savaşı. İlk hava çatışmaları kamuoyunu etkiler; basın bunları abartır ve, Yunan mitoloji kahramanları arasındaki destansı düellolara ya da ortaçağdaki şövalye turnuvalarına benzetir.

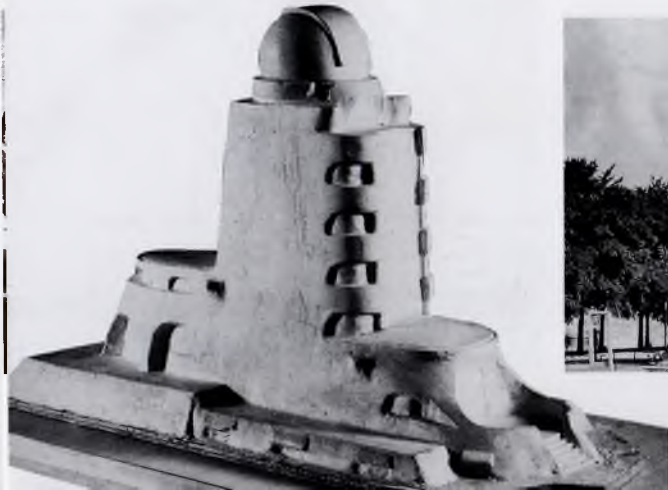
Mimari

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Almanya'da ve Avusturya'da mimari hâlâ katı ve anıtsal bir akademiklikle ıralanıyordu. İlk dönüm noktası yeni yüzyılın başında hem çizgileri hem de kullanılan malzemeleri yenileyerek çağcıl Avrupa hareketinin değerlerini benimseyen Sezession tarafından verilir. Göze batan kişiler arasında Otto Wagner (1841-1918), Peter Behrens (1868-1940), Joseph Olbrich (1867-1908) ile Belçikalı Henry van de Velde'yi (1863-1957) anabiliriz. 1918'de Bruno Taut (1880-1938) ve Hans Sharoun (1893-1972) yönetiminde Novembergruppe (Kasım Grubu) kurulur ve sonra onun başlattığı araştırmalar ve denemeler, Walter Gropius'un (1883-1969) kurduğu Mimarlık ve Uygulamalı Sanatlar Okulu Bauhaus tarafından derinleştirilir. "Yapımevi" anlamına gelen Bauhaus'un ana hedefi, modern insana yeni bir yaşama alanı sunmak için bütün farklı sanat biçimlerine birlikçi bir anlam vermektir. 19. yüzyılın sonunda, daha çok da 20. yüzyılda, kentlerin sanayi devriminden kaynaklanan hızlı büyümeye bağlı kentleşme sorunları çoğalır. Gropius'a göre mimarinin ilk görevi kendi ufkunu genişletmek ve her bir binanın tasarımını bütün toplumsal yönlerini göz önüne alan daha geniş bir görüş içinde değerlendirmektir. Okul 1925 yılında, Weimar'dan Dessau'daki, mimari işlevselliğin başyapıtlarından biri olan yeni merkezine taşınır ve etkinliğini, Nazilerce kapatıldığı 1933 yılına kadar sürdürür.

▼ Burada bir gözlemevi ve bilimsel araştırma merkezi olan Einstein Kulesi'nin 1917 ile 1921 arasında, Erich Mendelsohn tarafından tasarlanan alçı modeli görülmektedir. (Frankfurt, Deutsches Architektur Museum).

▼ Bruno Taut, *Köln Werkbund Sergisi için Cam Pavilyon*, 1914, Berlin, Akademie der Künste, Sammlung Baukunst. Bu yapı da cesur ve özgün çizgileriyle Ekspresyonist mimarinin paradigmatic bir örneğidir.

▲ Viyana'da Linke Wienzeile No.38'de bulunan bu sarayda, Otto Wagner'in tasarımı Kolo Moser tarafından uygulanmıştır. Yapıda, iki sanatçının da üyesi olduğu Viyana Sezession'ının tipik özelliği olan zarif ve ince bir zevkle birlikte katı bir biçimcilik göze çarpar.

► Viyana Sezession grubunun J. M. Olbrich'in tasarımı olan merkezi "büyülü kutu" adıyla anılır. Bronz defne dallarıyla süslü bir kubbenin egemen olduğu dış mekân, tapınakları anımsatır. İç mekân ise, sergi alanlarının değiştirilmesine olanak veren hareketli duvarlarıyla işlevseldir.

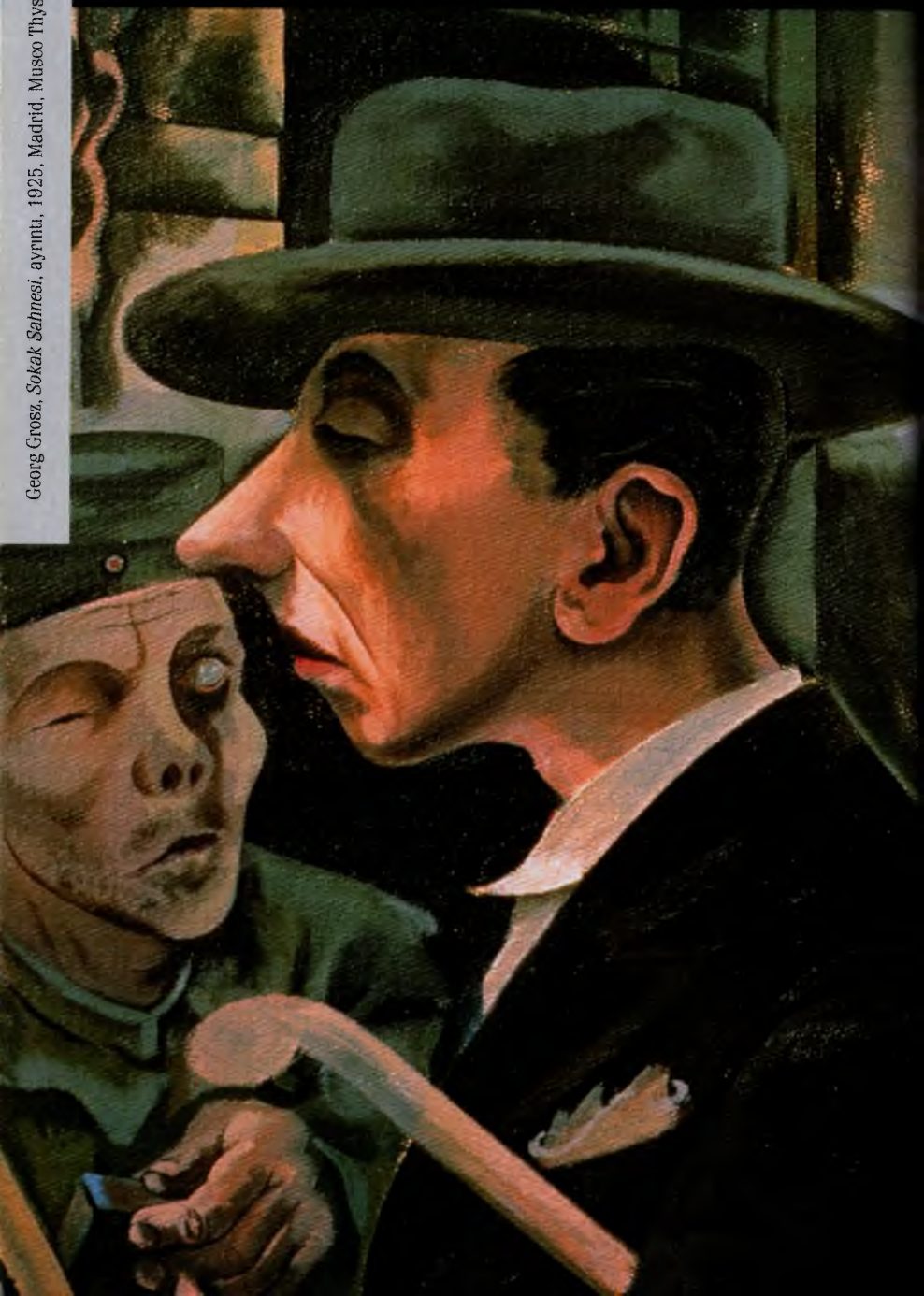
▲ Peter Behrens, 1909 yılında AEG firması için beş yapı tasarlamıştır. Bunlardan biri olan ve Berlin'de Huttenstrasse üzerinde bulunan Turbinenhalle'nin yenilikçi çizgileri, yeni mimariye model olacaktır.

▼ Erich Mendelsohn, Berlin, Friedrichstrasse Üzerindeki Bir Gökde-len İçin Çalışma, 1929, Berlin, Kunstbibliothek, Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz. Kirchner'in resmet-tiği cadde, başkentin ekonomi merkezidir.

1919-1939

Georg Grosz, Sokak Sahnesi, aynntı, 1925, Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza

Yeni Nesnelcilik

1919-1922: Almanya'da savaş sonrası

▼ Almanya'yı vuran enflasyon, banknotların değerini sıfıra indirir, öyle ki 1923'te çekilen bu fotoğrafta olduğu gibi, çocuklar para desteleriyle oyun oynarlar.

► 9 Kasım 1918'de İmparator Wilhelm tahttan feragat eder ve cumhuriyet ilan edilir. Bu fotoğrafta, 1919 seçimlerinden sonra kurulan hükümetin Sosyal Demokrat temsilcileri görülür. Soldan: Otto Landsberg, Philipp Scheidemann (hükümet başkanı), Gustav Noske, Friedrich Ebert (Reich başkanı) ve Rudolf Wissel.

Birinci Dünya Savaşı dört imparatorluğun (Osmanlı, Rus, Avusturya ve Alman) sonunu ve Avrupa'da yeni bir siyasi ve ekonomik düzenin başlangıcını belirler. 29 Haziran 1919 tarihinde Versailles'da imzalanan barış anlaşmaları, zaten uzun savaş yılları ve İspanyol gribi salgını yüzünden büyük kayıplar vermiş olan, yenilmiş uluslara ağır darbeler indirir. Almanya'da Kurucu Meclis'in oluşturulması için seçim yapılır ve bu seçime ilk kez kadınlar da katılır: 11 Ağustos 1919 tarihinde Weimar Cumhuriyeti anayasası onaylanır. Almanlar 1919 yılından 1928 yılına kadar beş kez sandık başına çağırılır, ancak Reichstag'da temsil edilen ve aralarında sosyal demokratların görece çoğunluğa sahip olduğu sekiz parti, hem iç bölünmeler hem de çözülmesi gereken sorunlar nedeniyle, uzun ömürlü hükümetler oluşturacak durumda değildir. 1921 yılında 269 milyar altın Mark olarak saptanan, sonra 132 milyara düşürülen savaş tazminatı altında ezilen ülke, ekonomik bunalıma girer. Bu da hem halk sınıfları hem de orta-üst sınıflarda hoşnutsuzluğa yol açar. Ocak 1919 tarihinde, Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg yönetimindeki Komünistlerin ayaklanması kanlı biçimde bastırılır. Aynı yılın Mart ayında Wolfgang Kapp, askerler arasına alınmış olan Freikorps ve dağıtılmış subayların oluşturduğu silahlı birliklerin desteklediği bir hükümet darbesi girişiminde bulunur. Ağustos 1921'de Maliye Bakanı Matthias Erzberger, 24 Haziran 1922'de ise Dışişleri Bakanı Walther Rathenau aşırı sağcı bir komando tarafından öldürülür.

1919 - 1939

◀ Berlin 1920: Bazı niteliksiz işçiler bir iş bulma kurumunda, yeni bir iş bulmanın (boş) umuduyla, belgelerini gösteriyorlar. Yılın başında işsizlerin sayısı birkaç ay içinde üç katına çıkar ve Berlin'in hemen dışındaki köylüler tarlalarını ve ürünlerini silahla savunmak zorunda kalırlar.

► Almanya 1920: Bir işçi kaynak makinesiyle bir tankı parçalamaya çalışıyor. Almanya'ya karşı oldukça ağır ve aşağılayıcı olan Versailles Anlaşması, Alman ordusunu zorla silahsızlandırır: Ağır silahların hemen hepsi yok edilir ve ordu yüz bin kişiyle sınırlanır. İngiltere savaş gemilerinin teslim edilmesini ister, ama Almanlar onları Scapa Flow açıklarında batırmayı yeğlerler.

◀ Bu fotoğrafta, 1923 yılında Ruhr havzasının askeri işgali sırasında, Bochum'da devriye gezen bazı Fransız askerleri görülmektedir. Fransız ordusu, Almanya'yı savaş tazminatı ödemeye zorlamak için Alman topraklarına girer. Alman şansölyesi Wilhelm Cuno "edilgin direniş" siyaseti izlemekten başka bir şey yapamaz, ancak aşırı sağcılar onu düşmanla işbirliği yapmakla suçlar.

Georg Grosz

Georg Grosz'un sanatsal üretimi çok geniş, son derece karmaşık ve çok yönlü, bazen de çelişkili ve farklı niteliktedir. Dresden'de ve Berlin'de okur ve halk geleneğinin betimleme öğelerini yeniden işleyerek işe başlar. I. Dünya Savaşı'nın patlamasıyla bir umutsuzluk içine düşer, bu da onda küçük kentsoylu sınıfa karşı şiddetli bir küçümseme duygusunun doğmasına, o sınıfın kusurlarını ve zayıflıklarını alaycı biçimde sergilemesine yol açar. Savaş bitince yeniden resim yapmaya başlar ve acımasız toplumsal eleştirisini bazı ünlü resim ve çizim dizileriyle yeniler. Yeni Nesnecilik grubuna ve onlarla birlikte 1925 yılında Mannheim Kunsthalle'deki ana sergiye katılır. 20'li yıllarda, dini aşağılamak suçuyla yargılanmasına ve Nazilerce "yoz sanat" yapmakla suçlanmasına yol açan siyasi yükümlülükler taşıyan yapıtlarının yanına, "ticari" manzaralarını ve natürmortlarını da katar. 1933 yılında ABD'ye gidince, kendini öğretmenliğe ve resme verir; onun gerçekçiliği ve toplumsal yükümlülüğü ABD'li birçok genç ressamı etkiler. Ölümünden birkaç ay önce Almanya'ya döner ve son "kolaj" dizisiyle yeniden Dada deneyimlerine yaklaşır.

► Georg Grosz, *Rubens'e Saygı*, 1938, özel koleksiyon. Grosz 1932 yılında Avrupa'yı bırakıp ABD'ye yerleşir. New York'ta düzenli olarak Frick koleksiyonunu ve Metropolitan Museum of Art'ı ziyaret eder ve burada eski sanatı inceleme, kendi üslup ve estetik duyarlılığını karşılaştırma olanağı bulur. Geçmişin büyük ustalarıyla karşılaşmak, onu Brueghel, Bosch, Rubens, Renoir ile Courbet'ninkilerden esinlenen bir dizi nü resmetmeye yönelir.

◀ Georg Grosz, *Berlin'de Bir Cadde*, 1929-30, özel koleksiyon. İğneleyici ve alaycı olan sahne, Berlin'in en zarif ve seçkin caddelerinden biri olan, Kurfürstendamm boyunca yer alır.

▲ Berlin Galerisi Nierendorf'ta bulunan 1938 tarihli *Kendi Portresi*'nde, Grosz kendini alaycı bir ifadeyle betimler: Sanatçı beyaz gömleği ve kravatıyla, "ciddi" profesör pozundadır.

▲ Georg Grosz, *Doğum Günü Partisi*, 1923, özel koleksiyon. Grosz, 1920'lerdeki yapıtlarının birçoğunda, Berlin'in randevuevlerini ve genelevlerini konu alır. Sanatçı bazen ince bir alay, bazen acımasız bir işlemeyle, Weimar Cumhuriyeti'nin ahlak düşüklüğünü betimlemiştir.

◀ Georg Grosz, *Vahşi Batı*, 1916, özel koleksiyon. Sanatçı, 1916 yılında ağır bir rahatsızlık dönemi geçirir ve yıl sonunda bir psikiyatri kliniğine yatırılır. Alman Emperyalizminden o denli nefret etmektedir ki, ABD'ye duyduğu sempatinin de etkisiyle, Georg olan adını George'a dönüştürür ve Amerika'yı konu alan çeşitli resimler yapar.

Grosz: Aşk Hastası

Düsseldorf Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen'de bulunan 1916 tarihli resim, sanatçının acımasız toplumsal eleştirisinin en belirgin kanıtlarından biridir. Grosz, ahlaki değerlerini yitiren kentsoylu insanın, aşağılık tutkularının bilinçsiz kurbanı olan bir kuklaya dönüştüğünü göstermek ister.

1919-1939

◀ Grosz, Oscar Wilde'in romanı *Dorian Gray'in Portresi*'nde olduğu gibi, kahramanın ahlak bozukluğunu, bize garip ve iğrenç bir maske gibi görünen yüzünün çizgilerini bozarak gözle görülür kılmak ister. I. Dünya Savaşı sanatçı için, genelde insan, özelde Alman kentsoylu sınıfı

hakkındaki karamsar görüşünün açıkça dile getirilmesi anlamına gelir. 1925 yılında kaleme aldığı *Sanat Tehlikesinde* başlıklı yazısında şöyle der: "Deneyimlerimin ana fikrini şöyle özetleyebilirim: Erkekler domuzdur. Yaşamlarının gıda ve kadın açıklarını gidermekten başka bir anlamı yoktur."

► Köprü ressamları duygularını renklerle ifade ederken, Yeni Nesnecilik ressamları çizgiye daha büyük bir önem verirler. Bu durum özellikle, üretiminin büyük bölümünü, önemli bir ustalık ve son derece belirgin ve iğneleyici bir üslup

sergilediği çizime dayanan Grosz için geçerlidir. Bu ayrıntıda ayrıca Kübizmin ve Fütürizmin etkisi de görülür. Burada sanatçı eşyaları yalınlaştırır ve kitleleri neredeyse bütününü derinlikten yoksun yalın geometrik biçimlere dönüştürür.

◀ Yeni Nesnecilik ressamlarının ana hedefi, bireyin içsel boyutunu sergilemek isteyen Mavi Atlı temsilcilerinin öznelciliğine açıkça karşı çıkarak, Realizmi savunmaktır. Bu ayrıntıda Grosz belirgin gerçek anlayışını sergiler: Nesnelerle doğrudan bir ilişkiyi yeğler ve onları gördüğü gibi tuvale aktarır.

1919-1939

1923-1932: Hitler'in yükselişi

▲ Bu fotoğrafta Hitler, Kasım 1923'teki "Münih birahanesi ayaklanması" olarak ünlenen darbe girişimi-nin başarısızlığından sonra kapatıldığı Landsberg cezaevinde gazete okumaktadır. Beş yıla mahkûm olur, ancak cezaevinde yalnızca dokuz ay kalır.

1923 yılında yaşanan ağır ekonomik durum ve siyasi istikrarsızlık, aşırılıkçı hareketlerin iktidarı zorla ele geçirmeyi denemesine yol açar. Ekim ayında halk partisi lideri ve hükümet başkanı Gustav Stresemann Hamburg'da bir Marksist girişimi bastırır. 8 Kasım'da Ernst Röhm'ün SA'ları ve Hitler ile Rudendorff'un yönetimindeki Naziler, Münih'te bir hükümet darbesi girişiminde bulunurlar. Başarısızlık Hitler'i durdurmaz, tersine duruşmasının yol açtığı gürültü patırtı onun daha çok tanınmasına yol açar. Birkaç yılda Nazi partisinin yapısını yeniler, öteki sağcı oluşumlarla ittifak kurar, ordunun desteğini ve onu Marksistlere karşı koymak için tek olasılık olarak gören sanayicilerin mali desteğini alır. 1925 yılında Hitler'in siyasi programını ve "ari ırk"ın üstünlüğü konusundaki fikirlerini açıkladığı kitabı *Kavgam* yayınlanır. Aynı yıl Cumhurbaşkanı Friedrich Ebert ölür ve yerine yaşlı Paul von Hindenburg geçer. 1929 bunalımı Hermann Müller'in Sosyal Demokrat hükümetinin istifasına yol açar ve yerine merkezci Katolik Heinrich Brüning geçer. Hitler 1932 yılında başkanlık seçimlerinde aday olur, 13,4 milyon oy alır, ancak 19,3 milyon seçmenin oy verdiği Hindenburg karşısında yenilir. 29 Mayıs 1932 tarihinde Brüning hükümeti düşer, yerine önce Franz von Papen, 2 Aralık'ta ise General Kurt von Schleicher geçer.

▼ Georg Grosz, *Enflasyon*, 1929, özel koleksiyon. Bu suluboyada sanatçı bize, soğuk ve acımasız bir kinizimle, dünyadaki ağır ekonomik bunalımın, zayıfların sefalet içinde amansızca ezildiği Alman halkı üzerindeki etkilerini gösterir.

▲ 1923 tarihli bu fotomontajda Hitler ile Erich von Ludendorff arasındaki ittifak onaylanır.

► Almanya 1928: Bir grup Nazi yeni evli bir çifti kutlarken görülmektedir. 1926 yılında Nazi partisinin yalnızca 17.000 üyesi vardır; üç yıl içinde disiplinli ve iyi düzenlenmiş 100.000 üyeye ulaşacaklardır.

▼ Bu Berlinli sanatçılar kulübünün duvarlarında öncülerin bazı yapıtları vardır. 20'li yılların ikinci yarısında Alman başkenti Avrupa'nın en büyük sanat merkezlerinden biridir.

▲ 1928 Eylül'ünde Berlin'de çekilen bu fotoğrafta bazı Alman Komünistler, doğmakta olan Nazi partisine karşı bir gösteri sırasında görülmüyor.

◀ Berlinli yurttaşlar bir seçim sandığı önünde. Nazi partisi 31 Temmuz 1932 seçimlerinde 13.745.000 oyla, oyların %37,4'ünü alır ve 230 sandalye ile Reichstag'da ülkenin birinci partisi olur.

Otto Dix

Birinci Dünya Savaşı Otto Dix'in sanatsal oluşumunda bir dönemeç oluşturur. Dix, Nietzsche'nin yazılarından etkilendir ve akademide Rönesans resmini çalışarak geçirdiği yıllardan sonra, yenileyici bir deneyim yaşayacağı inancıyla gönüllü asker olur. Oysa savaşın gerçeği çok farklıdır: Tanık olduğu acıları, bütün tiksintisini ve ahlaki kınamasını birçok resim ve çizim ile 51 gravürden oluşan bir dizide ifade eder. 1919 yılından sonra Dresden Akademisi'nde öğretmenlik yapar, Berlin'de Sezession grubuna ve Dada çevrelerine devam eder. 20'li yılların başından itibaren, Georg Grosz ile tanıştıktan sonra, sanatı açık bir gerçekçi yönelimle ıralanır; bu da onu, Yeni Nesneliliğin en önemli temsilcilerinden biri yapar. Özellikle portrelerinde Dürer, Cranach ve Holbein'in Rönesans geleneğini yakalar. Örnek aldığı bir başka sanatçı da Bosch'tur; Dix ondan, 1933 yılında, Hitler'e karşı büyük bir yergici kompozisyon yaptığında esinlenir. Resim yapmasını ve sergilemesini engelleyen Nazilerce izlendiği için, Konstanz Gölü kıyısındaki Hemmenhofen'e gönüllü sürgüne gider ve burada, kendini, yoğun şiirsel dilinin yansıdığı manzaralara ve dinsel konulu resimlere verir.

► Otto Dix, *Pazar Gezintisi*, 1922, özel koleksiyon. Sanatçının burada, iğneleyici ve acınacak bir halde betimlenmiş Alman kentsoylu sınıfına karşı düşmanlığı açıkça ortadadır.

◀ Otto Dix, *Kendi Portresi*, 1912, Detroit Istitute of Art. Dix, 1905'te Gera Dekoratif Sanatlar Okulu'nda çizim kurslarını izler ve Pösneck'in yardımcı ressamı olur. 1909'dan 1914'e kadar Dresden Uygulamalı Sanat Okulu'na ve Akademi'ye devam eder. Bu portresinde Albrecht Dürer'den esinlenmiştir.

▼ Otto Dix, *Johann Edwin'in Portresi*, *Wolffensberger*, 1929, özel koleksiyon. Resimdeki kişinin, Zürih'te, Dix'in yapıtlarını sergilediği bir gravür atölyesi vardır. Elinde, mesleği olan taşbaskıların yapımında kullandığı bir aleti tutar.

1919 - 1939

▼ Otto Dix, *İki Ama-
zon*, 1922, özel koleksi-
yon. 1922 ile 1923
arasında Dix, aralarında
bunun da bulunduğu,
sirk dünyasına adanmış
25 suluboya yapar.

Sanatçı yergici tonları
yumuşatır ve masalsi bir
atmosfere öncelik verir.
Bu çizim de daha az
gergin ve daha az
sinirlidir, öyle ki hafif ve
uyumlu bir ritim yaratır.

▲ Otto Dix, *Sirkte*,
1923, özel koleksiyon.
Burada, etine dolgun
bir at cambazı, sözcü-
ğün tam anlamıyla
gözleri yuvalarından
fırlamış bir palyaçoyu
atıyla ezmektedir.

► Otto Dix, *Egzotik
Genelev*, 1922, özel
koleksiyon. Bu sulubo-
ya denizcilere ve fahişe-
lere adanmış dizinin bir
parçasıdır. Sanatçı
abartılı tonları isteyerek
kışkırtıcı hale getirir.

1919-1939

Dix: Hugo Erfurth ve Köpeği

Dix, 20'li yıllarda Alman aydınlarının, sanayicilerinin ve profesyonellerinin birçok portresini yapar. Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan 1926 tarihli bu portrede, ünlü fotoğrafçı Hugo Erfurth betimlenmiştir.

► Yeni Nesnelcilik akımının temel özelliklerinden biri, duru ve titiz bir çizim sayesinde, özenle ve açıklıkla ifade edilen ayrıntılara gösterilen dikkattir. Sanatçı bu ayrıntıda da

görüldüğü gibi, resmedilen kişinin elbisesinin zevkli titizliğini ve şıklığını vurgulamak ve böylece onun zenginliğini ve yüksek sosyal konumunu belirginleştirmek istemiştir.

▲ Dix, Hugo Erfurth'un iki portresini yapar: Birincisinde, Erfurth, elinde mesleğinin simgesi olan bir mercek tutar; bunda ise, Alsat cinsi köpeğiyle birlikte poz vermiştir. Sahibi de

köpeği de seyirciye bakmaz, ama yine de sanki birinin gelmesini bekliyormuş gibidir. Erfurth 1928 yılında sanatçıya bir başka tablo sipariş eder, onda da köpeği betimlenir.

◀ Yeni Nesnelcilik ressamı, özellikle de Dix, doğalcı veriye olan bağlılıkları nedeniyle, Köprü ve Mavi Atlı sanatçılarından ayrılır. Birçok durumda 19. yüzyıl Realizminden ve Rönesans geleneğinden esinlenirler. Bu ayrıntıda elbisenin kıvrımlarının nasıl dikkatli bir ışık ve gölge ayarlamasıyla geleneksel açık-koyu kurallarına bağlı, etkili bir çizimle verildiği görülmektedir.

1933-1939: Nazizm iktidarda

▼ Hindenburg ve Hitler Mayıs 1933'te bir tören sırasında. Yaşlı generelin 2 Ağustos 1934 tarihinde 87 yaşında ölmesiyle, Hitler, devlet ve silahlı kuvvetler başkanı olarak onun yerini alır.

► 27 Şubat 1933 akşamı Berlin'deki Reichstag binası ateşe verilir. Neredeyse kesin olarak suikastin sorumlusu olan Naziler, suçlu Komünistlere atar ve Hindenburg'u baskı yasaları çıkarmaya zorlarlar.

Cumhurbaşkanı Hindenburg, 30 Ocak 1933'te Hitler'i Almanya'nın yeni şansölyesi atar. Aynı yılın 23 Mart'ında, Reichstag yangınından birkaç gün sonra, parlamenterler Opera Kroll'da toplantıya çağrılır, SA'ların ve SS'lerin tehditleri altında, bütün yetkileri dört yıllığına Hitler'e veren bir yasa onaylarlar; böylece, görünüşte tam bir yasallık içinde, Hitler'in diktatörlüğü başlar. Sonraki yıllarda Führer, yalnızca Nazizmin dış düşmanlarını (özellikle komünistleri) değil, aynı zamanda partinin, "uzun bıçaklar gecesi"nde ortadan kaldırılan, iç muhaliflerini de vuran vahşi bir baskı siyasetine yol verir. Hitler 1935'te Versailles Anlaşması'na açıkça meydan okuyarak, yeni bir askere yazma yöntemi oluşturur ve Almanları yeniden silahlandırmaya başlar. 7 Mart 1936'da Alman askerleri I. Dünya Savaşı'ndan sonra askerden arındırılmış olan Ren bölgesini işgal eder; 25 Ekim'de Mussolini ile Roma-Berlin Ekseni imzalanır. 13 Mart 1938'de Anschluss, Avusturya'nın Almanya'ya katılması tamamlanır. 9 Kasım 1938'de "Kristaller gecesi" Nazi rejiminin Yahudilere karşı giriştiği kıyımın şiddetli aşamasının başlangıcı olur. 15 Mart 1939 tarihinde Alman ordusu Çekoslovakya'yı istila eder; 23 Ağustos'ta Almanya ile Rusya arasında Molotov-Ribbentrop Anlaşması imzalanır; 1 Eylül'de Polonya'nın işgaliyle II. Dünya Savaşı başlar.

► 1 Eylül 1939 saat 04.45'te Alman birlikleri Polonya'yı istila eder. 2 Eylül'de Mussolini bir barış meclisi oluşturmak için aracılık girişiminde bulunur. Ertesi gün Fransa ve Büyük Britanya birliklerini harekete geçirir ve II. Dünya Savaşı başlar.

▼ 10 Mayıs 1933'te, Goebbels'in emriyle, bütün üniversite kentlerinde, Mann ve Marx ile Remarque'ın da aralarında olduğu yasaklı yazarların kitapları yakılır.

Yoz sanat

Naziler iktidara geldiklerinde öncü akımların sanatçılarına karşı vahşi bir kültürel baskı uygulamaya başladılar: Bu baskı Kübist, Soyutçu, Fütürist, Dadacı ve Ekspresyonist ressamları hedef alır. Özel ve tüzel koleksiyonlardaki altı binden fazla yapıta el konur; çoğu yakılır, bazıları da açık artırma ile Amerikan ya da İsviçre müzelerine satılır. 1937 yılında Münih'te

112 sanatçının 650 yapıtıyla, "üstün ari ırk"ın kültürü tarafından kabul edilmediği için "Entartete Kunst," yani "Yoz sanat" olarak bilinen bir sergi açılır. Amaç, rejimin beğendiği tabloların sergilediği koşut bir serginin karşısına koyarak, bu asi ressamları alaya almak ve aşağılamaktır. Oysa halk, bir milyon iki yüz binden fazla ziyaretçiyle, "yoz sanatçıları"ı ödüllendirir.

▲ Kara gömlekliğin başı olan Hitler'in bir portresi. Hitler, 1934 yılında 30 Haziran'ı 1 Temmuz'a bağlayan gece, Nazi partisinde, "uzun bıçaklar gecesi" olarak anılan bir temizlik yapılmasını emreder. Aralarında Ernst Röhm ve SA'ların üst düzey yöneticilerinin de bulunduğu kurbanların sayısı 200'ü geçer.

Christian Schad

Christian Schad resim çalışmalarının başlangıcında İsviçre'de devam ettiği Dadacı çevrelere bağlıdır. Onun ilk ağaçbaskıları "Die Aktion", "Die weissen Blätter" ve "Sirius" gibi büyük dergilerde yayınlanır. 1920 yılında İtalya'ya gider ve daha çok Roma ve Rönesans sanatlarından etkilendiği Roma'da ve Napoli'de kalır. Burada öncülerin denemelerini bırakır ve, 1925 yılında, Papa XI. Pius'un portresiyle doruğa çıkan, figüratif üsluba dönüşünü olgunlaştırır. Viyana'ya dönünce kişisel biçimde yorumladığı Yeni Nesneliliğin değerlerine yaklaşır. Onun gerçekçiliği açık ve kişiliksiz, yalın ve sentetiktir, ahlaki ya da yergici müdahaleler yoktur; seyirciyi, doğrudan ve kaba biçimde, acı gerçekle yüz yüze getirir. 1928 yılından sonra sanatçı en önemli sanat sergilerine katılır ve Berlin'de yaşarken İsveç ve Fransa ile Hollanda'ya uzun yolculuklar yapar. 30'lu yıllarda kendini, hemen hepsi sipariş üzerine yapılmış portrelere verir ve bu konuda sağlam bir teknığe sahip olduğunu gösterir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yolculuklara başlar ve en büyük uluslararası gösterilerin başyöncüleri arasında yer alır.

◀ Christian Schad, *Çömelmiş Çıplak*, 1919, özel koleksiyon. Sanatçı Fütürizmin ve Kübizmin biçimsel yalınlaştırmalarından etkilenir. Mekân geometrik olarak belirgin ve yoğunlukla değişik biçimlerde yansıtılmış üçgenlere bölünmüştür.

▼ Christian Schad, *Çıplak*, 1930, özel koleksiyon. Bu çizimde sanatçının teknik becerisi açıkça ortadadır. Schad çıplaklarında sağlam bir biçimsel denge, aynı zamanda ince ve seçkin bir müstehcenlik yaratır.

1919 - 1939

◀ Christian Schad, *Kadın Portresi*, 1924, özel koleksiyon. Raffaello, sanatçının Roma'da hayran olduğu Rönesans ressamlarından. Bu portre Barberini sarayındaki *Fornarina*'ya bir saygıdır.

▼ Christian Schad, *Hermine Lisa Benkö'nün Portresi*, 1925, özel koleksiyon. Sanatçı kendini son derece özenli ve kesin, ama soğuk bir gerçekçilikle ifade eder ve herhangi bir duygusal katılımdan yoksun gibi görünür.

▲ Christian Schad, *Uçan Adam Agosta ve Siyah Güvercin Rasha*, 1929, özel koleksiyon. Sanatçı bu resimde bize, Berlin lunaparkında bir barakada gösteri yapan iki kişiyi umursamaz, soğuk ve kişisiz bir davranışla sunmaktadır.

► Christian Schad, *Narsisist*, 1927, özel koleksiyon. Bu suluboyada görüldüğü gibi, Schad'ın sanatı seyirciyi doğrudan çarpar. Ona siyasi ya da ahlaki telkinde bulunma savında değildir, herkesin kendi yorumunu yapmasını ister.

1919-1939

Schad: Doktor Haustein'in Portresi

Madrid Museo Thyssen-Bornemisza'da bulunan 1928 tarihli bu resmin kahramanı, zührevi hastalıklar uzmanı bir cilt doktoru olan Hans Haustein'dir. Mesleği sol kolundan çıkan kateter ile simgelenir.

1919-1939

◀ Arka plandaki belli belirsiz gölge, doktorun sevgilisi olan Sonja adlı bir modelle özdeşleştirilebilir. Aralarındaki ilişki, doktorun evliliğini bunalıma sokar ve 20'li yılların Berlin'inde kültürel toplantıların parlak düzenleyicisi olan karısı Friedel'i intihara sürükler.

▼ Christian Schad, "Liman sahnesi"nden *Maria ve Annunziata*, 1923, Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza. Burada Napoli'de bir tiyatro sahnesindeki iki oyuncu betimlenmiştir. Sanatçının Yeni Nesneliliğin Ekspresyonist ve gerçekçi üslubuna katıldığı ortadadır.

◀ Yüzün görünüşte sakin ve düşünceli durumu, bir iç huzursuzluk olduğunu gösteren gergin ve sıkılmış ellerin betimiyle çelişir. Kültürlü ve seçkin doktor Hausteim, aralarında Schad'ın da bulunduğu sanatçıları, bilimadamlarını, siyasetçileri ve yazarları salonunda bir araya getirdi. Sosyalist fikirleri yüzünden Nazilerce doktorluk yapması yasaklanır. 1933 yılında, Gestapo tarafından tutuklanacağını öğrenince, zehir içerek canına kıyar.

Tiyatro ve sinema

Ekspresyonizm bütün sanat biçimlerini tek bir felsefi ve estetik görüş içinde toplamayı deneyen son Avrupa kültür hareketidir. Ekspresyonist tiyatro kendini alaycı ve yergici ya da, tam tersine, varoluşçu koyu bir karamsarlıkla dolu yapıtlar aracılığıyla dile getirir. Yazarlar çoğu kez saldırgan, özlü bir dil kullanırlar. Toller ve Brecht göze çarpan kişilerdir: Ernst Toller (1893-1939) kendi kuşağının huzursuzluklarına, ütopyalarına ve özgürlük arzularına tanıklık eder; Bertolt Brecht (1898-1956) 1928 tarihli, ünlü komedisi *Üç Kuruşluk Opera* ile, Yeni Nesnelciğin gerçekçiliğini sahneye taşır. 1933 yılında Almanya'dan ayrılıp ABD'ye gider ve orada, aralarında *Cesaret Ana* ve *Çocukları*, *Sezuan'ın İyi İnsanı* ve *Galileo'nun Yaşamı*'nin da bulunduğu öteki önemli yapıtlarını yazar. O yıllarda ilk adımlarını atan sinema da Ekspresyonizmin ideallerini özümser ve onları güçlü çelişkileri olan hırçın bir ritimle, çoğu kez halkın kafasını karıştıran yepyeni bir sözdizimiyle dile getirir. En ünlü yönetmenler arasında Ernst Lubitsch, Robert Wiene, *Metropolis*'in yaratıcısı Fritz Lang, Georg Wilhelm Pabst ve 1919 yılında *Nosferatu*'yu yöneten Friedrich Wilhelm Murnau'yu anabiliriz. 30'lu yıllarda Nazizmin gelişile birçoğu ABD'ye göç etmek zorunda kalır ve orada Hollywood sinema imparatorluğunun doğuşunda önemli rol oynar.

► Ekspresyonist sinemanın başyapıtı, Robert Wiene'nin (1880-1938) yönettiği *Dr. Caligari'nin Muayenehanesi*'dir. Carl Mayer ile Hans Janowitz'in senaryosu, Willy Hameister'in fotoğrafları ve Werner Kraus ile Conrad Veidt'in oyunları büyük ölçüde takdir görür.

◀ Bu fotoğrafta, 1927 yılında Bauhaus tiyatrosunda Oskar Schlemmer'in *Sırkaların Dansı*'nda rol alan balerin Manda von Kreibitz görülmektedir. Schlemmer (1888-1943) ressam, heykeltıraş, koreograf, balet ve bestecidir.

▼ San Francisco'da 1878'de doğan ve 1927'de ölen Isadora Duncan, British Museum'da gözlemlediği Yunan kültüründen esinlenerek, dans dünyasında bir devrim yaratır. 20'li yıllarda Berlin, Viyana, Salzburg ile Moskova'da birçok okul açar.

1919-1939

▲ Erich von Stroheim (1885-1957) Viyana'da doğar, ancak genç yaşta ABD'ye göçer. Oyuncu ve yönetmen olarak sert ve alaycı bir gerçekçilik ve güçlü bir toplumsal eleştiriyi kendini gösterir.

◀ Robert Herlth, "Asfalt" için Taslak, 1929, Berlin, Stiftung Deutsche Kinemathek. Joe May'in yönettiği filmde Betty Amann, Gustav Frölich ve Albert Steinruck rol alır.

► Marlene Dietrich (1902-92) tiyatro ile başlar, sonra sinemaya geçer ve Lola rolünü oynadığı, Joseph von Sternberg'in *Mavi Melek* filmiyle ünlenir. ABD'ye göç eder ve kendini kabul ettirerek Hollywood'un en sevilen oyuncularından biri olur.

1919-1939

Max Beckmann

Beckmann'ın Weimar Akademisi'nde ve Paris'te aldığı resim formasyonu, onun mitolojik ve dinsel konulu büyük kompozisyonlarla öykünmek istediği eski ustaların, özellikle Rubens'in izinde oluşur. Savaş deneyimi onu rahatsız eder ve, artık kapalı ve acılı bir yaşam görüşüyle ifade ettiği sanatında köklü bir dönüşümü yansıtır. Her ne kadar Yeni Nesneliliğin Realizmine katılsa da, biçimleri yalınlaştırmayı, perspektifleri ve orantıları zorlamayı sever; bundan dolayı resimlerindeki nesneler ve mekânlar sıkıştırılmış ve bozulmuş gibi görünür. Tablolarındaki kişiler de asla doğal ve alışılmış pozlarda betimlenmez, ama onların ifadesi ve hareketleri acayipliğin sınırlarına kadar zorlanır, öyle ki sanatçı Sürrealistlerin kapalı simgeciliğine yaklaşıp. 20'li yıllarda tam sanatsal olgunluğa ulaşır, Frankfurt Akademisi'nde öğretmenlik yapar, Almanya'daki ve ABD'deki başarılı sergileri eleştirmenler ve halk tarafından birçok kez ödüllendirilir. Nazizmin gelişile "yoz sanatçı" ilan edilir ve on yıl Amsterdam'da sürgünde kalır. Daha sonra ABD'ye gider ve orada 64 yaşında ölür.

▲ Max Beckmann, *Bar, Kahverengi*, 1944, özel koleksiyon. Tablodaki iki kişi, sanatçının karısı Quappi ile Amsterdam'da sürgündeyken onu konuk eden Helmuth Lütjens'tir.

▼ Max Beckmann, *Orman*, 1936, özel koleksiyon. Sahne Baden-Baden yolundaki Karaormanlar'dan alınmadır.

▲ Max Beckmann, *Çiçekli Natürmort*, 1935, özel koleksiyon. Vazonun üzerindeki yazı, büyük olasılıkla, sanatçının sevdiği çin markası olan "Juniperus" sözcüğüyle ilgilidir.

1919 - 1939

◀ Max Beckmann, *Kendi Portresi*, 1925, özel koleksiyon. 1925 yılı sanatçı için önemlidir, çünkü onun olgunluğunun zirvesine eriştiğini belirler: Beckmann, Grosz ve Dix ile birlikte Yeni Nesnelciğe can verir, Frankfurt'ta öğretmen olur ve ilk karısı Minna Tube'den boşanır.

▼ Max Beckmann, *Sokağın Gece Görünüşü*, 1913, özel koleksiyon. 1909-14 arasında yapılan ve Berlin'in en hareketli sokaklarını konu alan beş yapıtlık dizinin bir parçasıdır. Üslup van Gogh'un bazı tablolarını çağırırırken, atmosfer Kirchner'in sokak sahnelerini anımsatır.

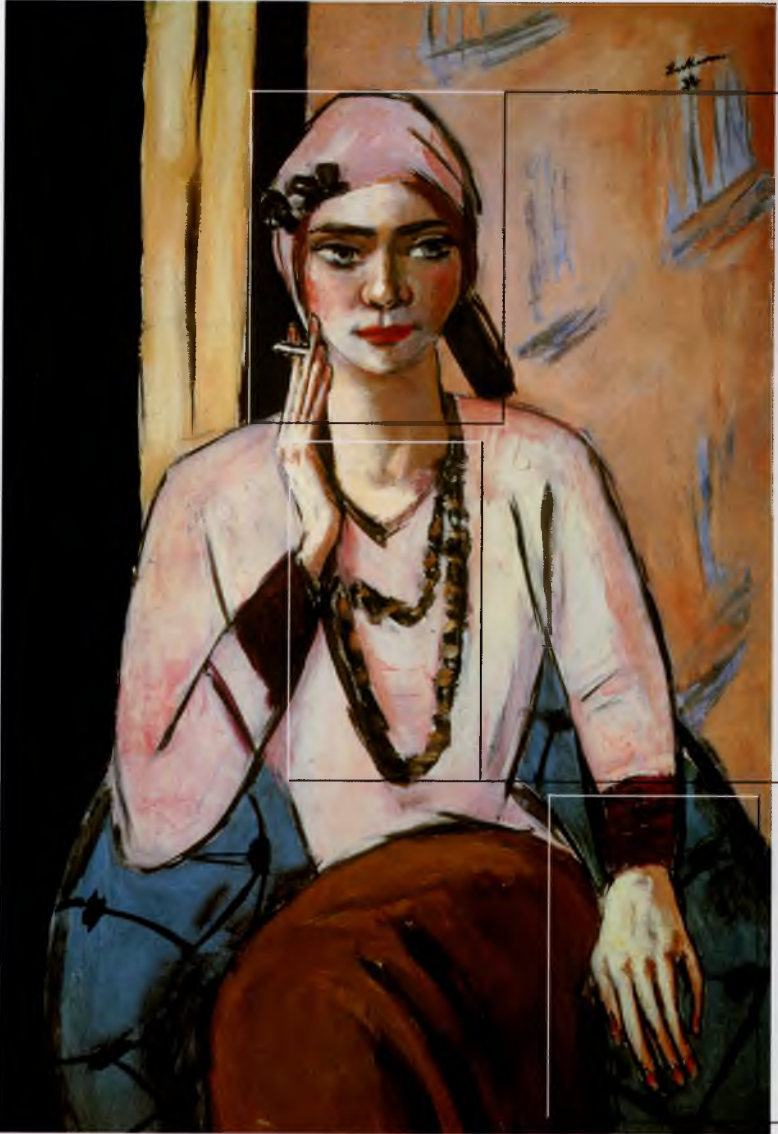
▲ Max Beckmann, *Kornolu Kendi Portresi*, 1938, özel koleksiyon. Sanatçı Nazizm yüzünden sığındığı Amsterdam'dadır. Elinde, Alman romantik sanatının simgesi olan bir korno tutar ve bununla yitirilmiş yurduna duyduğu özlemi belirtir.

► Max Beckmann, *Güneşin Doğuşu*, 1929, özel koleksiyon. Karısının tanıklığına göre, tablo 14 Ocak'ta Frankfurt'ta başlanmış ve 8 Mart'ta, sanatçının 1932 yılına kadar hemen hemen bütün kış aylarını geçirdiği, Paris'te bitirilmiştir.

Beckmann: Pembeli Quappi

Bu portredeki kişi, Alman ressam Friedrich August von Kaulbach'ın kızı Mathilde von Kaulbach'tır. Arkadaşları onu Quappi diye çağırırlar; müzisyendir ve 1925 yılında, ilk karısından boşanan Beckmann'la evlenir.

► Sanatçının kendi yaptığı listelere göre, halen Madrid Museo, Thyssen-Bornemisza'da bulunan tablo, 1932 yılında Frankfurt'ta yapılmıştır. İki yıl sonra Beckmann resimde, sağ üstteki tarihin de gösterdiği gibi, bazı değişiklikler yapar.

Genç kadının dikkatli ve bir noktaya odaklanmış bakışı doğrudan seyirciye değil, büyük olasılıkla, ona bir şeyler söyleyen ve bizim görmediğimiz bir muhatabının bulunduğu kendi soluna dönüktür.

◀ Yeni Nesnelciğin öteki temsilcilerinden farklı olarak Beckmann'ın gerçekçiliği ayrıntılarda belirlenmez. O renkleri özgürce kullanır ve onlara, Köprü ressamlarının yaptığı gibi, büyük bir

ifade ve duygu gücü verir. Bu ayrıntıda görüldüğü gibi, kadının uzun kolyesi, açık pembe giysisiyle çelişen, belli belirsiz siyah ve kahverengi hızlı fırça vuruşlarıyla yapılmıştır.

► Rönesans Madonnaları'ninkine benzer ince uzun parmakları, kadına, sanatçının birçok kendi portresinde kendine verdiğinden çok farklı, soylu ve katı bir görünüm verir. Elin

çevresi siyah bir çizgiyle belirginleştirilir; bu Beckmann'ın Gauguin'in tablolarını çalışırken öğrendiği ve 30'lu yılların başından itibaren benimsediği bir üslup özelliğidir.

1919-1939

Ernst Barlach

Ernst Barlach uzun sanat yaşamı boyunca resim, gravür, seramik, tiyatro ve edebiyat ile uğraşmış olmasına karşın 20. yüzyılın en önemli heykeltıraşlarından biri olarak kabul edilir. Ağaç ve bronz yaratılarında hem 1906 yılında yaptığı bir yolculukta tanıdığı Rus halk geleneğinden hem de Ekspresyonist kuramların ışığında yeniden yorumladığı Gotik Alman sanatından esinlenmiştir. Güçlü plastik değeri olan heykelleri yalnız bir çizimle ve ışığın vurmasına gösterilen özel dikkatle ırılanır. Ayrıca Barlach'ın, onu çoğu kez derin toplumsal ve insani değerlerden esinlenmiş duygulu ve etkili yapıtlar üretmeye iten kişilerin psikolojik durumuna gösterdiği özen de dikkat çekicidir. Sanatının kabul gördüğünün ilk önemli belirtisi, 1933 yılında Berlin'de Paul Cassirer galerisinde düzenlenen büyük bir kişisel sergiyle ortaya çıkar. İkinci bir sergi aynı yerde 1937 yılında düzenlenir, ama aynı yıl, tam başarısının doruğundayken, Nazilerce "yoz sanatçılar" listesine alınır. Yapıtlarının çoğuna el konur, ya da Kiel'e ve Güstrow'a dikilmiş olan anıtlarda olduğu gibi, bunlar yok edilir. Sanatçı ömrünün son yıllarını umutsuz bir yalnızlık içinde geçirir.

▲ Ernst Barlach, *Şarkı Söyleyen Adam*, y. 1928-30, özel koleksiyon. 1928'de tasarlanan bu heykel, Berlinli tüccar Alfred Flechtheim'in siparişi üzerine, 13 adet bronz, 1930'da 2 adet çinko döküm olarak üretilmiştir.

▲ Ernst Barlach, *Üşüyen Yaşlı Kadın*, 1939, özel koleksiyon. Bu bronz döküm Barlach'ın Ekspresyonist üslubunun tipik bir örneğidir; sanatçının ölümünden bir yıl sonra, 15 adet üretilmiştir.

▼ Ernst Barlach, *Öç Alıcı*, 1922, Hamburg, Ernst Barlach Haus. 1914'te sanatçı, I. Dünya Savaşı'ndaki şiddetin simgesi olarak gördüğü heykeli önce alçıdan yapar (buradaki ağaç olanıdır).

► Ernst Barlach, *Kaçak*, y.1920-25, özel koleksiyon. Barlach, alışkanlığı olduğu üzere önce ağaç prototipini yapar, sonra ondan bronz

dökümünü çıkarır. Sanatçı hem hareket fikrini hem de kaçağın dramatik gerginliğini, sıkıntısını ve korkusunu ifade etmek istemiştir.

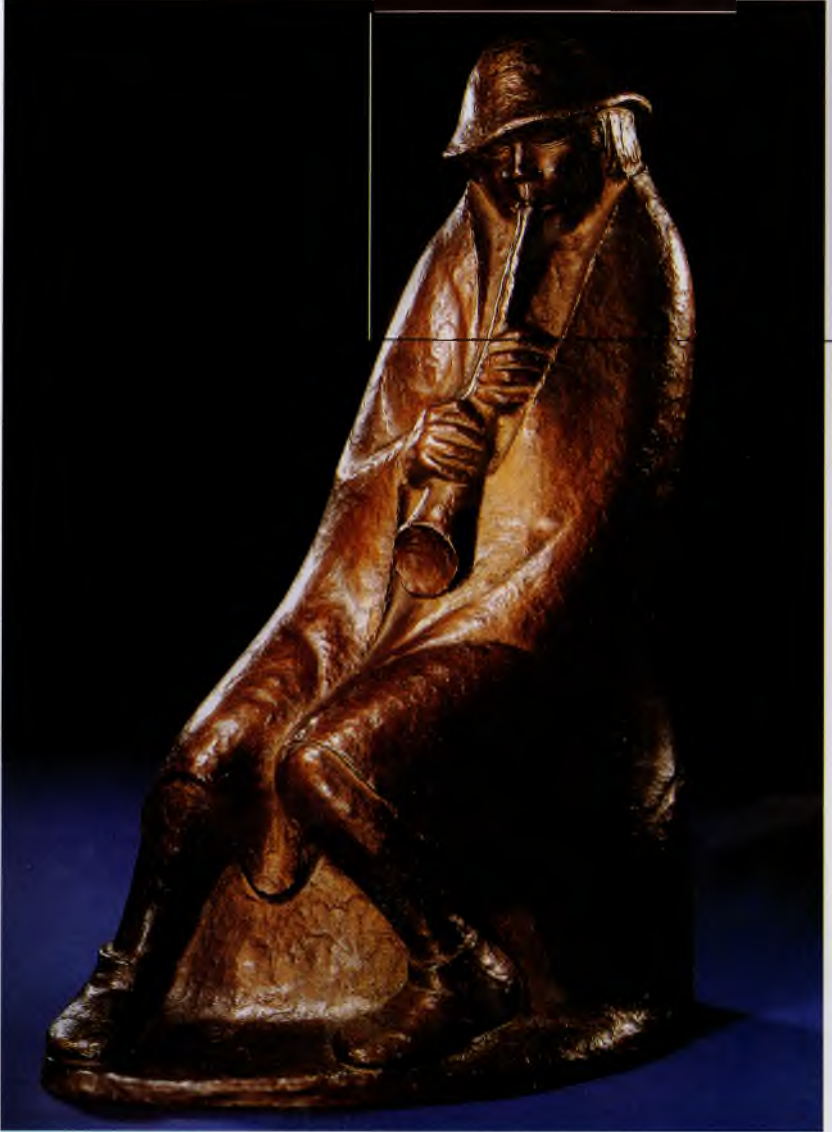
▲ Ernst Barlach, *İçkici*, 1933, özel koleksiyon. Her zaman olduğu gibi önce ağaç örneği yapılan bu bronz döküm, sanatçının yalın çizgilere ve ölçülü, ama yine de yoğun ve anlamlı hareketlere olan düşkünlüğünü gösterir.

► Ernst Barlach, *Yaşamda Ölüm*, 1926, özel koleksiyon. Bu ağaç heykelin adı, şair Jacob Haringer ile yapılan bir tartışmadan sonra konur. Sanatçıya göre o tinsel değerlerin aranmasını ve ölümden sonra yaşama umudunu temsil eder.

Barlach: Flüt Çalan Adam

Barlach 1936'da iki ağaç, bir alçı heykel yapar ve bunları bronz döküm için örnek olarak kullanır. Berlin'de Hermann Noack'ın dökümhanesinde üretilen yapıtın, aralarında bu özel koleksiyondaki heykelin de bulunduğu çeşitli örnekleri vardır.

1919 - 1939

▼ Barlach işe az çok belirlenmiş bir dizi çizimden başlar. İkinci aşamada, bazen yıllar sonra, heykelin ağaç ya da alçı örneğini, en

sonunda da bronz dökümü yapar. 1919 ile 1920 arasında yapılan bu çizim, Hamburg'da Ernst Barlach Haus'ta bulunmaktadır.

◀ Barlach'ın olgunluk döneminin başyapıtı olan bu heykeldeki kişi, genç bir çobandır. Basit bir şapkası vardır; yalnızca bacaklarını, ellerini ve yüzünü açıkta bırakan kalın bir pelerine sarınmıştır. Kendisini bütünüyle, çaldığı ve onu tinsel bir boyuta götürmek için gerçeği unutturan çalgıya kaptırmıştır. Vücudunun konumu, özellikle bacaklarının, müziğin tatlı armonisine uyuyor izlenimi verir.

▲ Öteki Ekspresyonistler gibi, Barlach'ın da, Fovlarla ve özellikle Henri Matisse ile birçok benzerlikleri vardır. Her ikisi de müziği sever, seslerle çizgiler arasında ortak noktalar arar. Burada Rus koleksiyoncu Sergei Şçukin'in 31 Mart 1909 tarihinde Matisse'e sipariş ettiği, halen Petersburg Ermitaj'da bulunan ve müzik alegorisi ile dans

alegorisinin betimlendiği, iki büyük dekoratif panelden biri görülmektedir. Panolar tamamlandıklarında, zarafetinden ve güçlü ritim duygusundan büyülenen sanat dünyasında büyük ilgi uyandırmıştı, öyle ki Barlach'ın da, on yıl kadar sonra kendi çizimini yaparken ondan esinlenmiş olması büyük olasılıktır.

Ekspresyonizmin mirası

▼ Gerhard Richter, *Deniz Kıyısı*, 1969, özel koleksiyon. Sanatçının birçok yapıtı yıllar boyu sabırla topladığı fotoğrafların yeniden işlenmesiyle oluşur. Bu manzarada Alman Romantiklerinin manzara-
ralarındaki doğanın atmosferi ve anlamı yeniden yaşam bulur.

► Georg Baselitz, *Igor*, 1971, özel koleksiyon. Sanatçı 1969'dan sonra tablolarını baş aşağı çevirir ve böylece seyirciyi içeriklerini değil, yalnızca üslubunu ve biçimsel yönlerini düşünmeye zorlamak ister.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nazilerin zulmünden kurtulan Ekspresyonistler, yeniden resim ve öğretmenlik yapmaya başladılar. Yapıtları önemli uluslararası sergilerin başköşesinde yer alır ve hem Avrupa'da hem de, birçoğunun 30'lu yılların sonunda sığındığı ABD'de genç sanatçı kuşakları üzerindeki etkileri çok büyük olur. Sanatlarının doğrudan mirasçıları arasında, 40'lı yılların ortası ile 60'ların sonu arasında New York'ta etkin olan soyut Ekspresyonistleri sayabiliriz. Bunlar da Hareketli Soyut (Action Painting) ve Barnett Newmann, Mark Rothko, Clifford Still ve Ad Reinhardt'ın Renk Alanı Resmi'nin (Color Field Painting) temsilcilerini etkilerler. 1952'de Frankfurt'taki Franck galerisinde Karl Otto Götz, Bernard Schultze, Otto Greis ve Heinz Kreutz'un yapıtlarıyla, "Neuexpressionisten" sergisi düzenlenir. 1955'te Kassel'de, çağdaş betimleme sanatının gelişimine dikkat çekmek için, "Documenta I" sergisi açılır; halkın büyük beğenisini kazanan sergi, 1959'da, büyük ölçüde soyut Ekspresyonizme ayrılan "Documenta II" adıyla yinelenir. Berlin duvarının yapıldığı 1961'den sonra, geçmişin özlemi ile en büyük uluslararası öncülerle ilişki kurarak yenilenme gereksinimi arasında kalan Alman sanatı daha da gelişir ve yeni ifade yolları bulur.

▼ Anselm Kiefer, *Sanatçının Atölyesi*, 1983, özel koleksiyon. Sanatçı kendini karmaşık bir Sembolizmle ifade eder.

► Blinky Palermo, *Alçak Sesle Konuşmak No.2*, 1969, özel koleksiyon. Asıl adı Peter Schwarze olan sanatçı, Beuys'un öğrencisiydi.

▼ Markus Lupertz, *Maillol*, 1976, özel koleksiyon. Bu resim Fransız heykeltıraş Aristide Maillol'a bir saygı, yitip giden gençliğe bir çağrıdır.

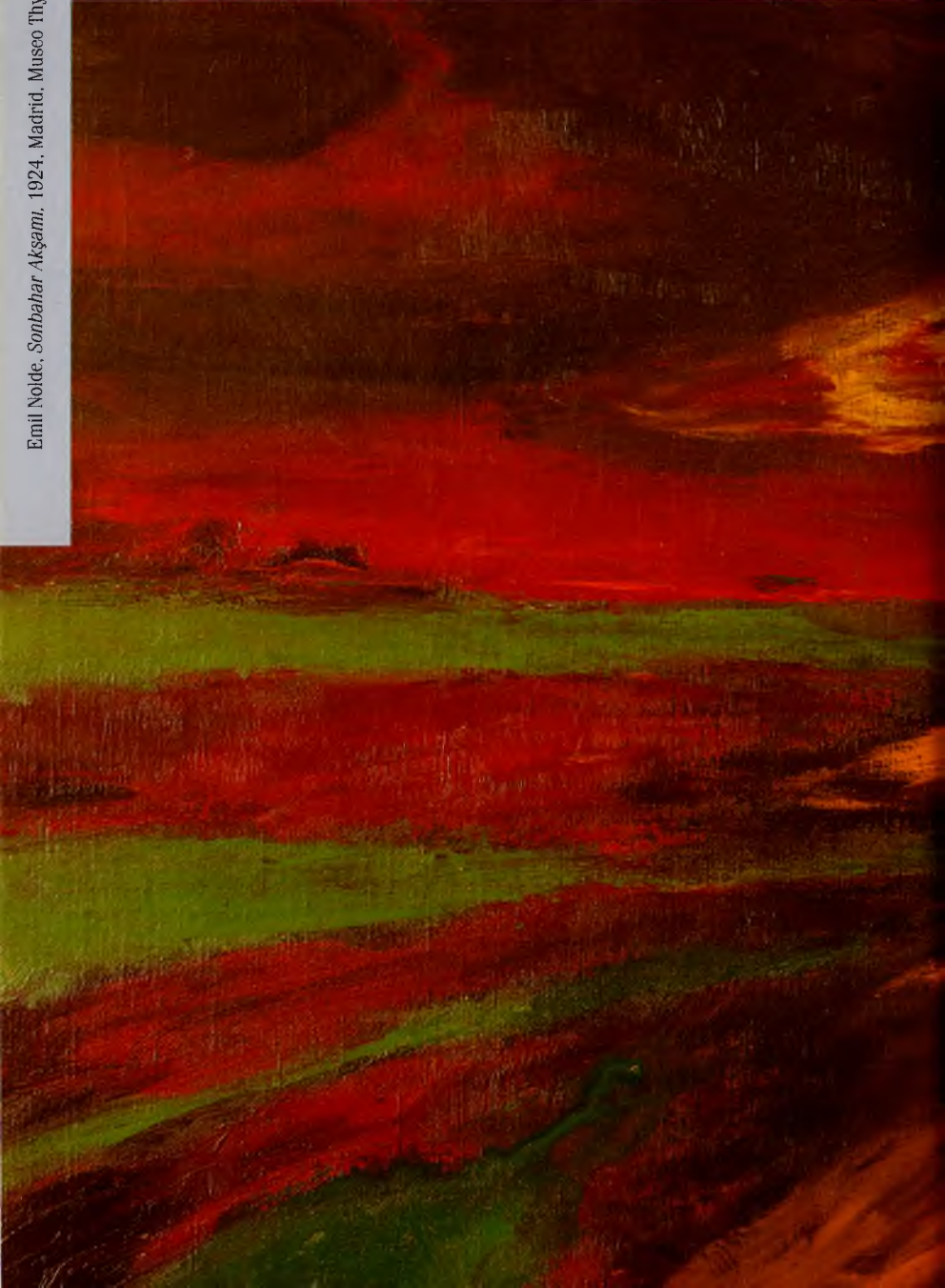
► Sigmar Polke, *Adsız*, 1993, özel koleksiyon. Polke'nin sanatı, Ekspresyonistlerinkine benzer ve belirgin bir aykırılık duygusuna dayanır.

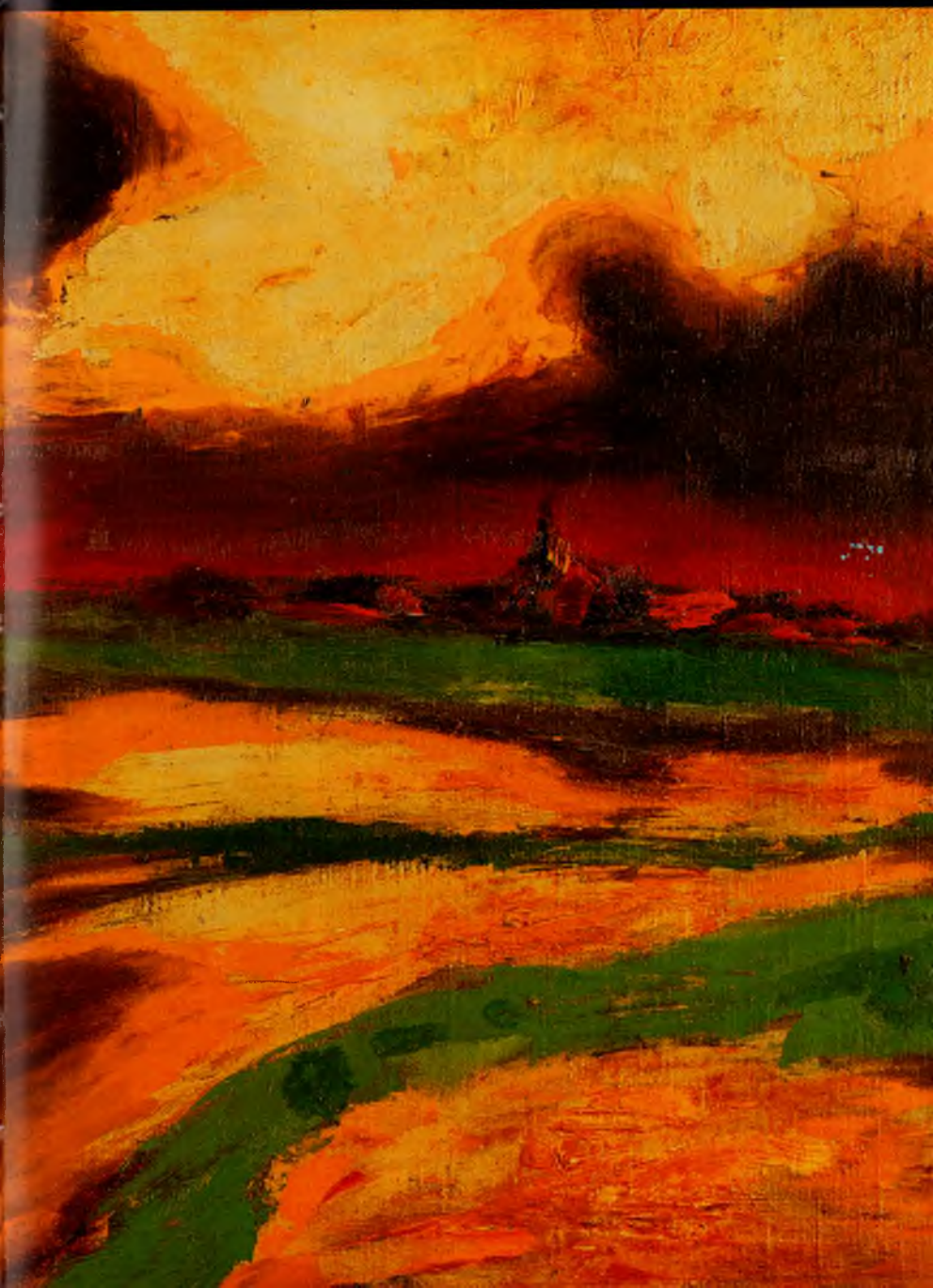
Ekspresyonistlerin piyasa değeri

Bu yıllarda sanat yapıtları pazarı, gittikçe daha yüksek rakamlar ödenen ve Ekspresyonistlerle denge kuran Ekspresyonist yapıtları yeniden değerlendirmektedir. Rekor ödemeler arasında, 9 Ekim 1997 tarihinde, Londra Christie's'de, Klimt'in *Attersee Üzerindeki Schloss Kammer II* için ödenen 13,2 milyon Sterlin ile 10 Mayıs 2001'de New York Sotheby's'de, Kandinsky'nin *Kaçış*'ının ulaştığı 19 milyon Dolar anımsanmaya değer. Genellikle 20. yüzyılın ilk on yıllarında yapılmış az bulunan Ekspresyonist resimler, 1 milyon ile 10 milyon ABD Doları arasında alıcı bulmaktadır.

Emil Nolde, *Sonbahar Akşamı*, 1924, Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza

Ekler

► Lyonel Feininger,
Bir Teknenin Görünümü, özel koleksiyon.

Bu bölümde Ekspresyonistlerin eserlerinin şu anda bulunduğu yerlerin alfabetik bir listesi verilmiştir.

Basel, Kunstmuseum
Kokoschka, Oskar, *Rüzgârın Gelini*, 1914, s. 92-93.

Berlin, Nierendorf Galerie
Grosz, Georg, *Kendi Portresi*, 1938, s. 104.

Berna, Paul Klee Vakfı
Klee, Paul, *Oturarak Kız Çocuğu*, 1909, s. 56.

▲ Ernst Ludwig Kirchner, *Manzara*, 1907, özel koleksiyon.

Cenevre, Berggruen Koleksiyonu

Klee, Paul, *Çömlekçi*, 1921, s. 56-57.

Detroit, Detroit Institute of Art

Dix, Otto, *Kendi Portresi*, 1912, s. 110.

Düsseldorf, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen

Grosz, Georg, *Aşk Hastası*, 1916, s. 106-107.

Halle, Staatliche Galerie Moritzburg Halle

Klimt, Gustav, *Marie Henneberg'in Portresi*, 1901-02, s. 78.

Hamburg, Ernst Barlach Haus

Barlach, Ernst, *Öç Alıcı*, 1922, s. 126
– *Flüt Çalan Adam*, 1936, s. 127-128.

Ivrea, Olivetti Koleksiyonu

Klee, Paul, *Bir Savaşçının Hayaleti*, 1930, s. 57.

Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza

Beckmann, Max, *Pembeli Quappi*, 1932, s. 124-125;
Dix, Otto, *Hugo Erfurth ve Köpeği*, 1926, s. 112-113;
Feininger, Lyonel, *Beyaz*

► Georg Grosz, *Parti*, özel koleksiyon.

Adam, 1907, s. 68-69;
Grosz, Georg, *Sokak Sahnesi*,
Ayrıntı, 1925, s. 100-101;
Heckel, Erich, *Fırın*, 1907,
s. 42-43
– *Beyaz Ev*, 1908, s. 43;
Javlensky, Aleksey von,
Andrey'in Portresi, 1910,
s. 73
– *Kırmızı Başörtüsü*, 1912,
s. 72-73
Kirchner, Ernst-Ludwig,
Berlin'de Bir Sokak Sahnesi,
1914, s. 18-19;
Macke, August, *Sirk*, 1913,
s. 63;
Marc, Franz, *Rüya*, 1912,
s. 62-63;
Mueller, Otto, *Bir Manzara*
Çinde İki Nü, 20'lerin ilk

► Aleksey von
Javlensky, *Kadın Başı*,
1913, özel koleksiyon.

yarısı, s. 24-25;
Nolde, Emil, *Kırmızı Çiçekler*,
1906, s. 12-13
– *Yaz Bulutları*, 1913, s. 6-7;
Pechstein, Max, *At Pazarı*,
1910, s. 36-37;
Schad, Christian, *"Liman*
Sahnesi"nden Maria ve
Annunziata, 1923, s. 119
– *Doktor Haustein'in Portresi*,
1928, s. 118-119;
Schmidt-Rottluff, Karl, *Küçük*
Ev, 1906, s. 30-31.

Milano, Civico Museo
d'Arte Contemporanea
Kandinsky, Vasily,
Kompozisyon, s. 50-51.

Münih, Bayerische
Staatgemesammlungen,
Neue Pinakothek
Klimt, Gustav, *Müzik*, 1895,
s. 74-75.

Paris, Musée National
d'Art Moderne, Centre
Georges Pompidou
Kandinsky, Vasily, *İzlenim*
No.5: Park, 1911, s. 50
– *Beyaz Arka Plan Üzerine*,
1916, s. 51
– *Grilikte*, 1919, s. 51.

Rotterdam, Museum
Boymans-van Beuningen
Kandinsky, Vasily, *Lirik*,
1911, s. 44-45.

◄ Max Beckmann,
Sanatçılar, 1948,
özel koleksiyon.

Viyana, Graphische
Sammlung Albertina
Schiele, Egon, *Kendi Portresi*,
1910, s. 82.

Viyana, Historisches
Museum der Stadt
Klimt, Gustav, *I. Sezession*
Sergisinin Afişi, 1898, s. 76;
Schiele, Egon, *Açık Parmaklı*
Kendi Portresi, 1911, s. 84-
85.

Viyana, Österreichische
Galerie
Klimt, Gustav, *Adele Bloch-*
Bauer'in Portresi, 1907, s. 78
– *Öpüş*, 1907-08, s. 80-81
– *Adem ile Havva*, 1917-18,
s. 79.

Viyana, Österreichisches
Museum
Klimt, Gustav, *Emilie Flö-*
ge'nin Portresi, 1902, s. 79;
Kokoschka, Oskar, *Pieta*,
1908, s. 93.

İSİM DİZİNİ

Bu bölümde, Ekspresyonistlerle ya da onların eserleriyle bağlantısı olan sanatçılar, entelektüeller, politikacılar ve işadamları ile Ekspresyonistlerin çağdaşı olan ya da aynı alanda etkinlik göstermiş olan ressamlar, heykeltıraşlar ve mimarlar, alfabetik bir sıraya göre listelenmiştir.

Arp, Hans

(Strasbourg, 1887-Basel, 1966), ressam ve heykeltıraş, s. 94.

Behrens, Peter

(Hamburg, 1868-Berlin, 1940), mimar, s. 27, 98, 99.

Böcklin, Arnold

(Basel, 1827-San Domenico di Fiesole, 1901), ressam, s. 95.

Bonnard, Pierre

(Fontenay-aux-Roses, 1867-Le Cannet, 1947), ressam, s. 38-39.

Bonzagni, Aroldo

(Cento, Ferrara, 1887-Milano, 1918), ressam, s. 95.

▲ James Ensor,
Maskelerle Çevrili
Kendi Portresi, 1899,
özel koleksiyon.

► Walter Gropius,
Fagus fabrikasının girişi,
y.1914, Alfeld an der
Leine.

Borra, Pompeo (Milano,
1898-1973), ressam, s. 95.

Braque, Georges

(Argenteuil, Paris, 1882-Paris, 1963), ressam, s. 33.

Cézanne, Paul (Aix-en-Provence, 1839-1906), ressam, s. 56.

Chagall, Marc

(Vitebsk, 1887-Saint-Paul-de-Vence, 1985), ressam, s. 93, 95.

Degas, Edgar (Paris,
1834-1917), ressam, s. 39.

Delaunay, Robert (Paris,
1885-Montpellier, 1941),
ressam, s. 60-61, 66.

Denis, Maurice (Granville,
1870-Saint-Germain-en-Laye,
1943), ressam, s. 38-39.

Ensor, James (Ostenda,
1860-1949), ressam, s. 20.

Friesz, Othon

(Le Havre, 1879-Paris, 1949),
ressam, s. 33.

Garbari, Tullio

(Pergine Valsugana, 1892-Paris, 1931) ressam, s. 95.

Gauguin, Paul

(Paris, 1848-Markiz Adaları,
1903), ressam, s. 22, 24, 34,
38, 70, 94, 125.

Gerstl, Richard

(Vienna, 1883-Traunkirchen,
1908), ressam, s. 65, 88-89.

Gropius, Walter

(Berlin, 1883-Boston, 1969),
mimar, ürün tasarımcısı, kent
planlamacısı, s. 98.

Hodler, Ferdinand

(Bern, 1853-Cenevre, 1918),
ressam, s. 95.

Kubin, Alfred (Leitmeritz,
Boemia, 1877-Zwickledt,
Avusturya 1959), ressam,
grafiker ve yazar, s. 54, 58,
88-89.

Maillol, Aristide

(Banyuls-sur-Mer, 1861-1944),
heykeltıraş, s. 38, 131.

Manet, Edouard (Paris,

1832-1983), ressam, s. 26.

Matisse, Henri

(Le Cateau, 1869-Cimiez, 1954),
ressam, s. 32-33, 70, 94, 129.

► Félix Vallotton,
Sarı Arka Plan Üzerinde
Nü, 1922, Galerie Paul
Vallotton, Lozan.

Mendelsohn, Erich
(Allenstein, bugün Olskтын,
1887–San Francisco, 1953),
mimar, s. 99.

Morris, William
(Walthamstow, Essex,
1834–Hammersmith, 1896),
ressam, s. 26.

Moser, Koloman: Kolo denir
(Viyana, 1868–1918), mimar ve
ürün tasarımcısı, s. 77, 99.

Munch, Edvard (Løten, 1863–
Ekely, 1944), ressam, s. 20–21.

Newmann, Barnett
(New York, 1905–1970),
ressam, s. 130.

Olbrich, Joseph Maria
(Troppau, 1867–Düsseldorf,
1908), mimar ve ürün
tasarımcısı, s. 76, 98–99.

Permeke, Constant
(Anvers, 1886–Jabbeke, 1952),
ressam, s. 95.

Ranson, Paul
(Limoges, 1864–Paris, 1909),
ressam, s. 38, 39.

Reinhardt, Ad
(Buffalo, 1913–New York,
1967), ressam, s. 130.

Rossi, Gino
(Venedik, 1884–Sant' Artemisio
di Treviso, 1947), ressam,
s. 95.

Rothko, Mark
(Dangavpils 1903–New York
1970), ressam, s. 130.

Rouault, Georges
(Paris, 1871–1958), ressam,
s. 33, 95.

Sérusier, Paul
(Paris, 1864–Morlaix, 1927),
ressam, s. 38–39.

Severini, Gino
(Cortona, 1883–Paris, 1966),
ressam, s. 67.

Soutine, Chaïm
(Smilovitchi, 1894–Champigny,
1943), ressam, s. 95.

Still, Clifford
(Grandin, 1904–Baltimore,
1980), ressam, s. 130.

Stuck, Franz von
(Tettenweiss, 1863–Münih
1928), ressam, s. 22, 48.

Vallotton, Félix
(Lozan, 1865–Paris, 1925),
ressam, s. 38–39.

◀ Maurice Denis, *Yeşil*
Plajı, 1909, Moskova,
Puşkin Müzesi.

Van de Velde, Henry
(Anvers, 1863–Ober-Ageri,
1957), ressam, ürün tasarımcısı
ve mimar, s. 98.

Van den Berghe, Frits
(Gand, 1883–1939), ressam,
s. 95.

Van Gogh, Vincent
(Groot Zundert, 1853–
Auvers-sur-Oise 1890), ressam,
s. 10, 14, 30, 56.

Viani, Lorenzo
(Viareggio, 1882–Ostia, 1936),
ressam ve yazar, s. 95.

Vuillard, Edouard
(Cuiseaux, 1868–La Baule,
1940), ressam, s. 38.

Wagner, Otto
(Viyana, 1841–1918), mimar,
s. 76, 98–99.

Wildt, Adolfo (Milano,
1868–1931), mimar, s. 95.

Ernst Barlach

(Wedel, 2 Ocak 1870–Rostock, 24 Ekim 1938) Hamburg Sanat ve Meslek Okulu, Dresden Akademisi ve Paris Julian Akademisi'nde eğitim görür. "Jugend" ve "Simplizissimus" dergilerinde desinatör olarak çalışır, oyunlar yazar ve kendini başarılı olduğu ağaç oyma işine verir. 20'li yıllarda Güstrow'a yerleşir ve burada heykelticiliğe, özellikle bronz ve ağaç heykelticiliğine olan yeteneğini keşfeder. Nazilerin baskısına maruz kaldığından ömrünün son yıllarını yalnızlık içinde geçirir; yapıtlarının büyük bölümü yok edilir, s. 127-128.

Max Beckmann

(Leipzig, 12 Şubat 1884–New York, 27 Aralık 1950) 1900'de Weimar Akademisi'nde Carl Smith'in öğrencisi olur; 1904'te, bir süre Paris'te kaldıktan sonra, Berlin'e geçer ve Sezession sergilerine katılır. 1913'te Paul Cassirer onun ilk kişisel sergisini düzenler. I. Dünya Savaşı'nda gönüllü

hastabakıcı olur, ancak büyük bir sinir yorgunluğuna düştüğü için terhis edilir. 1933'e kadar Frankfurt Güzel Sanatlar Okulu'nda öğretmenlik yapar, Nazilerin işine son vermesiyle Amsterdam'a göç eder. 1947'den 1950'deki ölümüne kadar ABD'de resim ve öğretmenlik yapar, s. 124-125.

Otto Dix

(Untermhaus, 2 Aralık 1891–Oehningen, 25 Temmuz 1969) Gera ve Dresden'de eğitim görür, 1914 yılında gönüllü asker olur ve I. Dünya Savaşı'na katılır ve savaş sonrasında yaptığı birçok resmi 1916 yılında sergiler. 1919 yılında Dresden Akademisi'nde öğretmenlik yapmaya başlar, Dresden Sezession grubunun kuruluşuna ve 1920 yılında Berlin'de ilk Dada sergisine katılır. 1923 yılında Düsseldorf Akademisi'ne profesör olarak atanır ve ertesi yıl Berlin Sezession grubunun başkanlığına seçilir. 1925 yılında ise Yeni Nesneliliğin başlıca kurucuları arasındadır. 1933'te Nazilerce akademiden kovulur ve resim yapması yasaklanır. 1945'te askere çağrılır ve Fransızlara tutsak olur. Savaştan sonra Berlin Akademisi üyesi olur ve Konstans Gölü kıyılarında yerleşir, s. 112-113.

Lyonel Feininger

(New York, 17 Temmuz 1871–New York, 31 Temmuz 1956) ABD'ye göçmüş Alman olan anne babası konser sanatçısıdır ve ona keman çalmayı öğretirler. 1887 yılında Hamburg'a gider ve orada Dekoratif Sanatlar Okulu'na yazılır, sonra sanat eğitimini Liege, Paris ile Berlin'de tamamlar. Mesleğine, çeşitli Alman ve Amerikan yergi dergilerinde dekoratör, ressam ve karikatürist olarak başlar. 1906 ile 1908 yılları arasında Weimar'da, Paris'te ve Berlin'de yaşar ve öncü grupların temsilcileriyle sıkı ilişki içinde olur. 1911'de Delaunay'la tanışır ve Kübist sanata yakınlık duyar ve onu özümseyerek kişisel ve özgün biçimde yorumlar. 1912 yılında Schmidt-Rottluff ile tanışır ve Köprü grubuna katılır. 1913'ten sonra Mavi Atlı ve Kasım Grubu'nun sergilerine katılır. 1919'da, Gropius'un çağrısı üzerine, Weimar ve Dessau Bauhaus'ta öğretmenlik yapar. 1924'te Javlenksy, Kandinsky ve Klee ile birlikte Dört Mavi'yi kurar. 1933'te Nazilerin iktidara gelmesiyle "yoz sanat" yapmakla suçlanır; özgürce kendini ifade edemediği için. 1937'de ABD'ye gider ve orada ölümüne kadar resim ve öğretmenlik yapar, s. 68-69.

Georg Grosz

(Berlin, 26 Temmuz 1893–Berlin, 6 Temmuz 1959)
16 yaşında Dresden Akademisi'ne devam eder, daha sonra Berlin Dekoratif Sanatlar Okulu'nda eğitimini tamamlar. Desinatör olarak başladığı mesleğinde vahşi alaycılığı ile dikkati çeker. Savaşın sonraları Berlin Dada hareketine yaklaşır ve Yeni Nesneliliğin üyeleri arasında yer alır. Açık toplumsal bildiriler taşıyan yapıtlarının ve siyasi uğraşının Nazileri kızdırması üzerine "yoz sanatçılar" listesine sokulur. 1933 yılında ABD'ye gider. New York Art Students League'de öğretmenlik yapar. 1952 yılında ise ABD uyruğuna geçer, s. 106-107.

Erich Heckel

(Döbeln, 31 Temmuz 1883–Radolfzell, 27 Ocak 1970)
Heckel 1897'den 1904'e kadar Chemnitz Realgymnasium'una devam eder ve burada, onu şiiri bırakıp kendini resme vermeye ikna edecek olan, Schmidt-Rottluff ile tanışır. Sonra Dresden'de

mimarlık okur ve burada Kirchner ve Bleyl ile tanışır. Onlarla birlikte Köprü'yü kurar ve burada, özellikle karma sergilerin düzenlenmesinde, önemli rol oynar. 1909 ile 1936 yılları arasında Avrupa'da sayısız inceleme gezisi yapar; Antik sanatı inceler ve öncülerle, özellikle Fovlarla ve Kübistlerle ilişki kurar. 1918'den itibaren Berlin'e yerleşir ve Arbeiterrat für Kunst (Sanat Çalışanları Merkezi) üyesi olarak siyasi yükümlülükler alır. Nazilerin kırımına uğrar ve "yoz sanat" yapmakla suçlanır, 1937'de 729 tuvaline el konur; 1941 yılında 1943 yılına kadar Carinzia'ya sığınır. 1949'dan ölümüne kadar Karlsruhe Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretmenlik yapar ve Konstans Gölü kıyısındaki Hemmenhofel'de uzun yıllar geçirir, s. 42-43.

Aleksey von Javlensky

(Torschov, 13 Mart 1864–Wiesbaden, 15 Mart 1941)
Aristokrat bir Rus toprak ağasının oğludur. Moskova'da askeri okulda okur ve 1884 yılında Moskova İmparatorluk muhafız birliğinin subayı olur. 1889'da Petersburg'da Güzel Sanatlar Akademisi'ne yazılır, 1896'da Münih'e gider ve orada sanat çalışmalarını izler. İlk kez 1902'de Berlin Sezession

grubunun sergisinde, sonra 1903'te Münih Sezession grubunda ve 1905'te yeniden Berlin'de boy gösterir. 1903 ile 1906 yılları arasında Paris'e üç yolculuk yapar, Gauguin'in ve Matisse'in sanatını tanır. 1907 ile 1909 arasında yaz aylarını, Kandinsky ve Münter ile birlikte, Murnau'da geçirir. 1912'de Mavi Atlı'ya ve grubun etkinliklerine katılır. Savaş İsviçre'de geçirdikten sonra, Kandinsky, Klee ve Feininger'le birlikte Dört Mavi'yi kurar ve onlarla Almanya ve ABD'de sergiler açar. 1927'de, resim çalışmalarını yavaşlatan eklem yangısının ilk belirtileri ortaya çıkar; 1938'de hastalık felce dönüşür ve resim yapamaz olur, s. 72-73.

Vasily Kandinsky

(Moskova, 4 Aralık 1866–Neuilly-sur-Seine, 13 Aralık 1944)
Rusya'da hukuk okur, ancak 30 yaşında gelecek vaat eden hukuk mesleğini bırakıp Münih'e gider ve orada Franz von Stuck'un kurslarını izleyerek resim yapmayı öğrenir. Üslubu Fovların parlak renk kullanımına ve Köprü (Die Brücke) temsilcilerinin Ekspresyonizmine yakındır, daha sonra aşamalı olarak gerçekleşen bağdan kurtulur ve önce "doğaçlamalar" dizisi, sonra da soyut sluboyalar ile

soyutçuluğa ulaşır. 1911 yılında Mavi Atlı (Der Blau Reiter) grubunun kurucuları arasında yer alır ve kuramsal araştırmalarını çeşitli yayınlarla dile getirir, bunların en önemlisi 1912 yılında kaleme aldığı *Sanatta Tinsellik* adlı denemidir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra, geometrik soyutçuluk üzerindeki çalışmalarını, önce Rus Konstrüktivistleriyle ilişki içinde, daha sonra Weimar'da ve Dessau Bauhaus'ta derinleştirir. İkinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Paris yakınlarındaki Neuilly-sur-Seine'e gider ve orada, hayvan biçimli öğeler kattığı soyutçuluğunu geliştirir, s. 50-51.

Ernst-Ludwig Kirchner

(Aschaffenburg, Bavyera, 6 Mayıs 1880–Frauenkirch, Grigioni, 15 Haziran 1938) Dresden'de mimarlık okur, ancak resimle uğraşmayı yeğler. 1905 yılında Heckel, Bleyl ve Schmidt-Rottluff ile Köprü'yü kurar. 1911 yılında Berlin'e gider ve Mavi Atlı grubuna yakınlaşır. Savaş sırasında, sağlık nedeniyle askerlikten bağışık tutulur, İsviçre'ye sığınır ve orada Kırmızı-Mavi adında yeni bir grup kurar. 1931 yılında Berlin Güzel Sanatlar Akademisi üyeliğine atanır, 1933 yılında Essen Folkwang

Museum'un dekorasyonu ile görevlendirilir. Ancak birkaç ay sonra Nazilerce "yoz sanat" yapmakla suçlanır ve bütün görevleri iptal edilir; bunun üzerine bunalıma girer ve canına kıyar, s. 18-19.

Paul Klee

(Münchenbuchsee, 18 Aralık 1879–Locarno-Muralto, 29 Haziran 1940) Gençliğinde ana babasına özenerek kendini şiire ve müziğe verir ve iyi bir kemancı olur, 1898'de resimle uğraşmaya karar verir ve Münih'te eğitim görür. 1906'da pek başarılı olmayan bir oyma sergisiyle işe başlar; 1910'da 56 yapıttan oluşan ilk kişisel sergisini Bern Kunstmuseum'da açar. Ertesi yıl Mavi Atlı temsilcileriyle, onun sanatsal olgunluğunu belirgin biçimde etkileyen Kandinsky, Marc ve Macke ile ilişki kurar. 1912 yılında grubun Hans Goltz kitabevinde düzenlenen ikinci sergisine 17 çalışmayla katılır. Kasım 1913 tarihinde Münih Yeni Sezsion grubunun kurucuları arasında yer alır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Weimar ve Dessau Bauhaus'ta öğretmenlik yapar ve Kandinsky ailesiyle aynı evi paylaşır. 1930 yılında Bauhaus'u bırakır ve ertesi yılın Nisan ayında Düsseldorf Akademisi'nde kürsü sahibi

olur, ancak Nazilerin gelişiyile görevini kaybeder ve 1940'ta ölümüne kadar kalacağı İsviçre'ye kaçmak zorunda kalır, s. 56-57.

Gustav Klimt

(Baumgarten, 14 Temmuz 1862–Viyana, 6 Şubat 1918) Klimt 1876'da Viyana Dekoratif Sanatlar Okulu'na yazılır. Kardeşi Ernst ve Franz Matsch'la bir atölye açar ve birlikte kamu binaları, tiyatro ve özel saraylarda dekorasyonlar yaparlar. 1891'de Viyanalı Ressamlar Derneği'ne yazılır. 1897'de, Viyana Sezession grubu olarak tanınan, Avusturya Betimleme Sanatçıları Birliği'nin kurucuları arasında yer alır; Rudolf von Alt onursal başkanı, Klimt ise gerçek başkanıdır. Sonraki yıllarda etkin olarak "Ver Sacrum" dergisine ve grubun sergilerinin hazırlanmasına katkıda bulunur. O yıllarda ortaya koyduğu yapıtları skandala yol açar ve, Avusturya Meclisi ve Hükümeti üyelerinin de karıştığı, sert tartışmaların merkezinde yer alır. 1905'in sonunda, bazı üyelerle olan anlaşmazlıklar yüzünden, Sezession'dan ayrılır ve Kunstschau ya da kısaca Klimt Grubu olarak anılan ve "Erdgeist" gazetesince desteklenen yeni bir grup kurar. Ömrünün son yıllarında grubun

sergilerini izler, ısrarla Avrupa'nın en büyük sergilerine katılır; kendini portrelere, manzaralara ve alegorilere adar, s. 80-81.

**Oskar
Kokoschka**

(Poechlarn, 1 Mart 1886–Montreux, 22 Şubat 1980) Viyana Dekoratif Sanatlar Okulu'nda eğitim görür ve Sezession grubunun üyeleriyle ilişki kurar. Özellikle Klimt'in sanatından çok etkilendir ve Schiele ile yakın dost olur. 1908 yılında açtığı *Çocukların Rüyaları* adlı gravür sergisi hemen şaşkınlık, skandal ve tartışma yaratır. 1910 yılında ilk kişisel sergisini Berlin'de Paul Cassirer galerisinde, sonraki sergilerini Berlin "Sturm" galerisinde ve Zürich "Dada" galerisinde açar ve Mavi Atlı'nın sergilerine katılır. I. Dünya Savaşı'nda gönüllü asker olur, ancak 29 Ağustos 1915 tarihinde Doğu cephesinde yaralanır ve 1917 yılında kırüğe çıkarılır. 1918 yılında Dresden Akademisi'ne profesör olarak atanır, 1924'e kadar görevde kalır. Sonraki yıllarda Avrupa, Kuzey Afrika ile İsrail'e birçok yolculuk yapar. Onu da "yoz sanatçılar" arasına sokan Nazilerin baskısı yüzünden 1934 yılında Prag'a gitmek zorunda kalır; 1938'de Londra'ya sığınır ve 1947

yılında yurttaşlığı alır. 1953 yılından itibaren Cenevre Gölü kıyısına yerleşir, ancak Avrupa'ya ve ABD'ye yolculuklar yapmaktan da geri kalmaz, 1975 yılında yeniden Avusturya yurttaşlığına girer, s. 92-93.

**August
Macke**

(Meschede, 3 Ocak 1887–Perthes, 26 Eylül 1914) 1904 yılından 1906 yılına kadar Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim görür. Avrupa'da çeşitli yolculuklar yapar, özellikle 1907 yılını Paris'te geçirir ve öncü resim hareketleriyle ilişki kurar. Berlin'e dönünce, 1907-08 yıllarında, Ekspresyonizmin öncülerinden ve ustalarından biri sayılan Lovis Corinth'in derslerini izler. 1908 ve 1909 yıllarında Paris'e iki kez geri döner ve sanatsal oluşumunu tamamlar. 1910'da Franz Marc ile yakın dost olur ve çoğu kez birbirlerini etkileyerek, birlikte resim yaparlar. Ertesi yıl hem resimleriyle hem de eleştiri yazılarıyla desteklediği Mavi Atlı grubunun öncüleri arasında yer alır. Grubun sergileri ile Almanya'da düzenlenen ve eleştirmenlerin dikkatini çeken öteki önemli karma sergilere katılır. 1912 yılında Paris'e dördüncü yolculuğunu Marc ile birlikte yapar ve 1914 yılında

Klee ile Tunus'u ziyaret eder. Aynı yıl askere çağrılıp cepheye gönderilir ve orada Eylül ayında, 27 yaşında ölür, s. 60-61.

Franz Marc

(Ried, 8 Şubat 1880–Verdun, 4 Mart 1916) Marc, resim yapmayı, dinsel içerikli tablolar yapan babası Wilhelm'den öğrenir. Dinsel eğilimine uyarak önce ilahiyat okur; daha sonra Münih Üniversitesi'nde filoloji derslerini izler; en sonunda resimle uğraşmaya karar verip 1899'dan 1903'e kadar Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam eder. 1903 ve 1907 yıllarında Paris'e iki yolculuk yapar ve onun sanatsal oluşumunu etkileyen van Gogh ve Gauguin ile Fovların yapıtlarını tanır. 1907 yılında Maria Schnürr ile evlenir, ama ertesi yıl boşanır. 1910 yılında, Bayyera Sindelsdorf'ta Macke'yi ve sonra Javlenky, Kandinsky ile Münter'i tanır ve onlarla önce Yeni Münihli Sanatçılar Derneği'ni, sonra da Mavi Atlı grubunu kurar. 1912 yılında yeni karısı Marias Franck ile Paris'e döner. Robert Delaunay aracılığıyla Kübizme yaklaşır ve ondan kompozisyon için yeni esin motifleri alır. I. Dünya Savaşı sırasında gönüllü olarak askere yazılır, ancak 1916'da Verdun'de ölür, s. 62-63.

Otto Müller

(Liebau, 16 Ekim 1874–Breslavia, 24 Eylül 1930) 1890'dan 1894'e kadar Görlitz'de taşbaskı tekniği çalışır; sonraki iki yılda, önce Dresden Güzel Sanatlar Akademisi'ne yazılır, sonra Münih'te Franz von Stuck'un atölyesine devam eder. 1899'dan 1908'e kadar İtalya ve İsviçre ile Almanya'da gezer. Kirchner, Schmidt-Rottluff ve Heckel ile tanışır ve 1910'da Köprü grubuna katılır. Birinci Dünya Savaşı sırasında gönüllü asker olur, ama 1916'da ciğerinden yaralanır. 1919'da Breslavia Güzel Sanatlar Akademisi'nde kürsü sahibi olur ve 1930'daki ölümüne kadar orada kahr. 1937'de Naziler yaptıklarının çoğunu bulunduğu müzeden alır ve sözde "yoz sanat" sergisine koyarlar, s. 24-25.

Gabriele Münter

(Berlin, 19 Şubat 1877–Murnau, 19 Mayıs 1962) Düsseldorf'ta çizim çalışır, sonra, yalnızca erkeklerin aldığı Akademi'ye devam edemediği için Münih'te Künstlerinnenvere-

ins, Kadın Sanatçılar Birliği'nin kurslarını izler. Phalanx Grubu'na devam eder, burada tanıştığı Kandinsky'nin önce öğrencisi, sonra uzun yıllar kız arkadaşı olur. Birlikte Avrupa'da uzun yolculuklar yaparlar, Münter sanatsal oluşumunu 1908'de Murnau'da tamamlar. 1907 ile 1908 arasında yapıtlarını Paris'te Salon des Indépendants ile Salon d'Automne'da sergiler. 1909'da Neue Künstlervereinigung Grubu'nun kurucuları arasında yer alır ve 1911'de Mavi Atlı'nın etkinliklerine katılır. 1913'te Berlin Der Sturm Galerisi'nin sahibi olan Herwarth Walden onun ilk kişisel sergisini düzenler. 1914'te uzaklaşmaya başladığı Kandinsky'den 1916'da kesin olarak ayrılır. Yalnız başına İskandinav ülkeleri ve Fransa ile İtalya'ya yolculuklar yapar. 1931'de, filozof ve tarihçi Johannes Eicher ile birlikte, Murnau'ya yerleşir ve burada, Ekspresyonist üslubu yeniden kazanarak, ölümüne kadar resim yapar, s. 52-53.

Emil Nolde

(asıl adı Emil Hansen; Nolde, Schleswig, 7 Ağustos 1867–Seebüll, 13 Nisan 1956) Gençlik çalışmalarından sonra, kentinin adını mahlas olarak seçen sanatçı, Sezession grubu çevrelerine devam eder ve

Köprü grubunun başoyuncuları arasında yer alır ve Ekspresyonistlerin en büyük temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. 1913 yılında yerel kültürle ilişki kuracağı Yeni Gine'ye bir yolculuk yapar. "Yoz sanatçılar" listesine sokuluncaya kadar Almanya'da çalışmaya devam eder, ne ki Naziler resim yapmasını engeller, ancak savaştan sonra çalışmalarına başarılı bir dönüş yapma fırsatı bulur, s. 12-13.

Hermann-Max Pechstein

(Eckersbach, 31 Ocak 1881–Berlin, 25 Haziran 1955) 1900'de Dresden Dekoratif Sanatlar Okulu'nda, sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde okur. 1906 yılında Köprü'nün beş kurucusundan biridir. 1907 yılında üç İtalya yolculuğundan birincisini yapar ve dokuz ay Paris'te kalır. 1908'de Berlin'e yerleşir; Sezession grubuna ve Mavi Atlı çevrelerine katılır. 1914'te Okyanusya, Palau Adaları ve Yeni Gine'ye bir yolculuk yapar. Savaştan sonra Kasım Grubu'nun kurucuları arasında yer alır, ama Nazilerin gelişyle artık öğretmenlik yapamaz ve resim etkinliğini sürdürmez. Ancak savaştan sonra Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki kürsüsüne yeniden kavuşur ve ölümüne kadar orada kahr, s. 36-37.

Christian Schad

(Miesbach, 21 Ağustos 1894–Stuttgart, 25 Şubat 1982) Münih Akademisi'nde okur, 1913'te yaptığı ilk ağaçbaskıları bazı dergilerde yayınlanır. Savaş sırasında İsviçre'ye sığınır ve 1915 ile 1920 yılları arasında Zürih'te ve Cenevre'de etkin olan ve aralarında Hans Arp, Alexander Archipenko ve Dadacılarla bağlı başkalarının da bulunduğu sanatçılarla ve yazarlarla birlikte olur. 1918'de, ışığı, doğrudan duyarlı kâğıt üzerinde kullandığı için "makinesiz fotoğraflar" diye tanımlanan *Schadografie* dizisini yapar. 1920'den 1925'e kadar İtalya'da, özellikle Evola, Prampolini ve Bragaglia Sanatevi'ne devam ettiği Roma ile, Rönesans sanatından etkilenerek nesnel tablolarını yapmaya başladığı Napoli'de yaşar. 1925'te Viyana'ya gider ve 1927'nin başında Würthle galerisinde Yeni Nesnelcilik akımına bağlı, Dix ile Grosz'un-kilere benzeyen yapıtlarını sergiler. 1928'den itibaren Berlin'de yaşar ve etkin olarak sanat ve kültür tartışmalarına katılır, ancak 30'larda Almanya'dan ayrılmak zorunda kalır ve İsviçre'ye döner. Savaştan sonra resim, özellikle portre yapmaya devam eder ve uluslararası sanat gösterilerine katılır, s. 118-119.

Egon Schiele

(Tulln, 12 Haziran 1890–Viyana, 31 Ekim 1918) 1906'da Viyana Akademisi'ne yazılır; 1907'de Klimt'le tanışır. Schiele'nin sanat yeteneğini sezen Klimt, onu, çalışmalarını sürdürmeye teşvik eder. Ertesi yıl yapıtlarını, ilk kez Klosterneuburg Augustinus Manastırı'nın Kaisersaal'ında halka sunar. 1909'da Akademi'nin katı kurallarına dayanamayıp okulu bırakır ve Klimt sayesinde, Viyana Meslek ve Sanat Derneği adına bazı görevler üstlenir. Aynı yıl bazı arkadaşlarıyla birlikte Neue Kunstgruppe'yi, yani Yeni Sanat Grubu'nu kurar ve grubun başkanı olur. 1911 yılında resim yapmak için önce Krumau'ya gider ve burada 17 yaşındaki modeli Wally Neuzil ile birlikte yaşar; sonra Neulengbach'a gider, ama burada ahlaksızlık ve küçüklüğü yoldan çıkarmak suçuyla yargılanır ve yaklaşık bir ay hapsede kalır. 1913'te Klimt'in başkanı olduğu Avusturyalı Sanatçılar Birliği'ne kabul edilir ve öteki üyelerle birlikte Budapeşte'deki sergiye katılır. 17 Haziran 1915 tarihinde Edith Harms'la evlenir, ay sonunda askere alınır ve Prag garnizonuna gönderilir. 1917 yılında Viyana'ya nakledilir ve yeniden daha düzenli olarak resim yapmaya başlar.

28 Ekim'de karısı Edith, altı aylık hamileyken, İspanyol gribine yakalanır ve ölür; hastalığın bulaştığı sanatçı da, üç gün sonra, 28 yaşındayken hayatını kaybeder, s. 84-85.

Karl Schmidt-Rottluff

(Rottluff, 1 Aralık 1884–Berlin, 10 Ağustos 1976) Karl Schmidt 1902'de Heckel ile tanışır ve onunla Vulkan edebiyat kulübüne devam eder. Dresden'e gidince Kirchner ve Bleyl ile dost olur ve birlikte Köprü'yü kurarlar. Bu dört sanatçı ve sonradan katılan bazıları yakın ilişki içinde çalışır ve aynı atölyeyi paylaşırlar. Karl Schmidt 1905'ten itibaren, oldukça yaygın olan soyadının yanına, doğduğu kentin adını da ekler ve kendini, aynı adı taşıyan öteki sanatçılardan ayırır. 1913'ten sonra Köprü grubu dağılır; Schmidt-Rottluff, Feininger aracılığıyla Kübizme yaklaşır, Munch'un yapıtlarından ve Afrika sanatından etkilenir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra İtalya'ya ve Fransa'ya gider. 1931'de Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'ne üye seçilir, ama Nazilerin gelişyle kovulur ve 1941'de resim yapmayı bırakmak zorunda kalır. Savaştan sonra Berlin'de öğretmenliğe geri döner ve Brücke Museum'un kurucuları arasında yer alır, s. 30-31.

İmtiyaz Sahibi Erdal Akalın
Yayın Koordinatörü Ali Karabayram
Editör Fisun Demir

Çeviren Durdu Kundakçı

ISBN 975-298-122-4
 Birinci baskı Haziran 2004, Ankara

Dizi Editörleri Stefano Peccatori ve Stefano Zuffi

Metin Gabriele Crepaldi

Görsel Kaynaklar
 Electa Arşivi, Milano
 Finarte Arşivi, Milano
 Elemond Editori Associati verdikleri eserlerle bu kitabı
 destekleyen bütün müzelere ve fotoğraf arşivlerine
 teşekkür borçludur.

La Biblioteca editrice s.r.l., Milano'nun
katkılarıyla hazırlanmıştır.

© J. Ensor, E. Munch, M. Liebermann, M. Pechstein,
 P. Behrens, R. Riemerschmid, K. Schmidt-Rottluff,
 G. Braque, O. Friesz, G. Rouault, P. Bonnard, E. Vuillard,
 M. Denis, E. Heckel, V. Kandinsky, G. Münter, P. Klee,
 C. Schad, L. Feininger, A. von Javlenky, A. Kubin,
 O. Kokoschka, O. Wagner, G. Grosz, O. Dix,
 M. Beckmann, Blinky Palermo, Siae 2002

© Succession H. Matisse, Siae 2002

© 2002, Elemond Spa, Milano
 Leonardo Arte

© Dost Kitabevi Yayınları
 Karanfil Sokak 29/4, Kızılay 06650, Ankara
 www.dostyayinevi.com

Tüm yayın hakları saklıdır.

Artbook

Ortaçağdan 20. yüzyıla kadar ortaya çıkan tüm sanat akımlarının en önemli ustalarına adanan bu dizide hem o döneme hem de sanat tarihinin dâhileri sayılan bu büyük sanatçıların yapıtlarına dair birçok bilgi, belge ve resim sunulmaktadır. Okumayı kolaylaştıran renkli bantlar sayesinde sanat tarihinin bu tanınmış eserleri farklı bir yoldan çözümlenmektedir.

Yayınlanan Eserler

- 1 Michelangelo
- 2 Cézanne
- 3 Rembrandt
- 4 Van Gogh
- 5 Picasso
- 6 Matisse
- 7 Kandinsky
- 8 Renoir
- 9 Gauguin
- 10 Goya
- 11 Bosch
- 12 Caravaggio
- 13 Monet
- 14 Leonardo
- 15 Klimt
- 16 Ekspresyonistler
- 17 Empresyonistler